

Kun yksi plus yksi on enemmän kuin kaksi

- Tutkimus sosiaalisesta pääomasta
LEADER-hankkeissa Pohjois-Satakunnassa

Jaana Niittyniemi
Tampereen yliopisto
Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta
Yhdyskuntatieteiden laitos
Aluetieteen pro Gradu –tutkielma
Lokakuu 2010

Tampereen yliopisto

Yhdyskuntatieteiden laitos

NIITTYNIEMI, JAANA: Kun yksi plus yksi on enemmän kuin kaksi. Tutkimus sosiaalisesta pääomasta LEADER-hankkeissa Pohjois-Satakunnassa.

Aluetieteen pro gradu-tutkielma. 78 sivua, 3 liitesivua.

Lokakuu 2010

Hanketoiminnasta on tullut yksi keskeinen osa paikallistason aluekehittämistä Euroopan Unioniin liittymisen myötä. LEADER-toiminta mahdollistaa maaseudun toimijoille yhden väylän rahoittaa tärkeiksi kokemiaan kehityskohteitaan. Sosiaalisesta pääomasta puolestaan on muodostunut 2000-luvulla varsinainen muotitermi ja alueiden sosiaalisen pääoman lisääntymistä on pidetty monin tavoin toivottavana.

Tutkimus käsittelee sosiaalista pääomaa LEADER+ -hankkeissa Pohjois-Satakunnan alueella vuosina 2000-2006. Tutkimus on kvalitatiivinen ja sen tavoitteena on analysoida kuinka sosiaalisen pääoman elementtejä kuvataan ja millaisia merkityksiä sille annetaan Pohjois-Satakunnan alueella toimivan toimintaryhmän Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelmassa, toteutettujen hankkeiden hankedokumentoinnissa sekä hanketoimijoiden näkökulmissa.

Tutkimuksen aineistona on käytetty toimintaryhmän Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n vuosien 2000-2006 kehittämisohjelmaa sekä kyseisenä ajankohtana toteutettujen hankkeiden loppuraportteja ja hanketoimijoille suunnattua sähköistä kyselyä. Kehittämisohjelman on laatinut noin 50 hengen toimijajoukko Pohjois-Satakunnan alueelta ja sen tarkoitus on olla strateginen pohja toteutettavien hankkeiden teemoille, tavoitteille ja kohderyhmille. Hankedokumentteihin kirjataan toteutetun hankkeen keskeiset toimenpiteet, saavutetut tulokset, jatkotoimenpiteet sekä arviot hankkeen toteutuksesta, tuloksista sekä ympäristöllisistä että sosiaalisista vaikutuksista. Tutkimusaineistoksi valikoitui 196 hankkeesta 21, joiden hankedokumenteissa oli merkintä hankkeen sosiaalisia vaikutuksia. Nämä hankkeet olivat kylä- tai muiden paikallisyhdistysten toteuttamia. Sähköisessä kyselyssä puolestaan kartoitettiin näiden 21 hanketoimijoiden näkemyksiä sosiaalisesta pääomasta hankkeissa.

Teoreettisena viitekehyksenä tutkimuksessa on konstruktionismi, sillä tutkimuksessa keskitytään ihmisten luomiin ja kokemiin merkityksiin sosiaalisesta pääomasta. Sosiaalinen pääoma on laaja ja monimuotoinen käsite. Tutkimuksessa perehdytään niin James Colemanin, Robert Putnamin kuin Pierre Bourdieun käsityksiin sosiaalisen pääoman luonteesta sekä tarkastellaan Michael Woolcockin määrittelemiä näkökulmia sosiaalisesta pääomasta ja käsitellään sosiaalisen pääoman todentamiseen liittyviä ongelmia.

Tutkimuksessa tarkastellaan myös maaseutupolitiikan kehittymistä erityisesti EU:n liittymisen myötä. Sosiaalista pääomaa Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n toiminta-alueella tarkastellaan aineistosta ilmenevän viiden elementtien avulla. Elementit ovat verkostot, luottamus ja luottavaisuus, yhteisöllisyys, osallisuus ja paikallisidentiteetti.

Avainsanat: Sosiaalinen pääoma, toimintaryhmätyö, LEADER-hanketoiminta.

Sisällys

1 Johdanto	4
2 Tutkimuksen tavoitteet, toteutus ja aineisto	7
2.1 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat	10
3 Johdatus pääoman käsitteeseen	12
3.1 Lyhyt katsaus sosiaaliseen pääomaan	13
3.2 Lähestymistapoja sosiaaliseen pääomaan	15
3.3 Voidaanko sosiaalista pääomaa mitata?.....	18
4 Maaseutupolitiikan kehitys	20
4.1 LEADER+ sekä muita kehittämisohjelmia.....	21
4.2 LEADER-toiminta osa Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikkaa	22
4.3 Toimintaryhmät LEADER - toimintamallin toteuttajina	23
4.4 LEADER+ -ohjelman tavoitteet sosiaalisen pääoman näkökulmasta.....	24
5 LEADER+ Pohjois-Satakunnassa	27
5.1 Pohjois-Satakunnan aluekuvaus.....	28
5.2 Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelma vuosille 2000-2006	29
5.3 Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelman kritiikki.....	32
5.4 Hanketoiminta Pohjois-Satakunnassa	35
5.5 Oppimisen tiellä	36
6 Hanketoiminnan yhteisölliset hyödyt	43
6.1 Toimintaryhmän verkostot.....	44
6.2 Hankkeiden verkostot	49
6.3 Luottamus ja luottavaisuus.....	52
6.4 Yhteisöllisyys.....	53
6.5 Toiminnallinen ja symbolinen yhteisöllisyys	54
6.6 Osallisuus	57
6.7 Osallisuus toimintaryhmätyössä	61
6.8 Paikallisidentiteetti.....	63
7 Päätelmiä	67
Lähteet	72
LIITE	79

1 Johdanto

Kilpailu hyvistä veromaksajista käy kiivaana kuntien ja kaupunkien kesken samalla kun paineet julkisten palveluiden karsimisesta ovat lisääntyneet. Monien kaupunkien ja kuntien talous on kestävämmällä pohjalla ja onkin odotettavissa, että julkisten palveluiden leikkaukset tulevat jatkumaan. Kolmannelle sektorille on puolestaan asetettu paljon toiveita hyvinvointiyhteiskunnan pelastajana. Maaseudulla, jossa etäisyydet kuntakeskittymistä voivat olla pitkiä, alueet ovat harvaanasuttuja ja väestö ikääntyy, kolmas sektori tulee olemaan erityisen merkityksellinen mikäli väestössä riittää aktiivisuutta. Järjestötoiminnalla on maaseudulla pitkät perinteet ja tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena onkin vapaaehtoistoiminnan tuoma aineeton hyvä: *sosiaalinen pääoma*.

OECD:n määritelmässä sosiaalinen pääoma nähdään koostuvan verkostoista ja niihin liittyvistä yhteisistä normeista, arvoista ja yhteisymmärryksestä, jotka helpottavat yhteistoimintaa sekä ryhmien sisällä että niiden välillä. (Simpura 2004, 32—33.) Verkostot voivat muodostua myös epävirallisista ja virallisista, joista epäviralliset voivat olla huomattavasti tärkeämpiä, vaikkakin vaikeasti tutkittavia (Hilosuo 2003, 20). Maailmanpankki puolestaan määrittelee sosiaalisen pääoman sosiaalisiin rakenteisiin sisäistyneistä normeista ja sosiaalisista suhteista, jotka mahdollistavat järjestäytyneen toiminnan haluttujen päämäärien saavuttamiseksi (Lyytimäki ja Rotko 2004, 33).

Kuntien menestystekijöiksi tulevaisuudessa on todettu hyvät yhteistyöverkostot, moderni ja kansainvälinen ilmapiiri, asukkaiden monikulttuurisuus, puhdas luonto, hyvä yksityinen palveluvarustus, nopea reagointikyky ja joustavuus, asuinympäristön turvallisuus sekä yksityis- ja kuntasektorin yhteistyö. Toisin sanoen kuntien menestystekijöiden uskotaan nojautuvan inhimillisiin voimavaroihin. (Niemelä 2004, 20). Raha ei siis välttämättä aina ratkaise ja kehittämässä kiinnitetään huomiota myös aineettomaan hyvään. Tätä voidaan pitää keskeisenä sosiaalisen pääoman kehittymisen kannalta.

Tutkimuksissa on todettu vapaaehtoisen yhdistystoiminnan lisäävän sosiaalista pääomaa. Sosiaalisen pääoman nähdään olevan sukua sosiaaliselle kiinnittyneisyydelle ja sosiaaliselle kytkeytyneisyydelle eli sosiaalisen vuorovaikutuksen määrälle ja laadulle (Loranzo-Garcia 2000,72). Sosiaalisen pääoman korostaminen ja merkitys on kasvanut viime vuosina alueke-

hittämistyössä. Muun muassa nykyisissä aluekeskusohjelmissa vuosille 2007-2010 keskitytään sosiaalisen pääoman kasvattamiseen (Alue-Integraattori 2006, 16). Yhdistystoiminnan, jossa kehitetään omaa asuinalueita, voidaan nähdä luovan konkreettisesti parempia asuin- ja elinolosuhteita, innostaa ja aktivoida toimijoita omaehtoiseen kehittämiseen sekä osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan.

Toisaalta vastakkainasettelua tuo näkemykset siitä mihin ja millaiseen toimintaan Euroopan unionin (EU) tukia tulisi käyttää. Esimerkiksi EU-alueen perehtynyt professori Peter Gripios on sitä mieltä, että EU-tukia tulisi suunnata niille alueille, joilla on paras potentiaali. Gripios toteaa parhaimmaksi panostukset EU:n globaaliin kilpailukykyyn ja sisämarkkinoiden toimivuuteen. Aluekomissaari Danuta Hübner on puolestaan arvioinut, että paikat, joissa luodaan kilpailukykyä kasvua nousevat aluepolitiikassa tärkeimmiksi. (Taavitsainen 2006, 34.) Sillä, miten hankerahoitusjärjestelmä uusiutuu tulevaisuudessa, voi olla dramaattiset vaikutukset maaseudulla tapahtuvaan paikalliseen aluekehitykseen.

Tässä tutkimuksessa tutkitaan sosiaalista pääomaa LEADER+ -hankkeissa toimintaryhmä Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n alueella. LEADER-toimintamalli on paikallista, ruohonjuuritasaista ja verkostomaista toimintaa oman lähiympäristön kehittämiseksi. Siihen liittyviä elementtejä voidaan ymmärtää sosiaalisen pääoman ”rakennusaineiksi”. LEADER-toiminta kytkeytyy samalla laajemmin aluekehittämiseen ja kansalaisten toteuttamaan omaehtoiseen, aluelähtöiseen kehittämistyöhön. Tutkimuksessa huomiota kiinnitetään paikallisen tason LEADER-toiminnan tavoitteisiin ja tuloksiin nimenomaan sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Tutkimuksessa keskitytään Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n toimintaryhmään, johon kuuluvat Ikaalisten, Kankaanpään ja Parkanon kaupungit sekä Honkajoen, Jämijärven, Karvian, Kihniön, Kiikoisten, Lavian, Merikarvian, Pomarkun, Siikaisten ja Suodenniemen kunnat. Alue kuuluu Länsi-Suomen lääniin. Kunnista yhdeksän kuuluu Satakunnan ja neljä Pirkanmaan maakuntiin. Suurin osa alueesta luokitellaan syrjäiseen tai ydinmaaseutuun, jotka on määritelty tarkemmin luvussa 5.1

Tutkimuksen aineistona ovat Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n vuosille 2000-2006 laatima kehittämisohjelma sekä kyseiseltä ohjelmakaudelta toteutettujen hankkeiden loppuraportit. Tutkimuksen aineistona ovat myös hanketoimijoille suunnatun sähköisen kyselyn tulokset. Aineistosta analysoidaan sosiaaliseen pääoman piirteitä sekä tarkastellaan niistä luotuja merkityksiä. Aineiston avulla pyritään saamaan käsitys siitä, mitä yhteisöllisiä hyötyjä hankkeista

on ollut alueilla. Rantama (2002, 68) toteaa Maierin ja Röschin kuvanneen maaseutualueita puutteellisiksi innovatiivisiksi ympäristöiksi eritoten fyysisen infrastruktuurin, inhimillisen pääoman ja poliittisten verkostorakenteen kriittisen massan puuttuessa. Monia maaseutualueita leimaa myös työpaikkojen väheneminen, parhaiten koulutettujen asukkaiden poismuutto, työttömyyden kasvu ja palveluiden väheneminen. Näiden voidaan olettaa olevan merkityksellisiä sosiaalisen pääoman kehittymisen näkökulmasta. Maierin ja Röschin toteamia maaseutualueiden heikkouksia on löydettävissä myös Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n toimintaryhmän alueelta, sillä kehittämissuunnitelmassa haasteiksi mainitaan voimakas muuttotappio, korkea työttömyysaste, alhainen tulotaso ja vanhuspainotteinen väestörakenne.

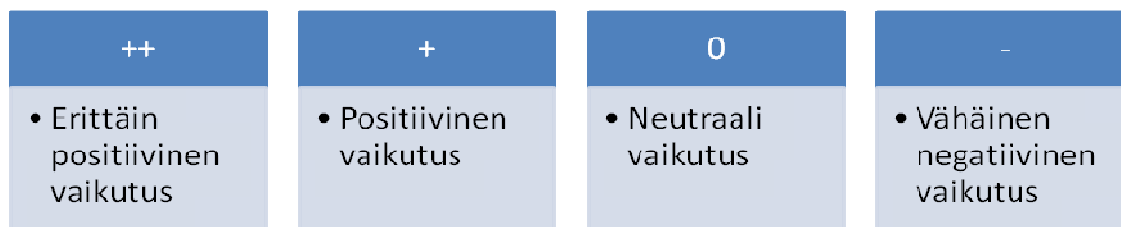
Toimittaessa haasteellisessa ympäristössä, kuten kylissä, joissa ei ole paljon aktiivi-ikäisiä, tulotaso on alhainen ja työttömyysprosentti on korkea, voidaan hankkeiden sosiaalisia vaikutuksia pitää erityisen toivottavina. Yhteisöllisyyden rapistumista on pidetty yhtenä turvattu-
muutta lisäävänä tekijänä. Paljon käydään julkista keskustelua myös EU:n rahoittamien hankkeiden tarpeellisuudesta, tehokkuudesta ja vaikuttavuudesta. Kritiikiltä ei ole välttynyt myöskään hankkeiden hallinnointi ja tarkastus. Monet kokevat rahoituksen kohdistamisen yhden-
tekevänä, ja pitävät sen sijaan tärkeimpänä rahojen ohjautumista ylipäätään Suomeen.

Idea yhdistystoiminnan ja sosiaalisen pääoman tutkimiseen syntyi vuonna 2004, jolloin osallistuin Satakuntaliiton järjestämään kylätoimijoiden opintopiiriin. Keskeistä on ollut myös omakohtaiset kokemukset LEADER- ja hanketoiminnasta sekä kiinnostus hyvästä hallinnosta. Tutkielman kirjoittaminen on ollut pitkä, monien vuosien prosessi ja tämä näkyy muun muassa pitkäjaksoisena aineistonhankintana. Aineistoa tutkimukselle on kerätty vuodesta 2004 asti. Tutkielman kirjoitusprosessi on ajoittunut lähinnä vuosiin 2006-2009.

2 Tutkimuksen tavoitteet, toteutus ja aineisto

Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen ja tavoitteena on selvittää, miten sosiaalisen pääoman elementtejä kuvataan ja millaisia merkityksiä sille annetaan Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelmassa, toteutettujen hankkeiden hankedokumenteissa sekä hanketoteuttajien näkemyksissä. Tutkimuksessa on käytetty aineistotriangulaatiota eli siinä on yhdistetty useita aineistoja keskenään. Eskola ja Suoranta (2000, 70) toteavat aineistotriangulaation olevan yksi mielekkäimmistä triangulaatiomenetelmistä ja sen voidaan nähdä soveltuvan hyvin tähän tutkimukseen, sillä yksittäistä aineistoa voidaan pitää liian kapea-alaisena. Analysoinnin kohteena ovat toimintaryhmä Aktiivin Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelma 2000-2006, 21 toteutetun hankkeen loppuraportit sekä hanketoimijoiden näkemykset toteutetuista hankkeista, joita on kartoitettu sähköisellä Webropol-kyselyllä. Näiden aineistojen avulla on pyritty selvittämään ja analysoimaan niitä yhteisöllisiä hyötyjä, joita hankkeiden avulla on luotu.

Tutkimuksen aineiston valinnassa on käytetty hyväksi harkinnanvaraista otantaa. 196 hankkeesta valikoitui näytteeksi 21, jotka olivat lähinnä kyläyhdistysten tai muiden paikallisyhdistysten toteuttamia. Valikoitumisprosessissa käytiin läpi vuosina 2000-2006 toteutettuja hankkeita ja niistä valikoitiin ne, jotka liittyivät elämisen laadun parantamisen hankekokonaisuuteen. Tämän jälkeen niistä karsittiin pois hankkeet, joiden indikaattorilomakkeessa ei ollut merkintää ihmisiin liittyvistä vaikutuksista. Indikaattorilomakkeessa ihmiseen liittyviksi vaikutuksiksi on määritelty vaikutukset elinoloihin ja viihtyvyyteen, terveyteen sekä turvallisuuteen. Edellä mainittuja indikaattoreiden vahvuuksia arvioidaan alla olevan asteikon mukaisesti.

Kuvio 1. Indikaattorilomakkeen arvot

Annetun arvon merkitsemisen lisäksi annetaan sanallinen selitys, jotka tässä tutkimuksessa ovat erityisen mielenkiinnon kohteena. Harkinnanvaraista otantaa voidaan pitää siis perustel-

tuna, koska tutkimuksen intressissä on keskittyä juuri niihin hankkeisiin, joilla on todettu oleen ihmisiin liittyviä vaikutuksia.

Mäki ja Laakso (2001, 18) ovat todenneet hanketoiminnan muotoutuvan neljästä todellisuu-desta: 1) rahoittaja-toteuttaja suhde 2) osallistuja-toteuttaja suhde 3) toteuttajan näkemykseen hankkeesta ja sen raportointiin ulospäin ja 4) hanketoiminnan rahoituksen takaamiseksi mainittavista tavoitteista. Tässä tutkimuksessa keskitytään nimenomaan kolmanteen hanketodelli-suuteen eli siihen miten hanketoiminnasta raportoidaan ulospäin. Hankedokumentteihin eli loppuraportteihin on kuvattu hankkeen toteutumista, koettuja ongelmia ja hankkeen vaikutuk-sia esimerkiksi ihmisiin ja ympäristöön. Hankedokumentit ovat virallisia asiakirjoja, sillä ne on suunnattu ensisijaisesti rahoittajalle. Siksi voidaan olettaa, että niihin kirjataan suhteellisi-en realistisesti, oletettavasti kuitenkin parhain päin pukien, tietoa hankkeen toteutuksesta ja hankkeen vaikutuksista.

Hanketoimijoille suunnatussa sähköisessä Webropol-kyselyssä kartoitettiin hankkeiden toi-mintaa sosiaalisen pääoman näkökulmasta. 21 hankeyhteyshenkilöstä kyselyyn tavoitettiin 20 hanketoimijaa. Heistä kyselyyn vastasi 10 henkilöä, eli vastausprosentti oli 50 %. Otoksen pienuudesta johtuen vastausten perusteella ei voida tehdä tilastollisia yleistyksiä, mutta niiden perusteella on mahdollista pureutua hanketoteuttajien näkökulmiin sosiaalisen pääoman toteu-tumisesta hankkeissa. Webropol-kyselyssä henkilölle lähetetään sähköpostiviestillä linkki kyselyyn alustuksen kera, jolloin linkkiä klikkaamalla pääsee vastaamaan kyselyyn Internetis-sä. Sähköpostiyhteystiedot saatiin hankedokumenteista. Kysely toteutettiin vuonna 2007 niin, että ensimmäisen kerran kysely lähetettiin heinäkuussa ja niille jotka eivät vastanneet, kysely lähetettiin uudestaan elo- ja syyskuussa. Kysely koostui neljästä pääteemasta: 1) Taustakysy-mykset, 2) yhteisön toiminta 3) hankkeen rakentuminen, osallisuus ja osallistuminen sekä 4) hankkeen tuoma lisäarvo.

Tutkimuskysymykset kiteytyvät seuraavasti:

- Millaisia merkityksiä sosiaaliselle pääomalle ja sen piirteille annetaan toimintaryhmä Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelmassa?
- Millaisia merkityksiä sosiaaliselle pääomalle ja sen piirteille annetaan paikallistasolla hankkeiden loppuraportoinnissa?

- Miten hankkeissa mahdollisesti syntynyt sosiaalinen pääoma on konkretisoitunut hankkeen toteuttamisen jälkeen? Toisin sanoen mitkä ovat olleet hanketoiminnan yhteisölliset hyödyt?

2.1 Tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat

Tutkimuksessa korostuu konstruktionistinen ote, tutkimuksessa keskitytään ihmisten luomiin merkityksiin sosiaalisesta pääomasta niin toteutetuissa hankkeissa kuin kehittämisohjelmassa. Tutkimuksessa kiinnitetään huomiota niihin sosiaalisen pääoman merkityksiin, jotka ilmenevät paikallistason hanketoiminnassa. Keskeistä tulkinnassa on kieli, jonka avulla ilmaistaan merkityksiä. Hankedokumenteissa kerrotaan hankkeiden tuottamista tuloksista sekä vaikutuksista, jotka perustuvat yhden tai useamman henkilön näkemyksiin ja kokemuksiin hankkeesta. Hanketoimijoille suunnatussa kyselyssä tarkastellaan hankkeen aikana ja sen jälkeen mahdollisesti syntynyttä sosiaalista pääomaa. Kysely toteutettiin kesällä 2007 eli reilusti hankkeen päättymisen jälkeen, joten voidaan olettaa, että vastaajilla kuva hankkeen tuomista hyödyistä ja eduista on selkeytynyt. Tutkimuksessa korostuu subjektiivisuus, koska ihmiset luovat toiminnalleen aktiivisesti merkityksiä.

Konstruktionismissa jokapäiväinen elämä on itsestään selvää todellisuutta, jonka olemassaoloa tai merkitystä ei kyseenalaisteta (Häkli 1999, 135). Konstruktionismi soveltuukin hankkeiden tarkasteluun hyvin, sillä niissä kuvataan henkilöiden kokemia merkityksiä hankkeiden tuloksista ja vaikutuksista. Hankeideat ovat usein muodostuneet arkielämän pohjalta vastaten havaittuihin tarpeisiin, joten niiden voidaan olettaa pohjautuvan tärkeäksi koettuihin asioihin. Hankkeiden avulla luodaan myös uusia merkityksiä, esimerkiksi maisemaa kunnostamalla voidaan kyläläisille korostaa alueen tai tilan merkitystä. Pienyrittäjien investointeja tukemalla voidaan puolestaan vahvistaa maaseudun elinmahdollisuuksiin ja maaseutuyrittäjyyteen liittyviä merkityksiä. Tutkimuksen tavoitteena on olla pohdiskeleva ja kyseenalaistaa vallitsevia hanketoiminnan jäsenystapoja konstruktiiivisen hengen mukaisesti.

LEADER-toiminnalla pyritään lisäämään uskoa maaseudun mahdollisuuksiin ja sitä kautta luoda merkityksiä alueen kehittämiselle. Konstruktionismissa tärkeä huomio on ollut myös tietoon ja tiedon tuottamiseen liittyvät yhteiskunnalliset valtasuhteet. Voidaan esimerkiksi olettaa, että hankeraportoinnissa hanketta kuvataan erityisen positiivisena ja vaikuttavana kehittämisen muotona. Hankeraportoinnissa saatetaan ylikorostaa hankkeen tarpeellisuutta, tuloksia ja vaikutuksia jotta esimerkiksi rahoitus mahdolliselle jatkohankkeelle pystyttäisiin turvaamaan. Hankkeen todellisia vaikutuksia esimerkiksi aluekehitykseen on vaikea todentaa ja siksi tutkimuksessa käsitellään sosiaalisesti muodostuneita todellisuuksia. Toteutetun säh-

köisen kyselyn avulla on mahdollista tarkastella pidemmällä aikavälillä, miten merkityksellisenä hanketta on pidetty sosiaalisen pääoman näkökulmasta.

3 Johdatus pääoman käsitteeseen

Pääoma terminä viittaa vahvasti taloustieteelliseen ajatteluun aineellisista resursseista. Vaikka pääomien määritelmät voidaan nähdä vaihtelevina ja määrittelijästä riippuvaisina, sosiaalisen pääoman veljeskäsitteinä voidaan pitää fyysistä, inhimillistä sekä kulttuurista pääomaa. Fyysisellä pääomalla tarkoitetaan staattisia resursseja kuten rahaa, työkaluja, koneita, maa-alueita tai muuta mitattavaa ja konkreettista resurssia (Kouvo 2004, 141.)

Inhimillinen pääoma, kuten osaaminen, tiedot ja taidot, niiden uudistaminen ja hyödyntäminen, ovat viime kädessä asioita, joihin esimerkiksi alueellinen kilpailukyky ja osaaminen perustuvat. Ne ovat taloudellisen kasvun pohja ja mahdollisuus. (Kajanoja 2002. 162.) Inhimillistä pääomaa voidaan mitata muun muassa koulutuksen, harjoittelun ja kokemuksen kautta. (Lyn 2001,9-14). Myös imeväiskuolleisuutta ja odotettavissa olevaa elinikää voidaan pitää inhimillisen pääoman mittareina, sillä ne kertovat ihmisten perustarpeiden tyydyttymisestä. Tutkimusten mukaan inhimillisellä pääomalla on suora yhteys taloudelliseen kasvuun ja sitä kautta myös aluekehitykseen. (Kajanoja 2002. 162.)

Bourdieu (1984) viittaa kulttuurisella pääomalla koulutukseen, taiteellisuuteen ja hyvään maakuun. Sosiaalinen pääoma lienee pääoman muodoista moniselitteisin. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan sosiaaliin suhteisiin tehtyjä investointeja, jolloin yksilöt sitoutuvat vuorovaikutukseen ja verkostoihin tuottaakseen voittoa. (Lyn 2001,9,14,19.) Kuvaavaa kuitenkin on, että sosiaalinen pääoma tuottaa henkistä ja taloudellista pääomaa (Immonen, 2004). Kajanoja (2002, 164) mainitsee P.F. Whiteleyn todenneen sosiaalisen pääoman olevan vahvemmin yhteydessä taloudelliseen kasvuun kuin inhimillisen pääoman.

Kosonen puolestaan tuo esille Healeyn ja Innesiin näkemykset tieto- ja poliittisesta pääomasta. Tietopääomalla tarkoitetaan alueen tietoresursseja ja poliittisella pääomalla tarkoitetaan puolestaan kykyä toimia yhteisen näkemyksen hyväksi. Kosonen sisällyttää Healeyn nojaten sosiaaliseen ja institutionaaliseen pääomaan kehittämisen liittyvät resurssit, kyvyn käyttää niitä sekä kyvyn aktivoida toimijoita resurssien hyödyntämiseen yhteistoiminnassa muiden toimijoiden kanssa (Kosonen 2001, 113.)

Sosiaalista pääomaa, toisin kuin taloudellista pääomaa, ei voida irrottaa kantajastaan ja näiden välisistä suhteista eikä sitä voi liikutella helposti. Sosiaalinen pääoma ei kuitenkaan välttämättä kulu käytössä, vaan saattaa jopa lisääntyä. Haitallista sen sijaan on sosiaalisen pääoman käyttämättä jättäminen, joka johtaa sosiaalisen pääoman haihtumiseen. Sosiaalisen pääoman kannalta merkityksellisiä muutoksia ovat olleet keskustelu hyvinvointivaltion roolista sekä yksilöllisyyden kasvu ja esimerkiksi sukuun liittyvän yhteisöllisyyden vähittäinen heikkeneminen. (Ilmonen 2001, 11-12, 23.) Castells (1996, 168-200) pitää sosiaalista pääomaa käsitteenä vetovoimaisena, vaikka se sisältää velvoitteen moraaliseen yhteisöön kuulumisesta. Yksilön kuuluminen johonkin verkostoon antaa Castellsin mukaan yksilölle paremmat selviytymisen mahdollisuudet taloudellisessa järjestyksessä.

3.1 Lyhyt katsaus sosiaaliseen pääomaan

Sosiaalisella pääomalla nähdään olevan kauaksi ulottuvat juuret. Muun muassa Hyypä (2002, 48) näkee sosiaalisen pääoman juuret ulottuvan Aristoteleen toteamaan luonnolliseen laumahenkeen. Varsinaisesti sosiaalisen pääoman käsitettä on ensimmäisenä todennäköisesti käyttänyt maaseutukoulujen ylitarkastaja L. J. Hanifan vuonna 1916, joka tutki koulujen tulojen suuria eroja. 1950- ja 1960-luvuilla Jane Jacobs nosti sosiaalisen pääoman käsitteen uudelleen esille. 1970-luvulla sosiaalisen pääoman käsite sai paljon julkisuutta Pierre Bourdieun kulttuurisen pääoman teorian avulla ja Schlicht painotti puolestaan verkostoissa olevia sosiaalisia ja taloudellisia resursseja. Sosiaalisen pääoman käsitteen läpimurto tapahtui kuitenkin 1990-luvulla kun James Coleman alkoi soveltaa Gary Beckerin inhimillisen pääoman käsitettä. Robert Putnam omaksui käsitteensä Colemanilta, he molemmat näkivät sosiaalisen pääoman koostuvan useasta elementistä, kuten sosiaalisista siteistä, vastavuoroisuuden normeista sekä erityisesti luottamuksesta. (Immonen 2004, 99-101.) Voidaan siis sanoa, että sosiaalisen pääoman keskeisiä uraauurtavia tutkijoita ovat olleet James Coleman, Robert Putnam ja Pierre Bourdieu, joilla jokaisella on oma lähestymistapansa sosiaalisen pääoman käsitteeseen. Näitä eritellään tarkemmin luvussa 3.2.

Sosiaaliseen pääomaan liittyvää keskustelua ja sen ajankohtaisuutta voidaan Immosen (2000, 11-13) mukaan kuvata kolmesta eri näkökulmasta. Ensimmäinen taloudellisen liberalismiin vahvistuminen niin talous- kuin yhteiskuntapolitiikassa on lisännyt keskustelua hyvän yhteiskun-

nan tunnusmerkeistä, yhteisöllisyydestä, voittajista ja häviäjistä. Toiseksi hyvinvointivaltion hajaantuminen on lisännyt vastuuta valtiolta kansalaisille ja kansalaisyhteiskunnan sosiaalisille verkostoille. Kolmanneksi yksilöllistyminen, kaupungistuminen ja yhteiskunnan eriytyneisyys ovat vähentäneet yhteisöllisyyttä ja lisänneet ihmisten pakonomaista luottamista muihin ihmisiin. Toisin sanoen ihmisten on yhä enemmän pakko luottaa vieraisiin ihmisiin sekä luottuihin järjestelmiin.

Sosiaalista pääomaa ja alueellisen identiteetin vahvistumista on tutkimusten mukaan pidetty tärkeänä aluekehitystyötä ruohonjuuritasolla ohjaavana tekijänä (Kainulainen 2000, 133). Ilmonen (2006, 113) pitää kotiseutuyhdistysten, kylätoimikuntien ja sosiaali- ja terveysalan yhdistysten lukumäärän lisääntymistä merkinä sosiaalisen pääoman kasvusta. Osallisuus ja osattomuus ovat puolestaan yhdistystoiminnassa olennaisia termejä. Kenellä on oikeus tai mahdollisuus osallistua, rajoitetaanko tai edistetäänkö paikallisyhteisössä osallisuutta yhteiseen toimintaan tai mikä saa ihmiset osallistumaan kollektiivisiin hankkeisiin ja yhteisen hyvän tavoitteluun? Osallisuus liittyy läheisesti Parsonsin sosiaaliseen kollektiviteettiin. Parsons (1978, 46-47) kuvailee sosiaalista kollektiivisuutta tekijänä, joka mahdollistaa sitoutumisen yhteisiin tavoitteisiin helpommaksi. Sitoutumista hän kuvailee molemminpuolisella luottamuksella ja yhteisöllisissä ryhmissä olevalla solidaarisuuden tunteella. On kuitenkin syytä huomioida, että sosiaalinen pääoma ei synny itsestään vaan se vaatii toimiakseen myös taloudellista pääomaa (Ilmonen 2006, 113.) Taloudellisen pääoman yhtenä mahdollistajana on ollut tässä tapauksessa LEADER-rahoitus.

Huolimatta siitä, että sosiaalista pääomaa on pidetty ihmeäsitteenä, sillä on myös heikkouksensa. Jotkut yhteisöt voivat toimia vastoin kollektiivisia etuja ja kasvattaa osaltaan omaa sosiaalista pääomaa. Verkostojen avulla voidaan sortua suosikkijärjestelmiin, lahjontaan tai muihin yhteistä etua vähentäviin toimiin. Yhteisöjen oletetaan olevan yhtenäisiä, kaikille toimijoille avoimia ja kaikkia jäseniä hyödyttäviä yhteisöjä, mutta erilaisuuden tukahduttaminen ja yhdenmukaisuuden paine voivat olla isoja ongelmia. (Hilosuo 2003, 12.) On muistettava, että verkostot kuitenkin rakentuvat henkilökemioiden ja -suhteiden pohjalle, jossa olennaista on aktiivinen yhteydenpito ja hyvä tiedonkulku.

3.2 Lähestymistapoja sosiaaliseen pääomaan

Sosiaalista pääomaa on luonnehdittu moniulotteiseksi, monimuotoiseksi ja vaikeasti määriteltäväksi käsitteeksi. Kuten aikaisemmin mainitaan, sosiaalisen pääoman uranuurtajina voidaan pitää Colemania, Putnamia sekä Bourdieuta. Lisäksi Woolcock on määritellyt näkökulmia sosiaaliseen pääomaan. On syytä huomioida, että heillä on ollut omat lähestymistapansa ja tieteenfilosofiset lähtökohdat sosiaalisen pääoman tulkintaan. Colemanin (1988 102-104) mukaan, sosiaalinen pääoma mahdollistaa asioiden saavuttamista, mutta sen arvo ja käyttökelpoisuus ovat riippuvaisia kontekstista. Colemanin mukaan sosiaalinen pääoma muodostuu: a) velvoitteista, odotuksista ja sosiaalisten rakenteiden luottamuksenarvoisuudesta, b) sosiaalinen pääoma näkyy informaatiota siirtävissä kanavissa ja c) sosiaalinen pääoma tarvitsee myös normeja, joiden noudattamatta jättämisellä on seurauksensa. Coleman (1994, 300) on kuvannut sosiaalista pääomaa yhteisöissä olevana resurssien joukkona.

Putnam (1993, 167-174) määrittelee sosiaalisen pääoman tarkoittavan luottamusta, normeja ja verkostoja, jotka voivat parantaa yhteistyön tehokkuutta. Hän kiinnittää huomiota verkostojen rakenteen ja sosiaalisen pääoman suhteeseen eli verkostojen horisontaaliseen ja vertikaaliin luonteeseen. Putnam näki vertikaalisten suhteiden yhdistävän verkoston eriarvoisia henkilöitä ja horisontaalisten suhteiden puolestaan yhdistävän verkoston samanarvoisia henkilöitä. Putnamin mukaan horisontaaliset suhteet ylläpitävät paremmin luottamusta ja siksi sitä pidetään parempana alustana sosiaaliselle pääomalle. Kuten Putnam on todennut, sosiaalisen pääoman syntymisessä tärkeää on luottamus, mutta käsitettä on vaikea lähestyä. Ihmisiin ja instituutioihin luotetaan, koska niihin sisältyy piirteitä tulevaisuuden hallitsevuudesta ja ymmärrettävyydestä. (Immonen 2004, 121.) Mikäli luottamus saa tuekseen institutionaalisia toimintamalleja, koetaan se turvallisemmaksi. Luottamus on kuitenkin eri asia kuin luottavaisuus, luottamus on hyvin toisiensa tuntevien ihmisten välistä, välitöntä ja henkilökohtaista. Luottavaisuudessa kyse on toisilleen tuntemattomien toimijoiden suhteista, joihin sisältyy luottamuksen elementti. Luottamus saa aina asiat sujumaan, se parantaa kommunikaatiota ja yhteistyötä. (Immonen 2004, 121-130.).

Putnamin Tocquevillen malliin perustuvien johtopäätösten mukaan, sosiaalisesta pääomasta ovat vastuussa ensisijaisesti yhdistykset. Tosin esimerkiksi Coleman on painottanut koulun ja perheen merkitystä sekä Verba puolestaan työpaikkojen merkitystä. Yhdistyksiin kytkeytyvä-

lä sosiaalisella pääomalla on Putnamin mukaan ulkoisvaikutuksia, jotka ilmenevät luottamuksen yleistymisenä. Putnamin kolmannen johtopäätöksen mukaan sosiaalinen pääoma kasvaa alhaalta ylöspäin ja nimenomaan kansalaistoiminta luo sitä. Avoimet yhdistykset joissa uudet jäsenet hyväksytään helposti mukaan toimintaan, ovat sosiaalisen pääoman vahvistamisen kannalta tärkeitä. On jopa todettu, että luottamusta instituutioihin ja ihmisiin on lujittunut niiden keskuudessa, jotka osallistuvat johonkin yhdistyksen toimintaan. (Immonen 2004, 109-112.) Yhteisöissä, joissa on monipuolisia sosiaalisia verkostoja ja yhdistystoimintaa, ovat Woolcockin (2000, 27) mukaan vahvempia suojautumaan elämän varjopuolilta kuten köyhyydeltä ja turvattomuudelta.

Pierre Bourdieu (1986, 234-249) puolestaan jakaa pääoman lajit kolmeen luokkaan: taloudelliseen, kulttuuriseen ja sosiaaliseen. Sosiaalinen pääoma Bourdieun mukaan muodostuu sosiaalisista velvollisuuksista tai yhteyksistä. Bourdieu kuvaa sosiaalista pääomaa niiden todellisten ja potentiaalisten resurssien summaksi, jotka syntyvät verkostoissa tai ryhmissä ja jota kaikki jäsenet voivat hyödyntää. Bourdieun mukaan yksilön sosiaalisessa pääomassa keskeistä on suhdeverkoston koko ja muiden verkoston jäsenten symbolisen, taloudellisen ja kulttuurisen pääoman määrä.

Woolcockin on määritellyt sosiaalisen pääoman näkökulmia, joita ovat kommunitaristinen, verkosto- ja institutionaalinen näkökulma. Kommunitaristista näkökulmaa voidaan pitää sosiaalisen pääoman kapeimpana määritelmänä. Sen mukaan sosiaalinen pääoma muodostuu yhdistysten, kansalaisryhmien ja epävirallisten verkostojen luomista luottamuksen ja vastavuoroisuuden normeista, joiden voidaan nähdä edesauttavan yhteistä toimintaa (Woolcock 2000, 30.)

Verkostönäkökulmassa sosiaalinen pääoma on jaettu vahvoihin ja heikkoihin sosiaalisiin siteisiin. Vahvat siteet muodostavat klustereita, joihin sitoudutaan. Tätä kautta ihmiset saavat vahvan tunteen identiteetistä, yhteisistä päämääristä ja luottamuksesta. (Seppänen 2001, 56.) Myös heikkoja siteitä tarvitaan sekä erilaisia jakoja esimerkiksi uskonnon, etnisyyden ja sosioekonomisen aseman suhteen. Verkostonäkökulmassa ihmisten väliset yhteydet vertikaalisessa ja horisontaalisessa suunnassa ovat tärkeitä ja näkökulma huomioi myös sosiaalisen pääoman etujen ja haittojen jännitteet. (Hilosuo 2003, 12.) Woolcockin (2000, 32) mukaan verkostonäkökulma ottaa huomioon sekä sosiaalisen pääoman hyvät että huonot puolet.

Julkiset instituutiot puolestaan muovaavat sosiaalisia rakenteita ja mahdollistavat yhteistyön ja vastavuoroisuuden, tätä tarkoitetaan institutionaalisella sosiaalisella pääomalla (Seppänen 2001, 56). Institutionaaliseen pääomaan liittyy myös sosiaalinen ja poliittinen ympäristö, jossa toimijat luovat puitteet sosiaalisen pääoman kehittymiselle (Hilosuo 2003, 12). Woolcock (2000, 34) toteaa tämän lähestymistavan laajentavan sosiaalisen pääoman merkitystä muodollisiin organisaatioihin kuten valtionhallintoon ja yrityksiin. Aktiivisen Pohjois-Satakunta ry:n on mahdollista synnyttää institutionaalista pääomaa mahdollistamalla resurssien käytön (LEADER) paikallisyhdistysten harjoittamassa kehittämistoiminnassa.

Synergianäkökulman mukaan julkisten instituutioiden, yritysten ja sosiaalisten verkostojen aikaansaannokset ovat riippuvaisia toisistaan ja ryhmien kyky toimia kollektiivisten etujen mukaisesti riippuu siitä miten ne ovat kiinnittyneet olemassa oleviin instituutioihin. (Seppänen 2001, 56 ja Hilosuo 2003, 14.) Woolcockin mukaan synergianäkökulmassa kehitystä voidaan pitää luonnostaan ristiriitaisena ja kiistanalaisena, toisin sanoen poliittisena prosessina. Woolcock (2000, 35) siteeraa Uphoffia korostaessaan paradoksia siitä, että kehitettäessä ”bottom-up”-toimintaa, ”top-down” toimenpiteet ovat tärkeitä. Toimintaryhmytyössä tätä näkökulmaa voidaan pitää merkityksellisenä silloin, kun halutaan korostaa toimintaryhmän roolia hankkeiden suuntaamisessa toimintaryhmän tavoitteiden mukaisiksi, kuten esimerkiksi huomion kiinnittämistä hankkeiden sosiaalisiin vaikutuksiin. Laajemmin tarkasteltuna näkökulmaa voidaan pitää merkittävänä esimerkiksi silloin kun EU-asetuksien avulla halutaan suunnata toimintaryhmytyötä uusille urille tai muuten pyrittäessä kehittämään toimintaa.

Tutkimusaineistoa voidaan tutkia kaikkien Woolcockin mainitsemien näkökulmien kautta. Ensinnäkin voidaan tutkia yhdistysten ja kansalaisryhmien sekä epävirallisten verkostojen luomien luottamuksellisia ja vastavuoroisia normeja. Verkostonäkökulman kautta voidaan tutkia Aktiivisen Pohjois-Satakunta ry:n verkostoa, etenkin yhteisen identiteetin, luottamuksen ja päämäärien näkökulmista. Institutionaalisen sosiaalisen pääoman kautta tutkimuskohteenä voi olla toimintaryhmä instituutiona, erityisesti sen sosiaaliset, vastavuoroiset ja yhteistyön rakenteet. Synergianäkökulman kautta toimintaryhmytyötä voidaan tarkastella osana laajempaa kehittäjäverkostoa, johon kuuluu muita julkisia instituutioita ja yrityksiä.

3.3 Voidaanko sosiaalista pääomaa mitata?

Kajanojan mukaan (2002, 163) sosiaalista pääomaa mittaavia kysymyksiä ovat seuraavat:

- Ovatko yhteisön ja yhteiskunnan pelisäännöt kunnossa?
- Vallitseeko yhteisössä luottamuksen ilmapiiri?
- Kulkeeko tieto?
- Suuntautuuko yhteisö rakentavaan yhteistoimintaan?

Australian tilivirasto on jopa laatinut indikaattoreita sosiaalisen pääoman mittaamiseksi. On kuitenkin syytä muistaa, että sosiaalisen pääoman määritelmät jo itsessään ovat niin monitasoisia, että on vaikea määrittellä sosiaaliseen pääomaan parhaiten soveltuvia konkreettisia mittareita. Myös yhteisön ja verkoston käsitteet ovat vaikeasti mitattavia ja monitulkintaisia. Survey-tutkimuksia aiheesta on toteutettu suhteellisen vähän, mikä myös osaltaan vaikeuttaa yhteisten indikaattoreiden löytymistä. (Hilosuo 2003, 20.)

Australian tilastovirasto on nimittänyt neljä pääelementtiä, joiden avulla sosiaalista pääomaa voidaan mitata: 1) Sosiaalisen verkoston laadulliset piirteet kuten luottamus, normit ja suuntautuminen yhteisiin päämääriin 2) Verkostojen rakenteet kuten koko ja tiheys 3) Verkostojen toiminta kuten vastavuoroinen tuki, tiedon jakaminen ja välittäminen, keskinäiset neuvottelumekanismit ja sääntöjä noudattamattomille koituvat sanktiot sekä 4) Verkostotyypit kuten sitoutumisen verkostot eli yhteydet samankaltaisten ihmisten välillä, silloittumisen verkostot eli yhteydet eri taustoista tulevien ihmisten välillä ja kykeytymisen verkostot eli eritasoisten valta- ja vaikutusasemien väliset yhteydet. Laadituista mittareista huolimatta Australiassa ei ole varsinaisia mittaustuloksia sosiaalisesta pääomasta. (Simpura 2004, 32-33.)

Robert Putnam on puolestaan kuvannut sosiaalista pääomaa mittaavia tekijöitä vaaleihin osallistumisella, julkaistavien lehtien lukumäärällä, yhdistyksiin kuulumisella sekä julkisia instituutioita kohtaan tunnetulla luottamuksella (Hilosuo 2003, 20). Suomessa oikeusministeri Tuija Brax on ollut huolissaan suomalaisten äänestysaktiivisuudesta ja suomalaisen demokration tilasta. Hänen mukaansa suomalainen sosiaalinen pääoma on rapistumassa, minkä hän näkee puolestaan lisäävän rikollisuutta ja väkivaltaisuuksia. Yhtenä ratkaisuna tilanteelle Brax näkee laajemmat verovapaudet kansalaisjärjestötoiminnalle, mikä puolestaan mahdollistaisi ja laajentaisi kansalaisjärjestöjen toimintaa (Satakunnan Kansa 23.2.2008.)

Kanadassa kansalaisten sosiaalista osallistumista ja osallisuutta on myös tutkittu osana sosiaalista pääomaa. Tutkimuksessa keskityttiin kanadalaisten 1) käsityksiin omasta kuulumisestaan kansakuntaan, provinssiin ja paikallisyhteisöön sekä luottamuksesta, 2) osallistumisesta järjestötoimintaan, poliittiseen tai uskonnolliseen toimintaan sekä 3) sosiaalisia kontakteja perheenjäseniin, sukuun, ystäviin ja naapurustoon. (Simpura 2004, 33.) Hyypä ja Mäki (2005, 16-17) ovat puolestaan mitanneet väestöryhmien sosiaalista pääomaa muun muassa tutkimalla asuinalueen muuttovoittoisuutta sekä luottamusta naapureihin. Muuttovoittoisuuden nähdään kuvastavan muuttokohteen ominaisuuksia erityisesti luottamuksen ja turvallisuuden näkökulmasta. Vapaaehtoisuutta ja turvallisuutta edistävää sosiaalista kontrollia pidetään positiivisena ilmiönä. Hyypä korostaa myös vapaaehtoisen puuhastelun ja vapaaehtoisjärjestöön kuulumisen positiivista vaikutusta hyvään terveyteen sekä pitkään ikään.

Sosiaalisen pääoman yhtenä konkretisoitumisen muotona alueellisella ja paikallisella tasolla voidaan Hyryläisen ja Kangaspunnan (1999, 17) mukaan pitää ihmisten yhteistoiminnallista osaamista. Yhteiskunnallisella tasolla sosiaalinen pääoma konkretisoituu heidän mukaansa instituutioiden, hallinnollisen ja poliittisen järjestelmän toimivuutena. Hyryläisen ja Kangaspunnan mainitsema yhteistoiminnallinen osaaminen konkretisoituu LEADER-hankkeissa suunnittelussa, toimeenpanossa eli hankkeen toteutuksessa sekä ”yhteen hiileen puhaltamisessa”. Hyryläinen ja Kangaspunta näkevät sosiaalisen pääoman myös hyvin kommunitaristisena, jossa oletetaan yhteisöjen olevan avoimia, hyödyttäviä ja yhtenäisiä, joka konkretisoituu yhteistoimintana. On siis muistettava, että sosiaalinen pääoma on yhteisön, ei yksilön käsite, toisin sanoen sosiaalista pääomaa voi muodostaa vain yhteisön avulla. Suomessa sosiaalista pääomaa on todettu olevan erityisesti suomenruotsalaisen väestön keskuudessa, jossa vapaaehtoinen ja luottamukseen perustuva kansalaistoiminta koetaan normaaliin arkielämään kuuluvaksi (Hyypä 2005, 14-15.)

4 Maaseutupolitiikan kehitys

Suomessa maaseutupolitiikan kehitys on noudattanut kansainvälistä kehitystä, muun muassa kansainvälisen kaupan vapauttamista ja Euroopan yhdentymistä. Maaseutupolitiikka-käsite tuli kansallisessa toiminnassa esille ensimmäisen kerran Maaseudun kehittämistoimikunnassa 1980-luvun alussa. Aluepolitiikkatoimikunta puolestaan esitti vuonna 1986 mietinnössään, että maaseutupolitiikan keskeisin tavoite on riittävän asutuksen säilyttäminen. Maatalous 2000-komitea puolestaan esitti vuonna 1987, että alue- ja maaseutupolitiikkaa tehostamalla ehkäistään ja korjataan rakennemuutosten kielteisiä vaikutuksia maaseudulla. (Isosuo 2000, 51.)

Maaseutupolitiikan käsite oli siis 1980-luvulla tuttu lähinnä erilaisista asiakirjoista ja suunnitelmista. Konkreettista merkitystä sanalle alkoi tulla vasta 1980-luvun loppupuolella, jolloin Euroopan neuvoston Elävä maaseutu-kampanjan myötä ministeriöille tuli resursseja toteuttaa erilaisia maaseutuun liittyviä kehittämisprojekteja. (Isosuo 2000, 51.) Euroopan unionissa merkittävä maaseutupolitiikan nousu tapahtui vuonna 1987 rakennerahastouudistuksen myötä. Uudistuksessa haluttiin kaventaa alueiden välisiä kehityseroja kaupan vapauttamisen ohella. (Malinen 2000, 31.)

Vuosina 1992-1995 Maaseutupolitiikan neuvottelukunta toimi maaseutupolitiikkaa koordinoivana ja toimeenpanevana yhteistyöelimenä. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR) on ollut vuodesta 1995 lähtien maaseutupolitiikkaa koordinoiva elin. (Isosuo 2000, 51-53.) Euroopan unioniin liittymisen myötä maaseudun kehittämiseksi leimallista ovat olleet erilaiset kehittämisohjelmat ja niihin pohjautuvat hankkeet, joiden avulla on pyritty vastaamaan maaseudulla kohdattuihin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Yksittäistä hanketta voidaan siis pitää laajan, Euroopan unionin kattavan LEADER-ohjelman yhtenä konkreettisena toimintona. Hankkeita tutkimalla voidaan löytää aineksia kehittää ja muuttaa hanketoimintaa aina ohjelmatasolle asti. EU:ssa aluepolitiikka perustuu taloudelliseen solidaarisuuteen, jossa heikoimassa asemassa oleville alueille allokoidaan taloudellisia resursseja erilaisten rakennerahastojen kautta.

Ohjelmakauden 2000-2006 ajanjaksolle, jolle tämäkin tutkimus pohjautuu, Eurooppa jaettiin erilaisiin tavoitealueisiin, joka määritteli tuen suuruutta. Tavoite 1-alueet olivat kehityksestä

jälkeenjääneitä alueita, joihin oli varattu jopa 70 prosenttia rakennerahaston resursseista. Suomesta tähän alueeseen kuului Pohjois- ja Itä-Suomi. Tavoite 2 -alueella, johon myös Pohjois-Satakunta kuului, määrärahojen osuus oli 11,5 prosenttia rakennerahaston resursseista. Yhteisöaloiteohjelmien, johon kuului LEADER:in ohella Interreg III, URBAN ja EQUAL osuus rakennerahastoista oli 5,35 prosenttia (Alueiden palveluksessa 2001, 4.) LEADER:in taloudellista merkitystä rakennerahastoissa voidaan täten pitää melko vähäisenä. Nykyisellä ohjelmakaudella yhteisöaloiteohjelmat ovat poistuneet ja esimerkiksi LEADER kuuluu Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastoon. LEADER-toiminta on kokenut hallinnollisia uudistuksia, mutta peruseräpäätteiltään se on sinänsä pysynyt samanlaisena.

4.1 LEADER+ sekä muita kehittämisohjelmia

LEADER-kehittämisohjelma on lyhennys ranskankielisestä termistä Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale, eli yhdyssiteet maaseudun talouden kehittämistoimenpiteiden välillä (Rantama 2002, 69). Kyse ei ole siis maatalouden tukemisesta, vaan maaseudun mahdollisuuksien kuten uusien elinkeinojen monipuolistamisesta ja yleisesti ottaen alueen kokonaisvaltaisesta kehittämisestä (Hyyryläinen ja Rannikko 2000, 13). LEADER-toimintatavalle leimallista on ollut sen pohjautuminen paikallislähtöiseen toimintaan sekä hankkeiden pienimuotoisuus. LEADER-hankkeiden pienimuotoisuudesta huolimatta hankkeisiin oli vuosina 2000-2006 kiinnitetty EU:n, valtion ja kuntien rahoitusta noin 109 m€, joista peräti 76 prosenttia kohdistui harvaan asutulle ja ydinmaaseudulle (Näin tehtiin maaseudun kehittämisohjelmat 2000-2006, 13-14.)

Vuosina 2000-2006 maaseutualueilla on ollut LEADER:in ohella myös muita rahoitusinstrumentteja käytettävissä. Euroopan maatalouden ohjaus- ja tukirahasto (EMOTR) on rahoittanut alueellista maaseudun kehittämisohjelmaa (ALMA), jonka toimintalinjoja olivat maa- ja metsätalouden kehittäminen, maaseutuelinkeinojen monipuolistaminen sekä maaseutuyhteisöjen kehittäminen. Tavoitteina oli muun muassa tasapuolinen väestökehitys, maaseutukylien säilyttäminen asuin- työ- ja yrittämysympäristöinä sekä elinkeinorakenteen monipuolistaminen ja työmahdollisuuksien lisääntyminen. Horisontaalinen maaseudun kehittämisohjelma oli puolestaan puhtaasti maatalouden kehittämisohjelma. Siinä painopisteenä olivat peltojen ja niiden ympäristön kehittämistoimenpiteet. ALMA oli tavoitteiltaan siis hyvin paljon LEADER:n kaltainen, mutta sen hallinnoinnista vastasivat silloiset alueelliset Työvoima- ja elinkeinokes-

kukset (LEADER+ -ohjelma 2001, 97-98.) Myös aiemmin mainittu maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR) on rahoittanut laajoja verkostohankkeita. (Suomen LEADER+ -ohjelma 2001, 5 ja 30-31).

Yhteisöllisyyteen perustuvia ja EU:n rahastoihin pohjautuvia aluekehittämistoimia on toteutettu myös tavoiteohjelmien kautta valikoiduilla kaupunkialueilla. Tällaisista esimerkkeinä on Turun, Tampereen, Helsingin ja Vantaan yhteisöhanketoiminta. Yhteisöhankkeiden teemoina ja tavoitteina ovat olleet ympäristön parantaminen, alueen toiminta- ja harrastusmahdollisuuksien lisääminen, työttömien työllistyminen ja aktivoituminen tai maahanmuuttajien kotiutumisen edistäminen. (Partanen, Korhonen, Virkkunen, Saarenpää, 2006, 6-8.)

4.2 LEADER-toiminta osa Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikkaa

LEADER:in yhteisöaloite on ollut ennen kaikkea maaseudun kehittämisohjelma, jonka taustalla on vaikuttanut tavoiteohjelmat ja niissä määritellyt tavoitteet ja toimet. LEADER-toimintamallin taustalla on useita toimintaperiaatteita: kumppanuus, alueellisuus, subsidiari-teetti- eli läheisyysperiaate, innovaatiot, sektorirajat ylittävä ja alueiden välinen yhteistyö, verkostoituneisuus sekä hallinnon ja rahoituksen hajautus. (Hyyryläinen ja Pylkkänen 2004, 22.) Malinen (2000, 32) toteaaakin vuoden 1987 rakennerahastouudistuksen jälkeen EU:n maaseutupolitiikan lähentyneen alue- ja rakennepolitiikkaa. Lisäksi alueiden halutaan toimivan subjekteina, aktiivisina toimijoina, ei passiivisina tukien vastaanottajina (Mäki ja Laakso 2001, 15).

Maaseudun kehittämisessä, kuten yleensä aluekehittämisessä merkityksellistä on ollut ohjelma-perusteisuus. Ohjelma-perusteisuuden lähtökohtana on vaikuttavuuden, pitkäjänteisen ja suunnitelmallisen kehittämistyön takaaminen, jolloin yksittäisten projektien on oltava samassa linjassa laadittujen ohjelmien kanssa. Projektien tulee tukea kehittämisohjelmien strategisia linjauksia. (Rantama 2002, 74.) Toiminta on pohjautunut LEADER-ohjelmaan vuosina 1991-1995, sitten LEADER II -ohjelmaan 1996-1999 ja LEADER + -ohjelmaan vuosina 2000-2006. Suomessa ensimmäiset LEADER II-hankkeet toteutettiin vuosina 1996-1999, Suomen liityttyä EU:hun. Tuolloin LEADER aluekehittämisen työkaluna oli täysin uusi kaikille hallinnon aloille.

Maaseutualueiden kehittämistä voidaan pitää haasteellisina, koska maaseutu on hyvin riippuvainen pienimittakaavaisesta ja alhaisen tulotason maataloudesta. Maataloudelle vaihtoehtoisia työpaikkoja on vähän ja alueella on heikko infrastruktuuri sekä voimakas poismuutto. LEADER:in tavoitteena on ollut uusien innovatiivisten ratkaisujen löytyminen edellä mainittuihin haasteisiin. (Malinen 2000, 32.)

4.3 Toimintaryhmät LEADER - toimintamallin toteuttajina

Toimintaryhmät ovat LEADER-toiminnan käytännön toteuttajia ja niillä on paikallisyhteisöjen kehittämistyössä merkittävä rooli. Olennaisessa roolissa on toimintaryhmän hallitus, joka päättää rahoitettavista hankkeista, aktivoi toimintaa, välittää tietoa ja kehittävät uusia toimintatapoja (Isosuo 2000, 60, 69). Toimintaryhmät ovat alueellisesti, mutta vapaamuotoisesti ja usein seutukuntapohjalta muodostuneita. Suomen toimintaryhmätyö on saanut erityisen paljon positiivista huomiota Euroopan unionissa, maaseutukehittäjien piirissä. Euroopan unionin jäsenmaat ovat saaneet melko vapaasti muotoilla LEADER-toiminnan hallinnoinnin toteutuksen. Esimerkiksi Suomessa toimintaryhmien rooli aluekehittäjänä on huomattavasti merkittävämpi kuin Skotlannissa tai Etelä-Italiassa joissa toimintaryhmät toimivat puhtaasti rahoittajina ja ne pyrkivät tukemaan pitkällä tähtäimellä taloudellisesti kannattavia hankkeita.

Toimintaryhmissä olennaista on kolmikantaisuus ja tätä korostetaan myös kehittämissuunnitelmassa. Toimintaryhmien hallitus koostuu alueen yksityisistä, aktiivisista henkilöistä, yhteisöistä (yrittäjistä ja yhdistyksen jäsenistä) sekä julkisesta tahosta eli kunnista. Toimintaryhmä on useimmiten rekisteröity yhdistys, johon kuka tahansa voi liittyä. Toimintaryhmä voi toimia myös osuuskuntana tai säätiönä. (Isosuo 2000, 66-68.)

Toimintaryhmillä on omat strategiat, jotka ovat sektorirajat ylittäviä ja joiden painopisteiden mukaisesti ne toimivat ja rahoittavat LEADER-hankkeita (Hyyryläinen ja Pylkkänen 2004, 24). Strategiat ja niissä mainitut kehittämispainopisteet voivat olla alueellisiin vahvuuksiin nojautuvia, jolloin pystytään kehittämään kullakin alueella olevia mahdollisuuksia. Hankkeiden toteuttajina voivat puolestaan toimia yhdistykset, yritykset ja kunnat. Hankkeissa hyvin yleistä on asuin- ja elinympäristön kohentamiseen liittyvät toimenpiteet esimerkiksi rekisteröityneen kyläyhdistyksen tai kunnan toteuttamana. Yrityksissä puolestaan voidaan keskittyä esimerkiksi erilaisten innovaatioiden kehittämiseen sekä osaamisen monipuolistamiseen.

Kuten Hyyryläinen ja Pylkkänen (2004, 24) toteavat, erityisen tärkeää toimintaryhmytyössä on taloudellinen ja poliittinen riippumattomuus, vaikkakin kunnat maksavat asukasmäärän mukaisesti kuntaosuuksia toimintaryhmille. Kuntaosuus on 20 prosenttia toimintaryhmän kokonaisbudjetista. Nykyisen ohjelmakauden (2007-2013) suunnittelussa Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:ssä huomioitiin toimintaryhmytyön merkityksen kasvu ja kehitys, sillä ohjelmakauden strategian suunnittelussa pyrittiin aktiivisesti hakemaan toimintaryhmälle uusia tehtäviä ja vaikutusvaltaa aluekehittämisessä. Perusteluina tehtäväkentän laajenemisessa pidetään ruohonjuuritasoisen kehittämismallin toimivuutta maaseutualueilla. Uusia tehtäviä suunniteltaessa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota taloudellisen ja poliittisen riippumattomuuden toteutumiseen.

4.4 LEADER+ -ohjelman tavoitteet sosiaalisen pääoman näkökulmasta

LEADER+:n ensisijainen tavoite on ollut maataloudelle vaihtoehtoisten elinkeinojen ja työpaikkojen luominen (Suomen LEADER+ -ohjelma 2001, 67.) Erityispainopisteinä ovat pienyritykset, niiden perustamiseen sekä toiminnan ja yhteistyön kehittämiseen liittyvät asiat. LEADER-toiminnan todetaan Suomen LEADER+ -ohjelmassa (2001, 42) sopivan erityisen hyvin yhteistyön edistämiseen, vaikkakin tyypillistä maaseutualueilla on voimavarojen vähäisyys ja hajanaisuus. Ensisijaisesti ohjelmassa pyritään edistämään alueiden sisäistä yhteistyötä, mutta tärkeänä mainitaan myös alueiden välinen ja kansainvälinen yhteistyö sekä alueiden välinen tasa-arvo. Kansallisessa LEADER ohjelmassa korostetaan elämänlaatua, jonka toteuttamisessa kansalais- ja yhdistystoiminta nähdään avaintoimijoina.

LEADER-toiminnalla todetaan olevan huomattavia sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia elinympäristöön. Toiminnan nähdään tukevan myös kestävän kehityksen periaatteita niin ekologisilla, taloudellisilla, sosiaalisilla ja kulttuurisilla osa-alueilla. Sosiaalisina vaikutuksina kansallisessa kehittämissuohjelmassa mainitaan mahdollisuus omaehtoiseen maaseudun kehittämiseen, paikalliskulttuurin säilyttämiseen, sosiaalisen kanssakäymisen lisääntymiseen ja vastuunkantoon oman alueen hyvinvoinnista. Hanketoteutuksen hedelminä odotetaan siis pitkäaikaisia sosioekonomisia vaikutuksia. Hankkeet eivät myöskään saa aiheuttaa velkaantumista tai varantojen hävittämistä. (Suomen LEADER+ -ohjelma 1999, 43.)

LEADER-toiminnan todetaan aktivoineen uusia ihmisiä mukaan sekä kehittämistoimintaan että paikallisyhdistysten toimintaa. Myös sosiaalisia verkostoja todetaan syntyneen, joiden uskotaan vaikuttavan taloudellisiin mahdollisuuksiin ja muuttavan sosiaalista ympäristöä toimivammaksi. Tämän uskotaan lisäävän viihtyvyyttä ja uskoa omiin mahdollisuuksiin. Alueellisesti vaikutukset näkyvät lisääntyneenä elinvoimaisuutena ja kehitysedellytysten hyödyntämisenä. (Suomen LEADER+ -ohjelma 1999, 47.)

LEADER-toiminnassa pyritään aktivoimaan naisia, syrjäytyneitä miehiä sekä ikääntyvää väestöä. Nuorten naisten työmahdollisuuksia maaseudulla pidetään vähäisinä. Kuitenkin naiset ovat aktiivisia toimijoita LEADER:ssa ja sen nähdään ehkäisevän naisten poismuuttoa. Myös syrjäytyneiden miesten integroimista sosiaalisiin verkostoihin sekä uusien työtilaisuuksien syntymistä pidetään ohjelmassa tärkeänä. Ikääntyvän väestön mukaan saaminen ehkäisee ohjelman mukaan yhteiskunnasta syrjäytymistä sekä vahvistaa olemassa olevan tieto-aidon ja kulttuuriperinnön siirtymistä nuoremmille sukupolville. (Suomen LEADER+ -ohjelma 1999, 47.)

Sosiaalisen pääoman käsitettä ei suoranaisesti mainita kansallisessa LEADER+ -ohjelmassa, mutta siinä korostetaan verkostoja, aktivointia, osallisuutta sekä syrjäytymisen ehkäisyä. Omaehtoista kehittämistä, sosiaalista kanssakäymistä ja paikalliskulttuurin säilyttämistä pidetään kuitenkin LEADER+-ohjelman valtakunnallisina sosiaalisina tavoitteina. Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelmassa vuosille 2007-2013 käsitellään sosiaalista pääomaa enemmän. Siinä muun muassa todetaan erityisesti kulttuuri tärkeäksi sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Tavoitteena on kulttuurin keinoin vahvistaa yhteisön elinvoimaa ja yhteenkuuluvuutta.

Myös toimintaryhmien arvioinnissa on todettu, että toimintaryhmät ovat keskeisiä sosiaalisen pääoman kannalta, sillä LEADER-toiminnan kautta sosiaalista pääomaa on syntynyt paikallisyhteisöjen sisällä ja kehittäjätahojen välillä. Ohjelmassa todetaan kuitenkin, että sosiaalisen pääoman kehittämisestä vastaa ennen kaikkea Euroopan sosiaalirahasto eli ESR. (Manner-Suomen kehittämissuunnitelma 2007-2013, 15, 19, 58.) Tämä toteamus on erikoinen ottaen huomioon että sosiaalinen pääoma on kuitenkin läsnä maaseudun kehittämistoiminnassa. Tuntuu jopa suorastaan turhauttavalta, että valtakunnan tasoisessa kehittämistoiminnassa ei kannusteta sosiaalisen pääoman kehittämiseen, vaikka sitä kuitenkin tavoitellaan ja vastuuta siirretään toisen EU-rahaston toimeksi. Miksi sitä tulisi tavoitella, jos sitä ei kannusteta hyödyntämään?

Kuten Heimo Keränen toteaa, on hankkeiden vertailu esimerkiksi työllistävyyden näkökulmasta hankalaa, sillä hankkeet ovat erilaisia: työllistämishankkeilla, esiselvityksillä, toimintaympäristön kehittämis- ja yrityshankkeilla tulokset ovat erilaisia eikä niitä voida suoraan verrata keskenään. (Näin tehtiin maaseudun kehittämisohjelamat 2008, 24). Kansainvälisessä LEADER-hankkeiden arviointitutkimuksessa LEADER-toiminnan merkitystä maaseudun kehittämistyökaluna on ollut vaikea todentaa. Hankkeiden arviointia pidetään vaikeana, koska hankkeet perustuvat usein ”pehmeisiin” tekijöihin jolloin aineettomien hyötyjen mittaaminen ja merkittävyyden määrittely on hankalaa (Saraceno 1999, 445-446).

5 LEADER+ Pohjois-Satakunnassa

LEADER-toimintaa toteuttaa Pohjois-Satakunnassa toimintaryhmä Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry. Yhdistys on perustettu joulukuussa 1998. Vuonna 2004 yhdistykseen kuului 274 jäsentä, joista 177 oli henkilöjäsentä, 84 yhdistysjäsentä ja 13 kuntajäsentä. Yhdistyksen palveluksessa työskentelevät toiminnanjohtaja, projektisihteeri sekä kansainvälisyyskoordinaattori. Lisäksi yhdistyksen kehittämishankkeessa on työskennellyt kaksi hankeneuvojaa, jotka ovat liikkuneet kentällä hanketoimijoita neuvoen ja opastaen. (Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n internetsivut.)

Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n toiminnasta ei ole aiemmin tehty pro gradu -tutkielmaa. Sen sijaan Satakunnan ammattikorkeakoululle on tehty kaksi opinnäytetyötä. Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry on toteuttanut kahdesti itsearvioinnin toiminnastaan. Niistä ensimmäinen toteutettiin vuonna 2004 ja toinen vuonna 2006. Itsearviointi kohdistui Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n työntekijöihin, yhteistyökumppaneihin, hanketoteuttajiin ja hallituksen jäseniin, jossa keskityttiin toimintaryhmätyön kehittämisehdotuksiin.

Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n tehtäviksi on määritelty:

- Esitysten ja aloitteiden laatiminen maaseudun kehittämishankkeissa
- Toteuttaa LEADER+ -ohjelmaa alueella
- Kannustaa asukkaita omaehtoiseen kehittämistyöhön
- Kehittämiseen liittyvien kokouksien, seminaarien ja tiedotustilaisuuksien järjestäminen
- Osallistuminen alueellisiin maaseudun kehittämiseen tähtääviin toimenpiteisiin
- Luoda kansainvälisiä yhteyksiä EU:n alueella toimiviin toimintaryhmiin.

Lyhyesti sanottuna Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry siis edistää alueellista kehittymistä ja tarjoaa alueen toimijoille väylän vaikuttaa aluekehitykseen (Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n internetsivut). Alueen kunnat ovat pitkään toimineet yhteistyössä, esimerkiksi jo vuonna 1988 Pohjois-Satakunnan alueella toteutettiin kuntien ja asukkaiden yhteistyötä edistävä Pohjois-Satakunta projekti, johon osallistui kaikki myöhemmän LEADER-alueen kunnat. Kehittämissuunnitelmassa tätä pidetään merkityksellisenä seudun yhteistyösuhteiden syntymisen ja kehittämisen kannalta.

5.1 Pohjois-Satakunnan aluekuvaus

Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n toiminta-alueeseen kuuluvat Ikaalisten, Kankaanpään ja Parkanon kaupungit sekä Honkajoen, Jämijärven, Karvian, Kihniön, Kiikoisten, Lavian, Merikarvian, Pomarkun, Siikaisten ja Suodenniemen kunnat. Kunnista yhdeksän kuuluu Satakuntaan ja neljä Pirkanmaahan, minkä lisäksi ne kuuluvat neljään eri seutukuntaan. Toimintaryhmän alueella toteutetaan monia erilaisia alueellisen kehittämisen ohjelmia ja strategioita. Esimerkkeinä näistä kehittämissuunnitelmista ja strategioista mainittakoon maakuntaohjelmat, maakuntasuunnitelmat, maakuntien toteuttamissuunnitelmat, seutukuntien ja kuntien omat strategiat sekä muut mahdolliset kehittämissuunnitelmat.

Kuvan lähde:
www.pohjois-satakunta.fi/leader/apstoimialue.html

Kuva 1. Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n toiminta-alue

Suurin osa Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n toiminta-alueesta luokitellaan syrjäiseen tai ydinmaaseutuun. Syrjäisellä maaseudulla tarkoitetaan alueita, jotka ovat suhteellisen kaukana suurista asutuskeskittymistä ja väestöltään vanhusvaltaisia. Niille on leimallista myös työikäisten sekä työpaikkojen vähyys. Ydinmaaseudulla puolestaan tarkoitetaan syrjäisten ja keskustaa ympäröivien alueiden välissä olevaa aluetta. Ydinmaaseudulle tyypillistä on paikallisten tekijöiden suuri vaikutus aluekehityksessä, uusien elinkeinojen harjoittaminen sekä aktiivinen maatalousyrittäjäisyys. Myös loma-asutus on tyypillinen ydinmaaseudun piirre. (Lehtola 2004)

Alueen pinta-ala on noin 6 000 km² ja sen asukasluku vuonna 2000 oli 52 774. Tunnuksomais- ta alueelle on ollut voimakas muuttotappio, alhainen tulotaso ja vanhuspainotteinen väestö- rakenne. Vuonna 2009 alueen väestömäärä oli laskenut 44 023:n poisluettuna Suodenniemen kunnan alueen asukasluku. Vuonna 2005 Suodenniemen asukasluku oli 1352, mutta vuoden 2009 asukaslukua Suodenniemen osalta ei ollut saatavilla kuntaliitosten vuoksi. Suodenniemi liittyi vuonna 2006 Vammalaan ja vuonna 2009 Vammala, Mouhijärvi ja Äetsä muodostivat Sastamalan kaupungin. (Satamittari- ja Pirkanmaan Internetsivut.) Joka tapauksessa alueen

väkiluku on laskenut yhdeksän vuoden aikana usealla tuhannella. Pohjois-Satakunnan seutukunnan alueella työttömyysasteiden vaihtelu kunnittain on melko suurta. Vuonna 2005 suurin työttömyys on Pomarkun kunnassa, 15,3 prosenttia (Satamittari–Internetsivut). Alhaisin työttömyysaste puolestaan oli Suodenniemessä, 8,9 prosenttia (Pirkanmaan Internetsivut). Kaiken kaikkiaan alueen työttömyysaste on 12,78 prosenttia kun se valtakunnallisesti oli vuonna 2005 6,9 prosentin luokkaa (Tilastokeskuksen Internetsivut).

LEADER+ -ohjelmaa edeltäneenä LEADER II:n ohjelmakauden aikana Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry vastaanotti hankehakemuksia 216 kpl, joista myönteisen rahoituspäätöksen sai 137, joista 16 oli hankkeen jatkamiseen liittyviä päätöksiä. LEADER+ -ohjelmakaudella (vuosina 2000-2006), myönteisiä rahoituspäätöksiä myönnettiin 284 eli rahoitettavien hankkeiden määrä kaksinkertaistui. Tämän voidaan nähdä johtuneen järjestetystä hankeneuvonnasta, aktiivisesta LEADER-toiminnan tiedottamisesta sekä onnistuneista hankkeista, jotka ovat lisänneet hanketoiminnasta kiinnostuneiden määrää. Hankeneuvontaa on ollut saatavilla eri kuntien alueella viikoittain kuuden vuoden ajan. Hankeneuvoja on auttanut hankkeen toteuttajaa muun muassa hankkeen laatimiseen, toteutukseen, loppuraportin tai muiden dokumenttien laadintaan liittyvissä käytännön pulmissa.

LEADER+ -ohjelmakaudella hankkeiden valintakriteereinä oli pilottiluonteisuus, työllistävyys, yhteistyön lisäävyys ja uusia verkostoja luova. Hankkeen selkeys ja toteuttamiskelpoisuus, siihen sitoutuminen oli myös mainittu tärkeiksi kriteereiksi. Naisiin ja nuoriin kohdistuvat hankkeet olivat etusijalla, tärkeitä oli myös kestävän kehityksen periaatteita noudattavat, ympäristövaikutuksiltaan positiiviset hankkeet, joilla olisi jatkuvuutta hankkeen toteuttamisen jälkeen. Hyvän hankkeen kriteereinä pidettiin myös niiden monistettavuutta ja positiivista vaikutusta aluetalouteen.

5.2 Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelma vuosille 2000-2006

Hyvän kehittämisohjelman laadintaa voidaan pitää haastavana prosessina. Sen on yhtä aikaa vastattava moniin eri tarpeisiin, visioida tulevaisuutta lyhyellä ja pitkällä tähtäimellä, ottaa huomioon realiteetit sekä luovuus. Kehittämisohjelman laadintaan osallistuu parhaimmillaan

laaja toimijajoukko, toimintaa ohjaa määrääjat ja työnjaot. Tiedon kulkemisen ryhmän sisällä on oltava mahdollisimman mutkatonta ja suoraa sekä lisäksi on yhteen sovitettava toimijoiden erilaisia aikatauluja, toimintamalleja, systeemejä, dokumentteja ja sääntöjä. Tämä kaikki edellyttää hyvän prosessin hallintaa. (Petäjajarvi 2007, 54.) Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelman laadintaan osallistui noin 50 henkilöä ja kehittämisohjelma muodostui kahdeksasta eri teemasta, joten voidaan todeta, että kehittämisohjelman laadinnassa on ollut prosessin omaisia piirteitä.

Kollektiivinen visionluomisprosessi on vaativaa. Osaamista vaaditaan erityisesti tulevaisuuden ennakoinnista sekä kouluttamisesta. Perusta kollektiivisille pohdinnoille on arvokeskusteluissa ja tulevaisuutta kartoittavissa keskusteluissa. Yksittäisiä tulevaisuuskuvia on mahdollista tuoda esille ja niitä prosessoimalla saadaan yhteisesti ymmärrettyjä ja hyväksytyjä tulevaisuuskuvia. Visioinnin kannalta onkin tärkeä, että tulevaisuudenkuvia prosessoidaan jatkuvasti: niitä nostetaan esiin, tunnistetaan ja prosessoidaan uudestaan (Petäjajarvi 2007, 53-55.)

Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelmassa 2000-2006 Täyttä elämää - työn ja luonnon lähellä–turvallisesti, teemaksi valittiin maaseudulta kaupunkiin suuntautuvan muuttoliikkeen hidastuminen ja maaseudulle suuntautuvan muuttoliikkeen vauhdittaminen. Kehittämisohjelman ytimenä nähdään nimenomaan alueen myönteisten asioiden esille nostaminen, joita ovat: luonnonläheisyys, turvallisuus ja kulttuuristen voimavarojen tarjoamat mahdollisuudet. Sen avulla tavoitellaan poismuuton hidastamista sekä paluumuuton kiihdyttämistä. Asukasviihtyvyyttä korostavien hankkeiden uskotaan lisäävän alueen houkuttelevuutta. Syrjäisten seutujen kehittämisessä keskeisenä nähdään yhteistyö. Lisäksi hanketoiminnassa korostetaan yhteistyöhankkeita, joiden nähdään parantavan alueen kilpailukykyä. Kehittämisohjelman strategisiksi painopisteiksi mainitaan elämisen laadun, elämysmatkailun ja työkyvyn ylläpito sekä asumisviihtyvyyden parantaminen, yrittäjyys, itsensä työllistämiseen kannustaminen ja nuorten sitouttaminen alueelle.

Lisäksi kehittämisohjelmassa painotetaan pienyrittäjyyden käyttämättömien voimavarojen hyödyntämistä muun muassa tehostamalla luonnonvarojen käyttöä sekä kehittämällä uusien toimialojen, kuten sosiaali- ja tietotekniikka-alan yrittäjyyttä. Alueella sijaitsee useita sekä korkeakoulu- että ammatillisen tason oppilaitoksia. Yhteistyö alueen oppilaitosten ja yritysten kanssa nähdään mahdollisuutena. Alueen vahvuutena kehittämisohjelmassa nähdään osaavien hanketyöntekijöiden määrän lisääntyminen, joista onnistuneiden kokemusten myötä on tullut

aktiivinen toimijajoukko ja joka on halukas toimimaan alueen hyväksi. Alueen omaehtoisen kehittämistoiminnan tukipilarina pidetään aktiivista kylä- ja yhdistystoimintaa. Vilkkaan kylätoiminnan seurauksena vuosille 2000-2006 odotettiin runsaasti kehittämistoimia.

Kehittämissuunnitelmassa todetaan Satakunnan olevan perinteistä maaseutualuetta. Sille on ominaista merkittävä alkutuotanto, jonka säilymistä pidetään tärkeänä. Sivuelinkeinojen luomista ja kehittämistä pidetään myös tärkeänä, mutta haasteellisena tehtävänä. Elinkeinorakenteen monipuolisuutta lisätään edistämällä matkailua, yrittäjyyttä, yrittäjyyskasvatusta ja etätyötä toimintaryhmän alueella. Panostamalla pienyrittäjyyteen vahvistetaan alueellista työllistymistä, sillä alueella ei ole suuria työllistäjiä.

Kehittämissuunnitelmassa koetaan kylätoimikuntien ja asukas yhdistysten toteuttamat hankkeet tärkeinä, erityisesti alueen viihtyvyyden ja houkuttelevuuden lisäämiseksi. Toisena strategisena kulmakivenä ja hanketoiminnan pääpainona pidetään yhteistyön edistämistä alueella. Yhteistyön lisäämisen oppilaitosten ja yritysten kesken nähdään vaikuttavan nuoriin positiivisesti. Suurimpana uhkana kehittämissuunnitelmassa nähdään uskonpuute omaan alueeseen. Tähän uhkaan LEADER-toiminnan nähdään olevan paras mahdollinen, sen ruohonjuuritasoisen toiminnan johdosta. Ihmisten aktivoimisella ja monipuolisella kehittämisellä nähdään olevan kehittämissuunnitelmassa selkeä signaali myös alueen ulkopuolelta tulevalle panostukselle.

Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n visiossa nojataan seuraaviin kuuteen ytimeen:

- Pohjois-Satakunta on toimiva ja houkutteleva maaseutualue, jossa ihmiset haluavat asua. Alueen kilpailuvaltteina pidetään asumismukavuutta, luonnonläheisyyttä ja turvallisuutta.
- Etätyö on merkityksellinen, yksi työskentelytavan muoto alueella, joka tapahtuu kotitoimistoissa sekä erityisissä etätyöpisteissä. Alueen yrityksille alihankinta on tuttua ja suurempien yritysten kautta niillä on pääsy markkinoille. Myös paluumuuttajia palaa alueelle tuoden osaamista, kokemusta ja uusia ideoita yritystoimintaan.
- Pienyritysten jalostusarvo nousee tuotekehityshankkeiden avulla, keskeisenä pidetään älyvaateprojektia sekä sen mukanaan tuomaa korkeaa teknologiaosaamista. Nuoria pyritään sitouttamaan alueelle opiskeluaikaisilla harjoitustöillä ja projekteilla.

- Pohjois-Satakunnan luontopalveluita pidetään tunnettuina, erityisesti Reima-Country – elämysmatkailun tuoteperheestä sekä laajoista Natura-alueista. Alueelle nähdään muodostuvan henkisen ja fyysisen jaksamisen sekä työkyvyn ylläpitämiseen tähtäävää palveluyrittäjyyttä erityisesti Ikaalisten kylpylän sekä Kankaanpään kuntoutuskeskuksen kautta.
- Maatalouden ja kasvihuonetuotannon rinnalle muodostuu myös luomutuotantokeskittymä, jota voidaan pitää valtakunnallisesti merkittävänä. Energialähteinä nähdään tulevaisuudessa käytettävän pääsääntöisesti uusiutuvia luonnonvaroja. Myös esimerkiksi puun ja veden hyödyntämiseksi löydetään uusia tuotteita, jotka lisäävät toimeentuloa.
- Pohjois-Satakunnan asukkaiden nähdään toimivan omaehtoisesti ja aktiivisesti kotiseutunsa hyväksi. Yhteistyö lähialueiden kanssa on merkittävää.

5.3 Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelman kritiikki

Kehittämisohjelmassa analysoidaan SWOT-analyysin avulla alueen vahvuuksia, heikkouksia, uhkia ja mahdollisuuksia. Markku Sotara (1996) on todennut SWOT-analyysin soveltuvan huonosti aluekehittämiseen liittyvään analysointiin. Sotarauden mukaan ongelmana nimenomaan on se, että SWOT-analyysin avulla analysoidaan alueen heikkouksia, vahvuuksia, mahdollisuuksia ja uhkia yleisellä tasolla eikä organisaation näkökulmasta. Organisatorinen näkökulma tuo SWOT-analyysiin enemmän konkreettisuutta ja näin ollen esimerkiksi havaittuihin epäkohtiin on helpompi puuttua. Mikäli esimerkiksi heikkoutena koetaan korkea työttömyys, tulisi miettiä organisaation eli tässä tapauksessa toimintaryhmän näkökulmasta, miten se voi toimia kyseisen heikkouden suhteen.

Kehittämisohjelmassa tuodaan esille alueen työttömyyttä ja sen todetaan vaihtelevan kunnittain, vuonna 2000 jopa 10,6 prosentista aina 20,8 prosenttiin. Kuten aikaisemmin on mainittu, vuonna 2005 työttömyysprosentti vaihteli 8,9-15,2 prosentin välillä eli työttömyystilanne on parantunut. Satakuntaan kuuluvissa kunnissa työttömyys oli hieman korkeampi kuin Pirkanmaan kunnissa. Huolimatta työttömien suuresta määrästä, kehittämisohjelmassa ei ole kyseiselle ryhmälle suunnattuja toimenpiteitä siitä huolimatta, että heidän aktivoimisensa ehkäisisi syrjäytymistä. Vaikkakaan toimintaryhmien ensisijaisena tehtävänä ole työttömyyden vähen-

täminen, voitaisiin LEADER-toiminnassa kuitenkin huomioida tämä kyseinen reservi esimerkiksi vapaaehtoistyön näkökulmasta.

Työttömyyden ja syrjäytymisen vähentämisellä on selkeä yhteys myös alueen imagoon ja houkuttelevuuteen. Syrjäytymisellä tarkoitetaan osallisuuden liittyvää problematiikkaa, kuten vähäistä sosiaalista osallisuutta, sosiaalista integraatiota ja vallan puutetta. (Seppänen 2001, 24). Syrjäytyminen voidaan nähdä ongelmallisena myös hankkeiden toteuttamisen näkökulmasta, kun hankeosaajien määrä ja tarvittava ammattitaito on kasvanut. Tämä jakaa tahottomia ihmisiä hankeosaajiin ja niihin, jotka jäävät hanketoiminnan ulkopuolelle. Hankeosaajat ovat tottuneet hankkeisiin liittyvään byrokratiaan ja pystyvät täten toimimaan tehokkaasti, jalostamaan uusia hankeideoita reunaehtoihin sopiviksi sekä löytämään keskeisiä kehittämiskohteita ja parannusehdotuksia. Hanketoiminnan ulkopuolelle jättyvät kokevat mahdollisesti LEADER-toiminnan hankalana tai vaikeana.

Nuorten merkitystä korostetaan kehittämissuunnitelmassa useasti. Kehittämissuunnitelma on laadittu siitä lähtökohdasta että panostamalla nuoriin ja heidän tärkeisiin kokemuksiin asioihin, pystytään vähentämään heidän poismuuttoa alueelta ja näin katkaisemaan negatiivinen väestökehitys. Huolimatta nuorten merkityksen korostamisesta, ei kehittämissuunnitelmassa ole kuitenkaan mainittu konkreettisia toimenpiteitä nuorten integroimiseksi ja sitouttamiseksi alueelle. Sotarauta (1996) on todennut, että onnistuneet strategiat ja visiot tarvitsevat tuekseen selkeät askelmat, joiden avulla tavoitteet saavutetaan. Kaiken kaikkiaan kehittämissuunnitelmassa rakennetaan visiota, mutta käytännön toimia visioiden toteuttamiseksi ei ole.

Mielenkiintoista on se, että kehittämissuunnitelmassa painotetaan uusien asukkaiden hankintaa, itse asiassa koko ohjelma perustuu tähän teemaan. Olisi kuitenkin hyvä todeta, että asukasmäärän lisääntyminen sinänsä ei johda alueen kehittämiseen, vaikka kuntien verotulot saattaisivatkin kasvaa. Samalla kun keskitytään uusien asukkaiden hankintaan, unohdetaan tavallaan olemassa olevien voimavarojen kehittäminen. Tosin kehittämissuunnitelmassa mainitaan, että vanhuspitoinen väestö on myös alueen vahvuus ja vanhuksiin liittyvinä mahdollisuuksina nähdään elämänlaatuun liittyvät hankkeet, sosiaalialan yrittäjyyden sekä elämismatkailun kehittäminen, mutta jälleen konkreettiset toimet vahvuuden hyödyntämisestä puuttuvat. Jättämällä kehittämissuunnitelma tältä osin avoimeksi sen voidaan nähdä olevan avoin muutoksille ja mahdollisuuksille joita ajan kuluessa ilmenee. Samalla se jää leijumaan yleiselle tasolle,

eikä kukaan ota vastuuta mainituista kehittämistoimista ja selkeiden tavoitetasojen puuttuessa toiminta voi jäädä vähäisiksi.

Alueen potentiaalisina maalle muuttajina nähdään vapaa-ajan asukkaat, joita on runsaasti. Kehittämissuunnitelmassa todetaan, että etätyömahdollisuudet, asumisviihtyvyyden ja kehitettävät palvelut auttavat heidän juurtumisessa alueelle. Vapaa-ajan asukkaiden runsas määrä jälleen mainitaan vahvuutena, mutta selkeitä toimia tämän mahdollisuuden hyödyntämiseksi ei ole mainittu. Potentiaalisina kehittämistoimina kyseisen toimijaryhmän hyödyntämiseksi voisi olla esimerkiksi yrityskummitoiminta, vapaa-ajan asukkaille suunnattujen palveluiden kehittäminen ja tuottaminen sekä vapaa-ajan asukkaiden kiinnostuksen kartoittaminen ruohonjuuritason kehittämistyöstä.

Kehittämissuunnitelma jää sisällöltään hyvin ylimalkaiseksi. Kehittämissuunnitelmassa viitataan moniin aluekehittämisen ”mantroiin” kuten yhteistyöhön, verkostoitumiseen ja elämän laatuun. Sen sijaan konkreettiset määritelmät mitä esimerkiksi yhteistyön ja verkostoitumisen avulla halutaan saavuttaa tai mitä erityistä alue tarjoaa elämän laadun suhteen lähiympäristöön tai vaikka kaupunkeihin verrattuna jää hyvin vajavaiseksi. Kehittämistyön instrumentteina pidetään hanketyötä, mutta hanketoimijoilta ei juurikaan vaadita kirjallista palautetta tai näkemystä hanketoiminnan merkittävydestä. Voidaan sanoa, että kehittämistyö jää tältä osin kapeaksi.

Edellisen luvun lopuksi mainitaan Aktiivinen Pohjois-Satakunnan visio, joka jää kuitenkin melko yleismaailmalliseksi ja joltain osin jopa yliampuvaksi. Visio sisältää paljon laajoja kokonaisuuksia ja haasteita, joihin yksistään toimintaryhmyöllä ei pystytä vastaamaan. Hyvän vision tulisi parhaimmillaan Petäjäjärven (2007, 55) mukaan muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden kehittämissuunnitelman ja hankkeiden kanssa, jossa jokapäiväisellä työskentelyllä ja tulevaisuuden tavoitteilalla on selkeä yhteys. Tällöin hyvän vision tulee olla purettavissa mitattaviin osatavoitteisiin, strategiaihin ja toimintasuunnitelmiin, joita Aktiivisen Pohjois-Satakunnan kehittämissuunnitelmassa ei ole mainittu.

Kehittämissuunnitelmaa ei voida pitää kovinkaan strategisena asiakirjana, vaan pikemminkin pohjana mahdollisille hankeaihoille. Kehittämissuunnitelman väljyyttä voidaan pitää jossain määrin positiivisena sen mahdollistavuuden takia. Toisaalta vaarana on, että kehittämissuunnitelma muo-

dostuu korulauseista ja toiminnasta irrallisista asioista, jolloin varsinainen kehittämistyö voi olla sattumanvaraista ja jäädä pahimmillaan ”tarttis tehdä jotain” -asteelle.

5.4 Hanketoiminta Pohjois-Satakunnassa

Alle on listattu ne Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kautta toteutetut LEADER-hankkeet, jotka ovat olleet tutkimuksen aineistona.

Ala-Honkajoen kyläyhdistys ry: Lempun sentterin esiselvitys

Honkajoen kotiseutuyhdistys ry: Suvikas

Ikaalinen Seura ry: Röyhön alueen rakennuskulttuuriympäristön inventointi

Ikaalisten Nouseva Voima ry: Nouskin talon peruskorjaus vuodelta 1915, monikäyttöinen talo

Kankaanpää Seura ry: Kankaanpään keskusta-alueen tilus-, nimistö- ja historiaselvitys

Karvian teatteriyhdistys ry: Pohjois-Satakunnan kulttuuriverkosto

Karvian 4H-yhdistys: Minkä nuorena oppii sen vanhana taitaa

Karvian kotiseutuyhdistys ry: 1900-luvun Karvia kuvin, murtein, sävelin

Kiikoisten 4H-yhdistys ry: Maaseudun mahdollisuudet

Kiikoisten kunta: Tule Kiikoisiin, luontevasti lähelle – kaiken keskelle-kehittämishanke

Kuorsumaan Kyläseura ry: Kuorsumaan kylähanke

Köörtilän kiri ry: Köörtilän kisapirtti – uutta eloa vanhaan talon

Lavian Kisa ry: Hutake

LPKKY/ Aikuiskoulutuskeskus: Opintuvat

Leväsjoen kyläyhdistys ry: Leväsjoen perinne- ja maisemointihanke

Merikarvian vanhustenkotiyhdistys ry: Opi auttamaan–vanhuspalvelu

Parkanon kaupunki: Parkanon kylien kehittämishanke

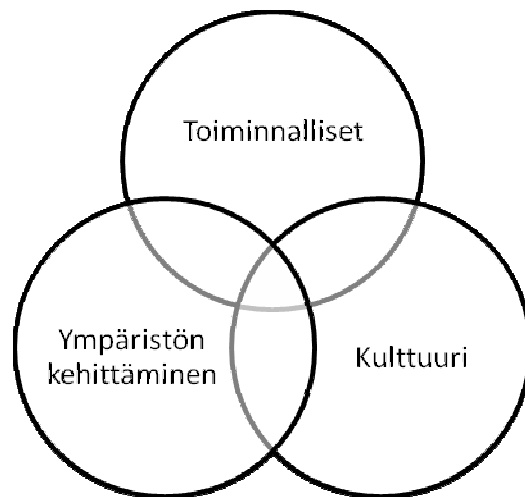
Pohjois-Parkanon Kyläseura ry: Kyläpalvelut ja kyläpalvelutalon esiselvityshanke

Siikaisten ratayhdistys ry: Satarata

Suodenniemen urheilijat ry: Lasten ja nuorten liikuntaharrastetoiminnan kehittäminen

Tykköön koulupiirin kyläyhdistys ry: Tyrkkäämme Tykköönseudun tulevaan

Toteutetut hankkeet voidaan karkeasti jakaa kolmeen eri teemaan: Toiminnalliset, ympäristön kehittämiseen sekä kulttuuriin liittyvät hankkeet. Ks. kuvio alla.

Kuvio 2. Hankkeiden pääteemat

Nämä teemat ovat toisiaan läpileikkaavia ja yhdessä hankkeessa saattoi olla piirteitä näistä kaikista teemoista. Toiminnalliset hankkeet liittyivät esimerkiksi kerho- ja kurssitoiminnan järjestämiseen, toiminnallisille hankkeille keskeistä oli oppiminen. Ympäristön kehittämiseen liittyvät hankkeet pitivät sisällään esimerkiksi rakennusprojekteja kuten kylätalojen rakentamista tai kunnostamista sekä rataurheilukeskuksen rakentamisen. Ympäristön kehittämishankkeisiin kuuluivat myös maisemointi ja esimerkiksi yhteisen uimarannan kunnostaminen. Kulttuurihankkeet puolestaan liittyivät esimerkiksi musiikkiin, kädentaitoihin, kulttuuriverkoston luomiseen ja kuva-arkistojen kehittämiseen.

5.5 Oppimisen tiellä

Tutkimusaineistoa läpi käydessä ei voi olla huomaamatta hankedokumenttien epätasalaatuisuutta. Joidenkin hankkeiden toteutusta on kuvattu hyvinkin tarkasti, pohdittu hankkeen aiheuttamia vaikutuksia sekä kerrottu myös hankkeen haasteista. Joissakin hankkeissa oli laadittu vaadittavien dokumenttien lisäksi laajempi kirjallinen selostus hankkeen toteutuksesta. Suurimmassa osassa toteutettuja hankkeita ei ole kiinnitetty ollenkaan huomiota hankkeiden mahdollisiin vaikutuksiin ja sosiaalisia vaikutuksia todetaan olevan 21 hankkeella. Hankedokumentoinnissa on keskitytty lähinnä osoittamaan miten hankkeen rahoitus on käytetty eikä dokumentoinnissa välity hankkeesta saadut merkitykset. Voidaan kuitenkin pitää perusteltuna olettaa, että kaikilla ihmisten toimintaan vaikuttavilla hankkeilla on aina myös sosiaalisia vai-

kutuksia. On sääli jo toiminnan kehittämisen kannalta, että hankkeiden toteuttajat eivät ole valmiita pohtimaan hankkeidensa laajempaa merkitystä. Tantarimäki (2006, 48) on todennut osuvasti, että ”loppuraportit ovat parhaimmillaan hyviä hiljaisen tiedon lähteitä, mutta huonimmillaan perusfaktoin täytettyjä lomakkeita ilman todellista sisältötietoa tehdystä työstä.”

Vaikkakin hankedokumentointi on pääpiirteittäin melko niukkasanaista, sähköisessä kyselyssä hanketoimijat antoivat kuitenkin melko hyvin tietoa hankkeen verkostoista, yhteisöllisyydestä, luottamuksesta, toiminnan avoimuudesta ja osallistumisesta. Vaikuttaakin siltä, että kiinnittämällä hanketoimijoiden huomiota haluttuihin asioihin, saadaan hankkeiden toiminnasta aivan uudenlaista tietoa. Hankedokumentit eivät sinällään näytä kannustavan laajempaan merkityksellisyyden pohdintaan, vaan niissä raportoidaan lyhytsanaisesti. LEADER-toiminnan merkityksellisyyden arvioinnin kannalta olisi erittäin tärkeää, että toimijat osaisivat analysoida hankkeen merkitystä laajemmassa aluekehittämisen kontekstissa. Toisaalta on myös hyväksyttävä, ettei hanketoiminnalla aina pystytä vaikuttamaan aluekehitykseen.

Pylkkänen (2001, 41) on todennut LEADER+ -ohjelman väliarvioinnissa hanketoiminnan olevan pirstalemaista ja hankkeista saatujen hyvien sekä huonojen kokemusten tunnistaminen, tietoon tuleminen ja leviäminen olevan heikkoa. Hankesuunnittelun sisältökysymyksiin, oppimisen edistämiseen ja kokemusten siirtämiseen ei ole olemassa kannustimia. Tämän Pylkkänen näkee johtavan rahanpolton kulttuuriin oppimiskulttuurin sijasta, sillä hanketoiminnassa hyvän mittariksi on tullut rahan tehokas kuluttaminen. Ongelmana Pylkkänen näkee ajanpuutteen, sillä hankkeiden käytännön toimintaan ei ehditä paneutua kunnolla ja useat toimintaryhmät keskittävät toimintansa hankesyklin alkupäähän eli hankkeiden käynnistysvaiheeseen ja hankehallinnollisiin kysymyksiin. Monissa toimintaryhmissä on kuitenkin tiedostettu oppimiskokemuksen hyödyllisyys ja joissakin toimintaryhmissä järjestetään tapaamisia hankkeiden välisen tiedon ja kokemusten vaihdon edistämiseksi, mutta vain muutamat toimintaryhmät tekevät kokoavaa arviointia hankkeiden päätyttyä.

Oppimiskokemusten ja hyvien käytäntöjen levittäminen ja jakaminen on koettu ongelmalliseksi projektitoiminnassa kautta aikojen ¹. LEADER-toiminnan kannalta oppimattomuuden ongelma on erityisen kriittinen, kun uusien ideoiden kokeilua, onnistuneiden kokeilujen siir-

---

¹ Ks. esim. Malinen (2001): Siirrettävyyden ongelmia – hyvät käytännöt paikallisessa kehittämisessä, Turunen (2003): Jatkuvuus ja siirrettävyys hanketoiminnan haasteina, Aro & Niittyniemi (2007): ESR-projektien arviointi-, koulutus- ja kehittämisprosessi Etelä-Pohjanmaalla sekä Kallio, Kotiranta, Laine, Poijärvi-Miikkulainen, Rahiala, Saari ja Tietari (2006): Osista kokonaisuuksiin. Kehittäjäorganisaatiot ESR-projektien tukena.

tämistä ja levittämistä toimijoiden verkoston kautta voidaan pitää koko LEADER-ohjelman ytimenä. Verkottumisen idea voidaan nähdä uhattuna, mikäli sitä kautta ei synny oppimista (Pylkkänen 2004, 42.) Monissa hankkeissa on kuitenkin oivallettu koulutustilaisuuksien sekä muiden hanketoimijoille yhteisten tilaisuuksien järjestämisen tärkeys vertaistuen ja yhteistyön lisäämiseksi. Koulutuksessa on keskitytty hankaliksi koettujen lomakkeiden täyttöopastukseen eikä niinkään hankkeissa hyviksi havaittujen toimintatapojen jakamiseen ja toimintakäytänteiden kehittämiseen (Tantarimäki 2006, 48—55). Myös Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:ssä järjestetty koulutus on liittynyt lähinnä hankedokumenttien täyttämiseen liittyviin kysymyksiin.

Oppimisen näkökulmasta Pylkkänen (2004, 44) pitää hankkeissa tavoiteltavana mahdollisimman kysyntälähtöistä oppimistilannetta, jossa esimerkiksi kyläläiset omaa hanketta suunniteltaessa tekevät opintoretken paikkakunnalle, jossa on jo toteutettu vastaavantyyppinen hanke. Tällöin he voivat vapaasti kysyä ja keskustella hankkeen toteuttamisesta. Tällöin voidaan Pylkkäsen mukaan päästä luonnolliseen keskustelutilanteeseen ja jakaa kokemuksia mahdollisista pullonkauloista sekä kipupisteistä. Pylkkänen pitää tätä yhdessä oppimista motivoivana ja sosiaalista pääomaa vahvistavana.

Vaikka hankkeiden toteutumista kuvataan hankedokumenteissa niukkasanaisesti mutta positiiviseen sävyyn, on huomattavissa että useat hankkeista ovat kuitenkin oirehtineet eri tavoin. Yleisempiä oireita ovat olleet rahoitukseen, aikataulutukseen sekä sitoutumattomuuteen liittyvät ongelmat. Myös hankkeiden vetäjät ovat vaihtuneet muutamissa hankkeissa, mutta sitä ei nähty aina ongelmallisena. Tantarimäen (2006, 50-54) mukaan suurimmat haasteet hankkeissa liittyvät rahoituksen ja aikataulun suunnitteluun, hankkeen aikataulun ja kustannusarvion toteutumiseen, omarahoitusosuuden kattamiseen sekä hanke- ja maksatuspäästösten pitkään käsittelyaikaan. Erityisesti pitkäkestoiset hankkeet koettelevat yhteishenkeä, jolloin väsymys alkaa painaa, osallistumisaktiivisuus vaihtelee ja hanketoiminta vie kaiken mahdollisen vapaa-ajan. Yhteistyöhaluttomuuden osalta suurimmat syyt liittyvät sopivan yhteistyötahon puuttumiseen, yhteystietojen vaikeaan saatavuuteen, toimijan rekisteröimättömyyteen tai kiinnostuksen ja ajan puutteeseen. Tiedottamisessa tärkeää on pyrkiä kiinnittämään halutun kohderyhmän huomio sekä miettiä mitä ja milloin tiedotetaan. Tantarimäki pitääkin olennaisena hanketoiminnassa käynnistetyn toiminnan sekä saavutetun yhteistyön ja vuorovaikutuksen toteutumista jatkossa, hankkeen päättymisen jälkeen.

Sosiaalinen pääoma voi auttaa ylläpitämään oppimiskykyä ja vahvistaa ongelmanratkaisukykyä. Tämän nähdään kuitenkin edellyttävän kannustusta yhteisön toimintaa ohjaavien tapojen, normien ja sääntöjen jatkuvaan uudelleenarviointiin. Yhteistyö eri tahojen ja toimijoiden välillä levittää teknistä osaamista ja voi synnyttää myös täysin uutta osaamista. Oppimisen muotoja voivat olla myös uusien toimintatapojen oppiminen, vanhojen soveltaminen tai käsitteellinen oppiminen eli uusien tarkastelutapojen tai näköalojen oivaltamista. Keskeistä sosiaalisessa pääomassa on yhteinen kieli, joka mahdollistaa oppimisen ja yhteistyön (Lyytimäki ja Rotko 2004, 33—37.)

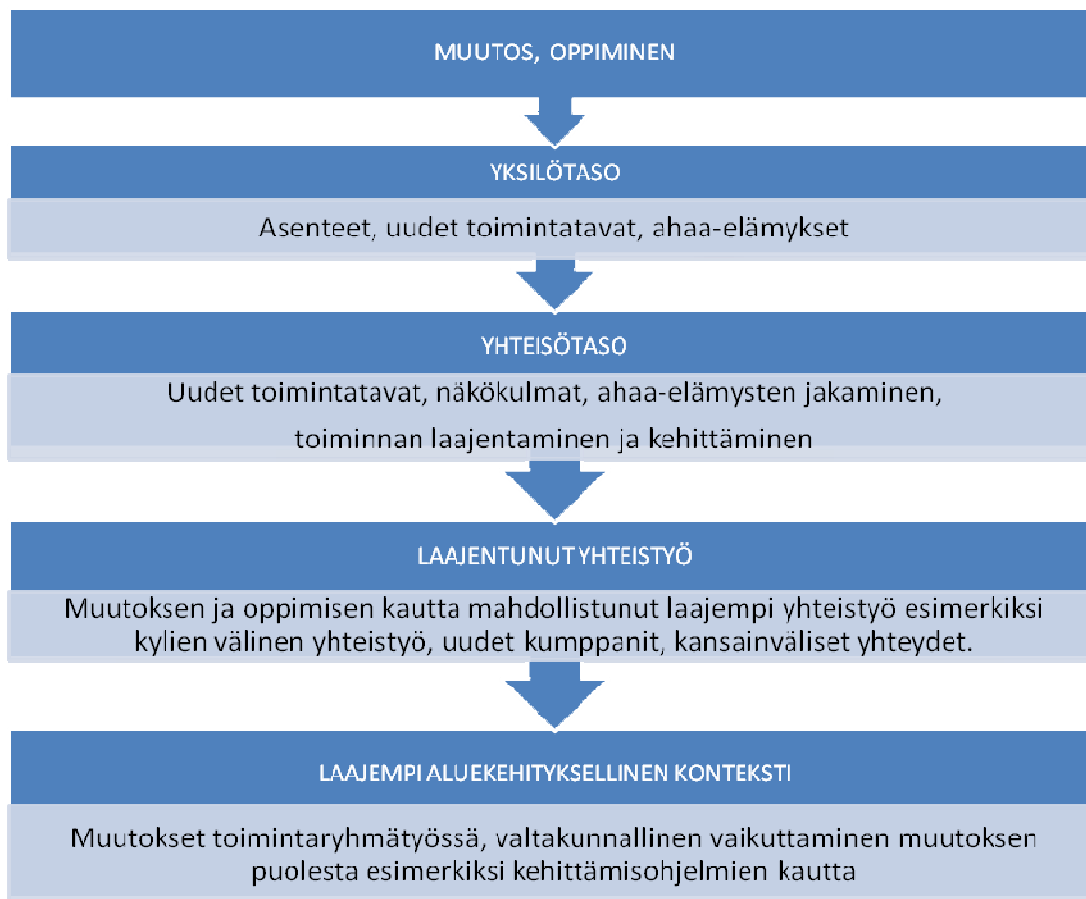
Lyytimäki ja Rotko (2004, 33—37) toteavat, että yhteiseen kehittämishankkeeseen lähdeettä toimijoiden kesken on oltava riittävästi tukevaa yhteistoimintaa, yhteisymmärrystä ja luottamusta. Tässä on kuitenkin myös haaste, sillä kehittämistyö vaatii uudistusta. Esimerkiksi samojen ihmisten toimiminen kehittämishankkeessa lisää yhteisymmärrystä ja helpottaa hankkeen sisäistä viestintää, mutta samalla se vähentää uusien ideoiden syntymistä ja johtaa ulkopuolisilta suljettuun toimintaan. Lyytimäki ja Rotko toteavat sosiaalisen pääoman toimivan hyvin myös ongelmanratkaisutilanteissa, silloin kun ongelmat johtuvat yhteistoiminnan puutteesta tai kun halutaan vähentää osapuolten välisiä toimintakustannuksia esimerkiksi tiedonvaihdossa.

Tarkasteltaessa oppimista laajemmasta näkökulmasta toimintaryhmätyön kannalta Häikiö (2000, 27) toteaa Konttisen pitävän maaseudulla sosiaalista pysyvyyttä toimintatapojen muutosten esteenä. Tämän Konttinen näkee johtuvan vähäisestä muuttoliikkeestä, joka mahdollistaa paikallisen toimintakulttuurin kyseenalaistamattomuuden. Maaseutualueiden muutosten nähdään useimmiten syntyvän syvän kriisin tai ulkopuolisten toimijoiden aloitteesta. Jotta toimintakulttuuri voisi uudistua ja pysyä reflektiivisenä ajassa tapahtuville muutoksille, tulisi toimintaryhmätyössä kiinnittää nykyistä enemmän huomiota keskeisten toimijoiden kuten henkilökunnan ja hallituksen jäsenten koulutukseen ja kouluttautumiseen. Mikäli olemassa oleva ympäristö ei tarjoa riittävästi kyseenalaistavuutta ja toiminnan kriittistä arviointia, voisi aluekehittämisen näkökulmasta olla hedelmällistä pyrkiä esimerkiksi toimintaryhmän jäseniä kouluttamalla saamaan uusia lähestymistapoja ja murtaa olemassa olevia toimimattomia rutiineja sekä ajattelutapoja. Toimimalla avoimesti ja luovasti voidaan löytää uusia, tehokkaita ja toimivia tapoja viedä paikallista aluekehitystyötä eteenpäin.

Kosonen (2001, 111-119) pitää oppimis- ja vuorovaikutusprosesseja keskeisinä innovatiivisessa ympäristössä. Hän määrittelee innovaatiotoiminnan monensuuntaiseksi oppimisprosessiksi, jossa keskeistä on muutosten ja sen mukanaan tuomien mahdollisuuksien havainnointi, kyky hyödyntää resursseja, oppimis- ja muuntumiskyky sekä yhteistyökumppanit. Alueellisessa innovaatiokyvykkyydessä keskeistä edellisten lisäksi on toimintaympäristön kyky kannustaa ja tukea innovaatio- ja vuorovaikutusprosesseja sekä erilaisten resurssien hyödyntämistä. Avoimen vuorovaikutuksen sekä oppimisen mahdollistaminen avaa siis ovia myös innovatiiviseen toimintaan ja mahdollisesti kilpailukykyiseen ympäristöön, sillä sisäisissä tietolähteissä ja verkostoissa pitäytymällä voi syntyä tiedollisia lukkiutumia. Jos toimintaympäristö on liian staattinen ja sisältää paljon vakiintuneita toimintaa lukkiuttavia rakenteita ja toimintatapoja, on uusien prosessien ja toimintamallien luominen Kososen mukaan vaikeaa. Kososen päätelmien perusteella voidaan toimintaryhmiä kannustaa mahdollisimman laajoihin oppimisprosesseihin ja vuorovaikutukseen sekä alueella olevien että alueen ulkopuolisten toimijoiden kesken.

Hanketoiminta sisältää mahdollisuuden monensuuntaiseen ja monitasoiseen oppimiseen, joka parhaimmillaan mahdollistaa myös muutoksen, kehittymisen. Tutkimusaineistosta kumpuaa alla olevan kuvion kaltainen näkemys siitä, miten yksittäisen hankkeen kautta saadun oppimis- tai muutosprosessin voidaan olla osa laajempaa aluekehityksellistä muutosta ja kontekstia.

Kuvio 3. Muutos- ja oppimisprosessi hanketoiminnassa

Yksilötasolla tarkoitetaan hankkeiden toteuttajien saamaa ”ahaa-elämystä”, jonka avulla voidaan muokata asenteita tai vaikkapa uusia toimintatapoja. Sitä voidaan pitää oppimisen ja muutoksen lähtökohtana. Yhteisötasolla jaetaan näitä ahaa-elämyksiä ja kohdataan uusia toimintatapoja sekä haasteita toiminnan kehittämisessä, joka usein edellyttää laajentunutta yhteistyötä erilaisten kumppanien kanssa. Laajentunut yhteistyö voidaan toteuttaa niin naapurikylän kuin vaikka kansainvälisen kumppanin avulla. Laajempi aluekehityksellinen konteksti viittaa puolestaan muutoksiin joita tapahtuu esimerkiksi toimintaryhmätyössä, valtakunnallisissa vaikutuskanavissa, uusissa hankkeissa ja kehittämisohjelmissa. Niissä on havaittu alhaaltapäin tulevat kehittämis haasteet sekä muutostarpeet ja ne pyrkivät muokkaamaan hanketoiminnan rakenteita vastaamaan paremmin käytännön tarpeita. Muutos voi olla myös asenteellista, keskeistä on oppiminen ja tiedon jakaminen.

LEADER-toiminnan arviointi Euroopan unionin tasolla on vaikeaa, koska paikallistason merkitys toiminnassa on niin suuri ja paikallistasojen olosuhteet vaihtelevat suuresti. Arvioinnissa todetaankin ensiarvoisen tärkeänä se, että, Euroopan unionin komission, jäsenmaiden ja alue-

tai paikallistason viranomaisten tulisi vaatia enemmän palautetta tämän tyyppisestä maaseudun kehittämistoiminnasta, jotta kokemuksia olisi mahdollista vertailla ja kehittää siten toimintoja. (Saraceno 1999, 440-456.) Sama voidaan todeta myös näistä hankedokumenteista, jotka ovat avainasemassa käytännön toiminnan tarkastelussa ja arvioinnissa. Mikäli hankedokumenteihin vaaditaan minimaalisesti tietoa, ei dokumenttien kautta päästä mitenkään käsiksi esimerkiksi hankkeen merkityksiin. Siksi toimintaryhmällä voidaan nähdä olevan suuri merkitys LEADER-toiminnan arvioinnissa edellyttämällä hankkeesta riittävää raportointia.

6 Hanketoiminnan yhteisölliset hyödyt

Torsti Hyyryläinen on kuvannut sosiaalista pääomaa hanketoiminnassa yhteisöpääoman, kumppanuuspääoman ja suhdepääoman kautta. Yhteisöpääomaa kuvataan ihmisten keskinäisellä vuorovaikutuksella ja sitoutumisella läheisiin sosiaalisiin verkostoihin. Kumppanuuspääomalla tarkoitetaan ihmisten välistä horisontaalista vuorovaikutusta ja kumppanuutta jossa ylitetään lähipiirien, yhteisöjen ja omien organisaatioiden rajat ja rakennetaan verkostoja. Suhdepääomalla Hyyryläinen tarkoittaa ihmisten välistä vertikaalista vuorovaikutusta ja verkottumista, yhteyksien ja luottamuksen rakentamista eri tason toimijoihin. Käytännössä nämä muodot kietoutuvat monimuotoisesti toisiinsa ja siksi niiden yhteisvaikutusta tulisi Hyyryläisen mukaan tarkastella tapauskohtaisesti. Hyyryläisen mukaan sosiaalisen pääoman eri muotojen välille syntyy aina jännitteitä, joiden tunnistaminen ja hallinta ovat keskeinen osa hankesaamista. Sosiaalista pääomaa voidaan Hyyryläisen mukaan pitää yhteisöllisenä hyödykkeenä vasta sitten kun yhteisö tunnistaa tämän voimavaran ja oppii hallitsemaan edellä mainittuja sosiaalisen pääoman muotoja yhteisön hyväksi. Kylien näkökulmasta Hyyryläinen pitää erityisen tärkeänä panostusta suhde- ja kumppanuuspääomaan. Toisin sanoen kylien tulisi suuntautua entistä enemmän laajemmalle alueelle ja esimerkiksi kansainvälisiin kumppanuuksiin. (Näin tehtiin maaseudun kehittämisohjelmat 2008, 111-112.)

Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelmassa (2006, 15) nykyiselle ohjelmakaudelle todetaan, että toimintaryhmän alueella sosiaalinen pääoma on lisääntynyt, jonka merkkeinä pidetään kylätoiminnan vilkastumista, monipuolistumista ja toiminnan tavoitteellisuuden lisääntymistä sekä verkostojen lisääntymistä. Hankedokumenttien ja hanketoimijoille suunnatun kyselyn tuloksista voitaneen kuitenkin päätellä että Hyyryläisen toteamien sosiaalisten pääomien eri muotojen tunnistaminen ja hallinta ovat kuitenkin melko minimaalisia.

Hille Koskela (1994, 3) on todennut että, yhteiskunnan prosessit ja toiminnot kohdentuvat eri paikkakunnilla eri tavoin, minkä vuoksi tilallisuus on tärkeää. Myös paikkakunnan ominaisuudet, kuten historiallinen kehitys, sosiaaliset suhteet, identiteetti ja yhteisönmuodostus vaikuttavat siihen miten prosessit kohdistuvat alueella. Koskelan toteama tilallisuus on tärkeä huomio myös tässä tutkimuksessa, sillä yhteiskunnallisten prosessien ja toimintojen sekä paikallisten ominaisuuksien voidaan siis nähdä vaikuttavan myös sosiaalisen pääoman piirteiden konkretisoitumiseen eri alueilla eri tavoin.

Hanketoimijat kokivat LEADER-toiminnan lisäävän yhteisön toimintaa. Hankkeiden avulla on hanketoimijoiden mukaan saatu uusia toimijoita ja yhteistyökumppaneita, monipuolistettu toimintaa, edistetty yhteistyötä, luotu uusia palveluja, tuettu yhteisöllisyyttä, elinikäistä oppimista ja aktivoitu toimintaa. Vastaajat kokivat LEADER-hankkeiden lisänsen yhteisön ulkopuolelle suuntautunutta toimintaa. Tähän nähtiin erityisesti vaikuttaneen oman toiminnan monipuolistuminen ja yhteistyökumppaneiden etsiminen jolla nähtiin olevan myös laajempaa vaikuttavuutta esimerkiksi julkishallinnossa ja maakunnallisissa yhdistyksissä. Näiden näkemysten valossa hankkeilla voidaan nähdä olevan ainakin jonkin verran sosiaalista pääomaa Hyryläisen kuvaamalla yhteisöpääoman, kumppanuuspääoman ja suhdet pääoman muodoissa vaikkakin kansainväliset yhteydet ovatkin jääneet vähäisiksi.

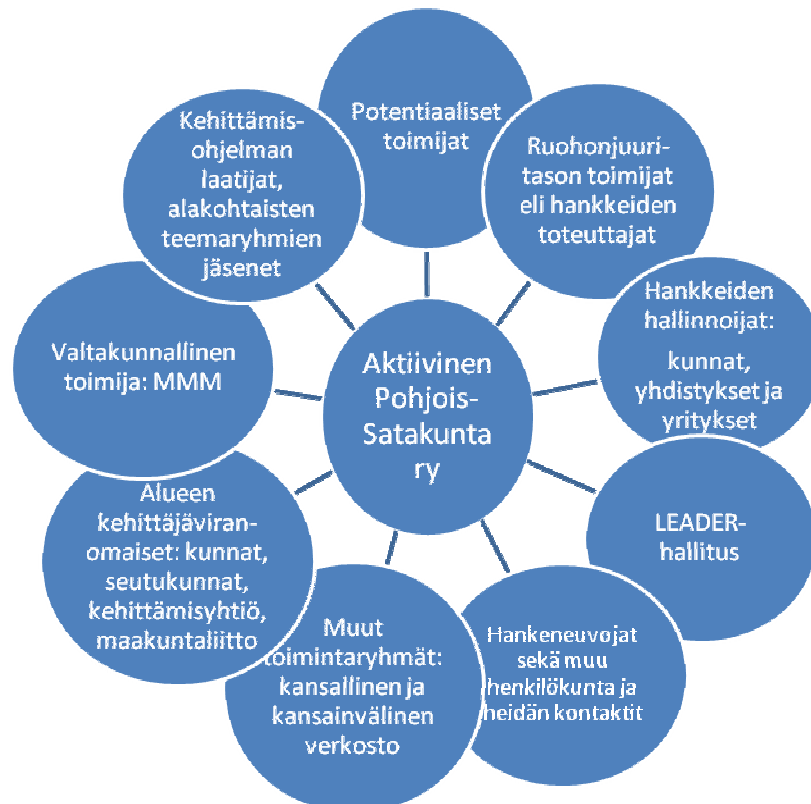
Kuten aiemmin on todettu, ei tutkimusaineistossa suoranaisesti viitata sosiaalisen pääomaan. Sieltä on kuitenkin löydettävissä viisi teemaa, joita voidaan pitää sosiaalisen pääoman elementteinä. Nämä teemat kuvataan seuraavissa kappaleissa tarkemmin:

- Verkostot
- Luottamus ja luottavaisuus
- Yhteisöllisyys
- Osallisuus
- Paikallisidentiteetti

6.1 Toimintaryhmän verkostot

Rannikon (1996) mukaan kylien sisäinen vuorovaikutus on vähentynyt, kylät ovat hajonneet ja niiden merkitys on vähentynyt. Kylien ulospäin suuntautuneet suhteet ovat puolestaan voimistuneet. Tätä voidaan pitää merkityksellisenä myös sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Kylien hajoaminen ja ulospäin suuntautuneet suhteet vaikuttavat verkostojen ja luottamuksellisten suhteiden syntymiseen sekä kylän sisällä että kylien ulkopuolella. Kylät ovat siis verkostoituneet yhä enemmän kylien ulkopuolisiin toimijoihin, kuten toimintaryhmään, jotka puolestaan tahoillaan ovat verkostoituneet useisiin muihin toimijoihin. Toimintaryhmien voidaan nähdä tarjoavan kylille ja niiden toimijoille useita lisäverkostoitumisen lähteitä.

Verkostoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä nimenomaan alueellisen kehittäjäverkoston verkostoja. Kuten Hyyppä (2002, 55) toteaa, kysymys on arkipäivän tilanteissa käytettävistä verkostoista. Alueellinen kehittäjäverkosto muodostuu niistä toimijoista, jotka toiminnallaan ja yhteistyöllä vaikuttavat alueen kehitykseen ja jotka toimivat yhdessä. Kehittäjäverkostoa voidaan kuvata myös löyhäksi, strategiseksi verkostoksi, sillä se pyrkii toimimaan pitkäjänteisesti ja ilman vakiintunutta organisoitumisen muotoa (Linnamaa & Sotarauta 2001, 63.) Keskeistä kehittäjäverkostossa on kuitenkin se, että toimijat yhteistyöllään vaikuttavat alueen kehitykseen ja niiden välillä on toiminnallinen yhteys (Linnamaa 2004). Castellsin (2000) mukaan keskeistä verkostojen toiminnassa on sen jäsenten kyky kommunikoida keskenään. Verkostot voivat laajeta vapaasti integroitumalla uusien solmukohtien kanssa ja sosiaalisen organisoitumisen mallina se on dynaaminen ja altis uuden syntymiselle. Kehittäjäverkostot ovat luonteeltaan poliittisia, niille tyypillistä on keskustelu, väittely, kompromissien teko, tilanteiden avoimuus, epävarmuus ja epäselvyys. Kehittäjäverkostossa on aina myös voittajia ja häviäjiä. (Sotarauta, Kosonen, Viljamaa 2007,26.) Alla olevassa kuviossa on kuvattu Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittäjäverkoston keskeiset toimijat perusteluineen.

Kuvio 4. Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittäjäverkosto

Yllä oleva kuvio osoittaa, että toimintaryhmä on verkostoitunut laajalle ja käsittää niin paikallisia, alueellisia, valtakunnallisia kuin kansainvälisiäkin toimijoita. Potentiaalsiin toimijoihin kuuluvat kaikki ne yhdistykset, yritykset ja kunnat jotka toimivat toimintaryhmän alueella. Erityisen vahvoina potentiaalisia toimijoina pidetään alueella toimivia koulutusinstituutioita, kuten Satakunnan Ammattikorkeakoulun Kankaanpään toimipistettä, Ammatti-Instituuttia, Ikaalisten käsi- ja taideteollisuusoppilaitosta, Ikaalisten kauppaoppilaitosta sekä alueen lukioita. Potentiaalisilla toimijoilla tarkoitetaan niitä toimijoita, jotka pohtivat hankeaiheita mielessään sekä niitä toimijoita, jotka ovat saaneet kielteisen rahoituspäätöksen eli joiden hankeaihe tai -idea kaipaa vielä jatkojalostamista.

Ruohonjuuritason toimijoilla ja hankkeiden toteuttajilla tarkoitetaan niitä tahoja, jotka käytännössä toteuttavat hankkeen, kuten esimerkiksi kyläyhdistyksen jäsenet. He ovat aktiivisia toimijoita, heille LEADER-toiminta saattaa olla ennestään tuttua ja he mahdollisesti kehittävät samalla uusia hankeideoita. Hankkeiden hallinnoijat ovat juridisesti vastuussa hankkeen toteutuksesta ja ovat yhteydessä ainakin hankkeen maksatusten yhteydessä toimintaryhmään.

Toimintaryhmän hallitus muodostuu kolmikantaperiaatteella julkisten eli kuntien, yhteisöjen eli yhdistysten ja yritysten edustajista sekä yksityisistä aktiivisista henkilöistä. Toimintaryhmän hallitus tekee hankkeita koskevat myönteiset ja kielteiset rahoituspäätökset. Kuten kehittämissuunnitelmassa mainitaan, että hallitusten jäsenten valinnan pääkriteerinä on heidän halu ja kykynsä kehittää ennakkoluulottomasti, tasapuolisesti ja asiantuntevasti maaseutua. Hallituksen jäseniltä siis odotetaan kehittämissuunnitelmasta, jonka nähdään konkretisoituvan kehittämissuunnitelman laadinnassa ja toteutettavien hankkeiden valinnassa.

Kehittämissuunnitelmassa mainitaan useamman kerran hankeneuvojien tärkeä rooli LEADER+:n toiminnan jalkauttamisessa. Jalkautumista on toteutettu alueen kunnissa kiertävien hankeneuvojien avulla. Hankeneuvojat kohtaavat työssään erilaisia hankeideoita eri toteuttajatahojen toimesta ja näin ollen hankeneuvojille syntyy luonnostaan omaa kontaktiverkostoa alueen toimijoihin. Kehittämissuunnitelman laadintaan puolestaan osallistuu laaja osallistujajoukko, noin viisikymmentä henkilöä. Kehittämissuunnitelma jakautui kahdeksaan alakohtaiseen teemaryhmään: elämysmatkailu-, pienyritys-, tietotekniikka-, kylä-, metsä-, maatalous-, nuoriso- ja kulttuuri. Ohjelman laatimisessa mukana olleilla henkilöillä on ollut mahdollisuus verkottua sekä toimintaryhmän että muiden kehittämissuunnitelmaa laativien henkilöiden kanssa. Lisäksi

heillä on ollut mahdollisuus suunnata oman teemaryhmänsä osalta kehitystä haluttuun suuntaan.

Petri Ruuskanen (2000, 114) on todennut tutkiessaan maaseudun pienten yritysten verkostoitumista, että huolimatta maaseutupoliittisen strategian painopisteistä, verkostoitumiskehitys ei ole toteutunut odotetulla tavalla. Hän jopa toteaa, että vertikaalisiin verkostoihin liittyvät sosiaalisen rakenteen aukot sekä joustavuusajattelu vievät pohjaa sosiaalisen pääoman kasautumiselta. Yritystoiminta sekä yritysten verkostoituminen ei ole kuitenkaan suoraan verrannollinen kyläyhteisöjen ja toimintaryhmän verkostoitumiseen, sillä yritykset saattavat helposti kokea toisensa kilpailijoiksi eikä näin ollen luottavaisia ja luottamuksellisia verkostoja pääse syntymään. Voidaan kuitenkin olettaa, että jossain määrin myös kyläyhteisöjen kesken on jonkinasteista kilpailua esimerkiksi hyvistä ja innovatiivisista hankeideoista sekä hankerahoituksesta. Kyläyhteisöjen tai muiden vastaavien yhteenliittymien verkostojen negatiivisiin piirteisiin kuten esimerkiksi keskinäiseen kilpailuun tai dominointiin ei tässä tutkimuksessa kuitenkaan päästä käsiksi. Se olisi kuitenkin mielenkiintoinen tutkimuskohde, jota olennaisesti koskettaa myös sosiaalinen pääoma.

Kehittämisohjelmassa on havaittavissa kaksi selkeää verkostojen rakentamiseen liittyvää teemaa, joita ovat: 1) nuoret ja nuorten verkostoituminen ja 2) aluekehitykseen liittyvien laajempien verkostojen luominen. Verkostojen rakentamisessa tärkeinä nähdään julkisen sektorin ja hankkeiden toimijat, hankkeiden välinen yhteistyö, tuottajien ja hankkeiden välille syntyvät verkostot sekä alueen yritysten, oppilaitosten, kuntien ja asukkaiden kannustaminen keskinäiseen yhteistyöhön. Verkostoitumisen ohella voitaisiin hyvin puhua myös kumppanuuksien rakentamisesta². Myös yritysten, yhdistysten, oppilaitosten, kuntien sekä asukkaiden yhteistyöhön kannustetaan. Huolimatta siitä, että kehittämisohjelmassa mainitaan useaan kertaan verkostoituminen ja sen hyödyntäminen aluekehitystyössä sekä yhteistyön tärkeys, ei kehittämisohjelmassa kuitenkaan oteta askelta konkreettisempaan suuntaan toteamalla mitä yhteistyön ja verkostojen avulla halutaan saavuttaa. Tältä osin kehittämisohjelman anti jää melko yleistasoiseksi toteamukseksi.

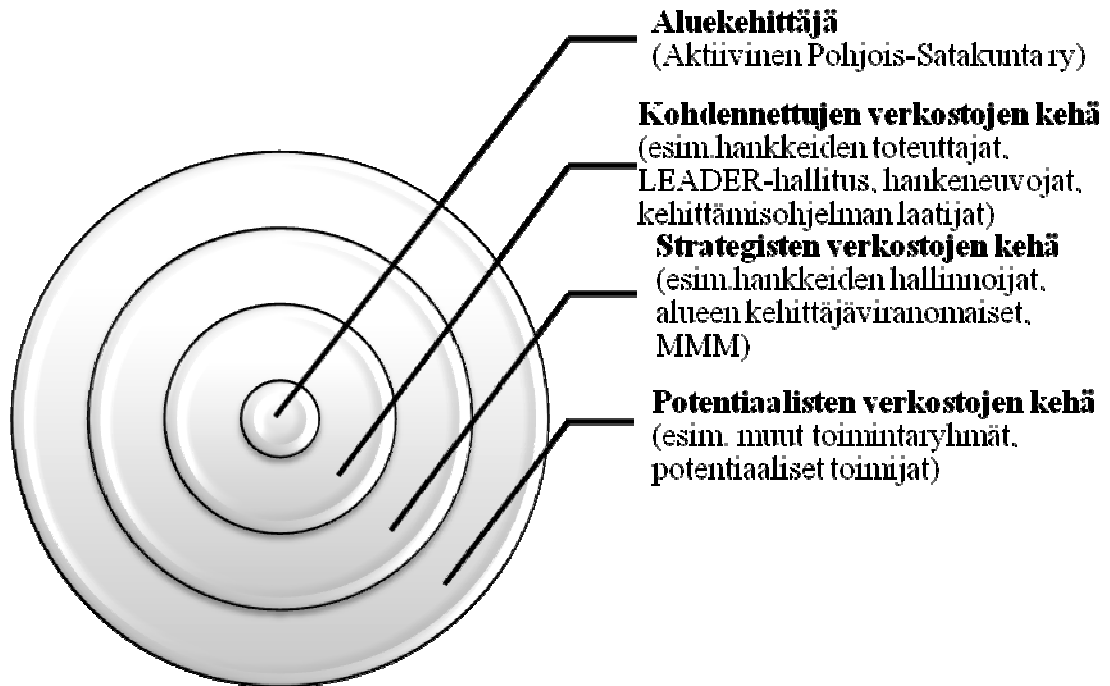
---

² Katso esimerkiksi Virkkala Seija: Suomalainen sovellus yhteisöaluepolitiikan kumppanuusperiaatteesta - innovatiivista alueellista kehittämistä? Teoksessa 14 näkökulmaa seutuistumiseen. Seinäjoen I aluekehitysseminaarin julkaisu. Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Sente-julkaisuja 5/2000.

Nuorten verkostoitumisen osalta kehittämisohjelmassa toivotaan panostusta alueen nuorten ja yrittäjien väliseen vuorovaikutukseen ja innovatiivisen sekä rohkaisevan ympäristön luomiseen yrittäjyyttä harkitseville nuorille. Myös alueen oppilaitosten, yrittäjien ja nuorten välille syntyviä verkostoja pidetään tavoiteltavina. Aluekehittämisen osalta verkostoitumisen nähdään vahvistavan alueen toimijoita, alueiden välistä yhteistyötä sekä innostusta toimia oman alueen hyväksi. Kansainvälisesti verkostoitumista edistetään yhdessä muiden lähitoimintaryhmien kuten Suupohjan ja Seinänaapurien kanssa. Edellä mainittujen toimintaryhmien kanssa on myös laadittu yhteistyösuunnitelma. Alueen muita toimijoita ovat Kankaanpään Yrityspalvelu, Pohjois-Satakunnan Kehittämisyhdistys ja Finnveran aluetoimistot sekä Satakuntaliitto ja entiset TE-keskukset eli nykyiset ELY- eli Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset. Valtakunnallisista toimijoista kehittämisohjelmassa mainitaan ainoastaan Maa- ja metsätalousministeriö. Myös uusien virikkeiden ja uuden innon löytämistä hanketyöhön pidetään aluekehityksen verkostoitumisen synergiaetuina. Kaikilla tasoilla tapahtuvan yhteistyön lisäämisen nähdään parantavan alueen mahdollisuuksia kilpailla asukkaista.

Kehittämisohjelmassa olisi mahdollista päästä askel strategisempaan suuntaan analysoimalla verkostot ja yhteistyökumppanuudet esimerkiksi Sotaraudan ym. (2007, 27-29) kuvaamalla tavalla, jolloin kehittämisen kohteet olisivat mahdollisesti konkretisoituneet. Sotarauta ym. ovat jakaneet kehittäjäverkostot kolmeen eri tasoon: kohdennettuihin ja strategisiin verkostoihin sekä potentiaaliin yhteistyösuhteisiin. Kohdennetut verkostot syntyvät tietyn asian aikaansaamiseksi, niillä on melko selkeät tavoitteet ja toimijoilla selkeät roolit ja toimintamallit, strategiset verkostot etsivät jatkuvasti alueen ongelmia, haasteita, mahdollisuuksia, yhteistyökokoonpanoja ja kehittämisen suuntia. Kaikki, jotka osallistuvat alueen tulevaisuudesta ja kehittämisestä käytävään keskusteluun kuuluvat strategiseen verkostoon. Kehittäjäverkoston kolmannen tason muodostavat potentiaaliset yhteistyösuhteet, jotka eivät ole realisoituneet kohdennetuissa tai strategisissa verkostoissa. Aktiivisen Pohjois-Satakunta ry:n kehittäjäverkostosta on havaittavissa piirteitä näistä kaikista tasoista ja kuvassa 3 onkin esitetty yksi mahdollinen tapa tulkita toimintaryhmän verkostojen kehien toimijoita.

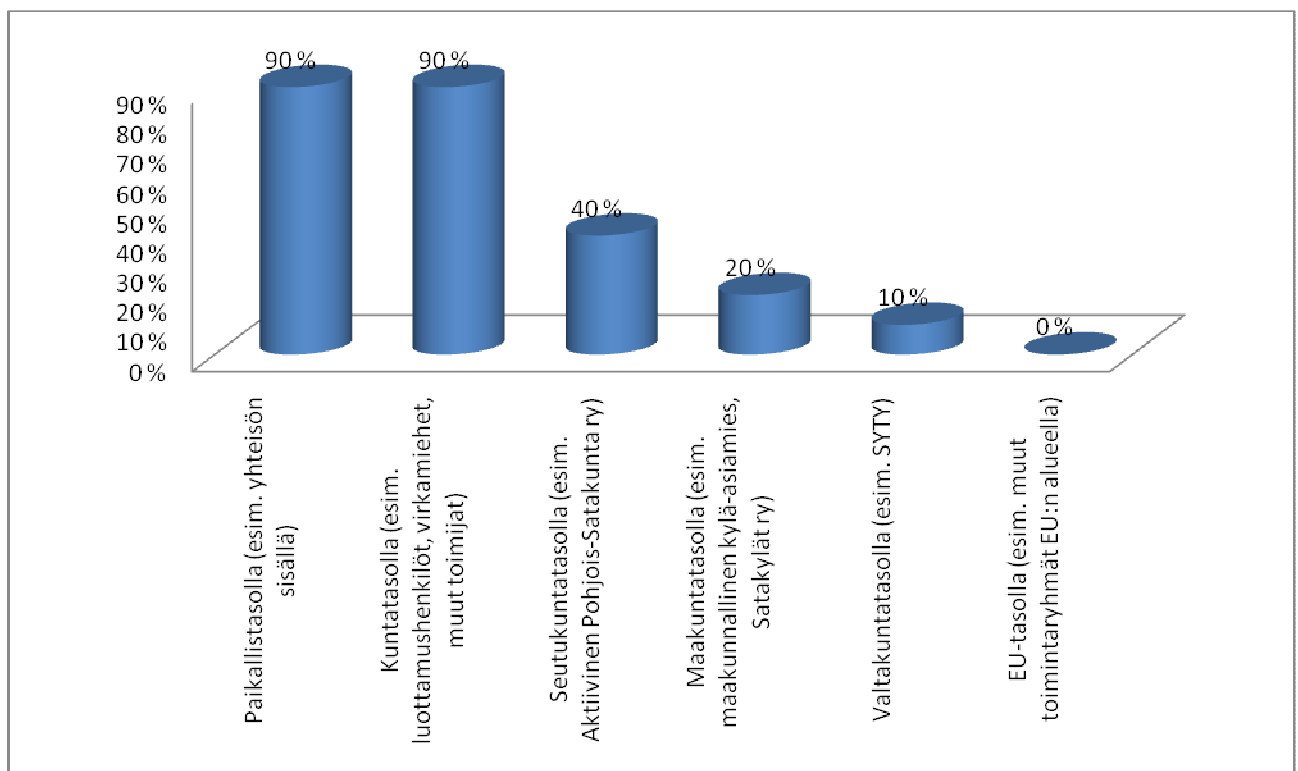
Kuvio 5. Aluekehittäjän toimintaympäristön verkostojen kolme kehää Sotarautaa ym. (2007, 28) mukaillen.

Kehittämisohjelmassa rakennetaan merkityksiä ja rooleja kehittäjäverkoston toimijoille. Kuten Ilmonen (2000, 170) toteaa, instituutio rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa totunnaistuneen toiminnan perustalle. Kun toiminta on totunnaistunut, sitä aletaan tyypitellä ja osapuolelle annetaan rooleja sekä vuorovaikutusasetelmia. Vuorovaikutusasetelmiin kohdistuvien vakiintuneiden odotusten täytyessä, toiminta luetaan toimintatyyppin piiriin ja toiminta vakiintuu. Ilmonen korostaa, että vain jatkuva vuorovaikutus tuottaa instituutioita, sillä sen avulla toimijat oppivat tuntemaan sekä jakamaan toistensa normit ja arvot. LEADER- ja toimintaryhmätyötoiminta ovat suhteellisen uusia toimintamuotoja Suomessa, mutta olemassa olevan kehittäjäverkoston laajuuden, kehittäjäverkostossa tapahtuvan vuorovaikutuksen ja hankkeiden määrän kasvun voidaan nähdä vaikuttavan positiivisesti Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n institutionalisoitumiseen alueella.

6.2 Hankkeiden verkostot

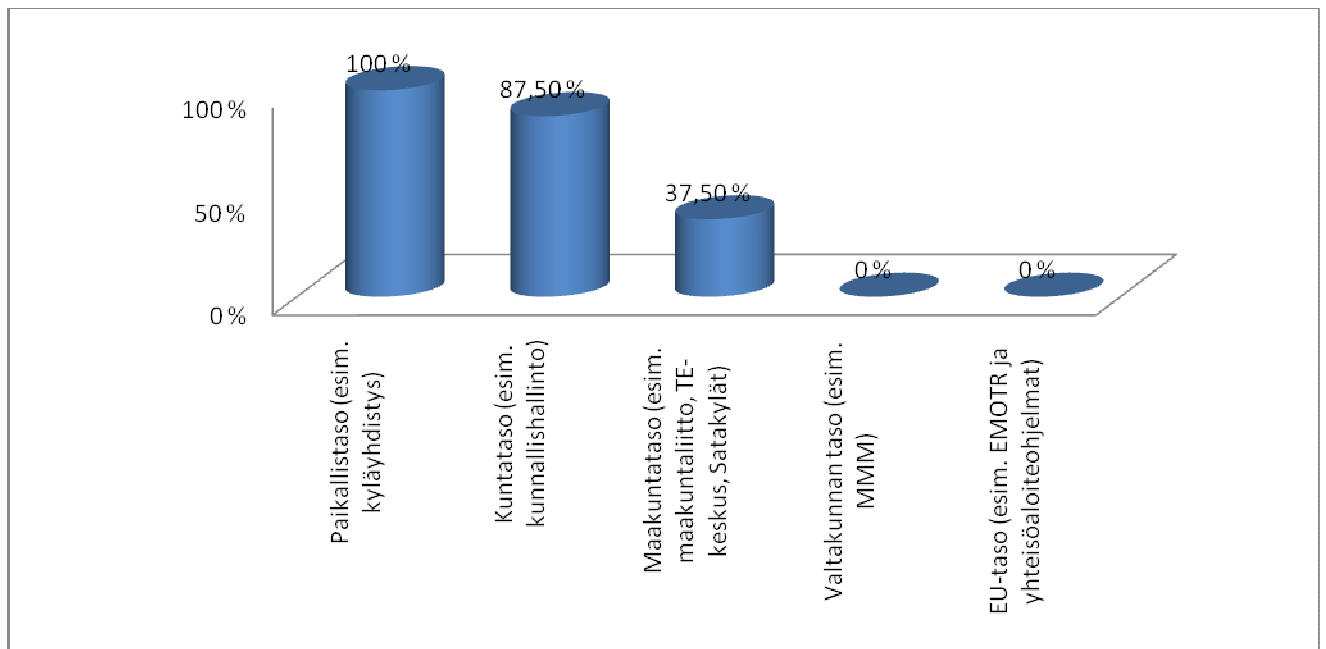
Hanketoimijoille suunnatussa kyselyssä pyrittiin kartoittamaan hankkeissa toimivien henkilöiden verkostoja. Kuten alla olevasta kuvioista 4 voidaan todeta, hankkeet ovat selkeästi kiin-

nittyneitä paikallis- ja kuntatason yhteistyökuvioihin. Seutukunnallisia yhteyksiä on ollut neljässä hankkeessa, mutta maakunnallinen ja valtakunnallinen taso jää selkeästi vieraaksi. Myös kansainväliset yhteydet ovat ymmärrettävästi olemattomat, sillä yhdelläkään hankkeella ei ole kansainvälisiä tavoitteita tai kumppaneita. Hankkeiden ulospäin suuntautumista voidaan pitää positiivisena, joskin melko vähäisenä. Sosiaaliset verkostot ja kontaktit ovat rajoittuneet melko vahvasti kunnan sisäisiin verkostoihin ja kontakteihin, eikä näin ollen laajempaa verkostoitumista tämän kyselyn tulosten perusteella ole juurikaan tapahtunut. Toisaalta hankkeet ovat olleet aiheiltaan vahvasti paikallistasoon kiinnittyneitä kuten kylätalon kunnostamista, alueen perinteiden ja historian vaalimista tai alueen harrastetoiminnan kehittämistä, jolloin laajemmalle verkostoitumiselle ei olla nähty kenties edes tarvetta. Tarkasteltaessa Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittäjäverkostoa ja hankkeiden verkostoa, voidaan todeta, että toimintaryhmän verkostoituminen on huomattavasti laajempaa. Laaja kehittäjäverkosto linkittyikin vahvemmin toimintaryhmään kuin yksittäiseen hankkeeseen.

Kuvio 6. Hankkeen vaikutus yhteisön jäsenten sosiaalisiin verkostoihin ja kontakteihin (n. 10)

Hanketoimijoille suunnatussa kyselyssä pyrittiin kartoittamaan myös hanketoimijoiden näkemystä siitä, ovatko heidän edustamansa yhteisön jäsenet tyytyväisiä hanketoimintaan linkittyviin instituutioihin (kuvio 5). Kysymyksellä haluttiin valottaa hanketoimijoiden näkemystä instituutioista kumppaneina ja yhteistyötoimijoina, tavoitteena oli myös pyrkiä peilaamaan varovasti vallalla olevaan instituutionaalista sosiaalista pääomaa. Kaikki vastanneet hanketoimijat kokivat yhteisön jäsenten olevan tyytyväisiä omaan paikallisyhteisöönsä. Seitsemän vastaajaa koki yhteisön jäsenten olevan tyytyväisiä kunnallistason instituutioon ja kolme puolestaan maakunnallisiin instituutioihin. Sen sijaan hanketoimijat tyytyväisyyttä valtakunnan ja EU-tason instituutioihin, jotka koetaan mahdollisesti liian kaukaisiksi toimijoiksi.

Kuvio 7. Hankkeen vaikutus yhteisön jäsenten tyytyväisyyteen instituutioita kohtaan (n. 8)

Luonnollisesti hanketoiminnassa verkostot jäävät huomattavasti ohuemmiksi kuin toimintaryhmän. Toimintaryhmän on jo oman toiminnan kehittämisen ja uusimman tiedon saamisen kannalta oltava verkostoitunut usealle taholle. Hankkeissa ei välttämättä ole prioriteettina verkostoituminen vaan käytännön toiminta keskittyy lähinnä tietyn substanssin kehittämiseen. Myös hankkeen luonne eli kehittämiseen tai investointiin tähtääminen antaa viitteitä siitä, miten luonnollista verkostoituminen hankkeelle on. Kehittämistoiminnalle lienee tyypillisempää verkostoitua ja hakea ideoita muualta kun taas investoinnissa keskitytään enemmän itse investoinnin hankintaan.

6.3 Luottamus ja luottavaisuus

Kuten edellä todetaan Castelssiin viitaten, keskeistä verkostoissa on toimijoiden kyky kommunikoida. Vuorovaikutus perustuukin välittömään ja vastavuoroiseen kanssakäymiseen sekä luottamukseen (Hilbert ym.2004, 256). Mäkelä ja Ruokonen (2001, 21) ovatkin kuvanneet sosiaalisiksi pääomaksi niitä yhteiskunnan, seudun tai alueen rakenteita, jotka ovat syntyneet luottamuksen ja vuorovaikutuksen avulla.

Mäkelä ja Ruokonen (2001, 24) pitävät luottamusta keskeisempänä käsitteenä sosiaalisessa pääomassa. Ruuskanen (2000, 112) pitää yhteistyörakennetta varsin merkittävänä luottamuksen ja vastavuoroisten sosiaalisten siteiden syntymisessä. Epäsymmetristen valtasuhteiden on Ruuskasen mukaan todettu häiritsevän vastavuoroista yhteistyötä. Vertikaaliset verkostot ovat usein rakenteeltaan harvoja ja voivat perustua ”toispuolisille” sosiaalisille suhteille.

Seligman (2000 47-48) toteaa Francis Fukuyaman sanoin luottamuksen ja luottavaisuuden syntyvän silloin, kun yhteisö jakaa joukon moraalisia arvoja ja se synnyttää odotuksia säännönmukaisesta ja vilpittömästä käyttäytymisestä. Seligman toteaa, että luottamusta tarvitaan silloin kun:

- 1) Ollaan vuorovaikutuksessa tuntemattomien kanssa
- 2) Seurauksia ei voida ennustaa ja
- 3) Tietoja toisesta ei ole saatavilla.

Luottavaisuutta puolestaan kuvataan ennustettavina vuorovaikutustilanteina sekä tuttuutena. Näiden Seligmanin toteamien eroavaisuuksien perusteella voidaan tehdä johtopäätös että kehittämissuunnitelmassa mainitulla luottamuksella tarkoitetaan sekä luottamusta että luottavaisuutta.

”Leader-ohjelman perimmäisenä päämääränä oli osaltaan palauttaa ihmisten luottamusta itseensä ja omiin mahdollisuuksiinsa, sekä lisätä yhteistyötä alueella.”

”Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry edistää toiminnallaan koko alueen kehittämistä, minkä seurauksena se tekee läheistä yhteistyötä alueen kuntien kanssa. Tämä yhteistyö pohjautuu luottamukselle ja yhteisille tavoitteille.”

Itseluottamuksen palauttamisen ja omiin mahdollisuuksiin luottaminen viittaa siihen, että usko ja luottamus itseensä pysyvät vahvana, vaikka tulevaisuutta ei voida ennustaa. Tällä tarkoi-

tetaan niin sanotusti luottamuksen puhdasta muotoa. Sen sijaan läheinen yhteistyö kuntien kanssa, joka pohjautuu luottamukselle ja yhteisille tavoitteille, kuvastaa pikemmin luottavaisia suhteita. Toiminta on jossain määrin ennustettavaa, sillä kuntien toimintaa ohjaa lainsäädäntö. Lisäksi yhteistyössä olevien kuntien voidaan olettaa olevan ainakin jossain määrin tuttuja. Luottamus perustuu yksilöllisiin toimijoihin, joten persoonattomien toimijoiden maininta ja heidän kanssa toteutettava yhteistyö voidaan nähdä viittaavan luottavaisuuteen luottamuksen sijasta. (Seligman 2000, 53).

6.4 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys ja yksilöllisyys käsitetään yleensä toistensa vastinpariksi (Kettunen 2002, 38). Yhteisöllisyydellä voidaan katsoa olevan pitkät perinteet maaseudulla. Lyytimäki ja Rotko (2004, 34) toteavat yhteisön voiman olevan yhteenkuuluvuuden tunteessa, jolloin ihmiset kokevat osallistumisen velvollisuutena, mikäli muut osallistujat koetaan läheisiksi. Hyypä (2005, 99) on puolestaan korostanut yhteisöllisyydessä ihmisten keskinäistä vanhaa kulttuuri- ja sosiaalishistoriaa, jonka hän näkee sosiaaliseksi alkupääomaksi.

Käytännössä talkootoiminta sekä osuustoiminta kuvastavat hyvin yhteistyötä ja sen mukanaan tuomaa yhteisöllisyyttä. Yhteisöjä voidaan hyödyntää ja vaalia siten taloudellista hyvää ja yhteiskunnallista menestystä (Simpura 2004, 35). Lyytimäki ja Rotko (2004, 35) toteavat talkoiden ja muiden epämuodollisten tilaisuuksien olevan avainasemassa yhteisöllisyyden lisääntymisessä. Yhteisöllisyyden rakentamisessa tärkeää on vanhojen tai muuten yhteisten tarinoiden kertominen, jossa paikallislehdet ovat tärkeässä asemassa yhteistoiminnan heijastajana ja vahvistajana. LEADER-toimintaa voidaan pitää luonnollisena jatkeena maaseudulle ominaiselle talkootoiminnalle, sillä hankkeet edellyttävät yhteistoimintaa. Talkootoiminta on voitu laskea yhdeksi omarahoitusosuuden muodoksi, jolloin siitä on ollut myös suoranaista taloudellista hyötyä.

Harisalo ja Miettinen (2004, 138) ovat kuvanneet yhteisöön liittyvää neljää tunnuspiirrettä. Pluralismi eli yhteisöjen perustuminen erilaisille arvoille ja yhteiskunnallisille pyrkimyksille on ensimmäinen yhteisöihin liittyvä tunnuspiirre. Tehokkaan ja toimivan yhteisön jäsenet ovat yksimielisiä, vaikka yhteisö voi olla myös sisäisesti eri mieltä toimintaan vaikuttavista

asioista, joka voi muuttaa yhteisön arvoja ja tavoitteita. Hanketoimijat kokivat yhteisöllään olevan yhteisiä arvoja, joita olivat yhteisöllisyys, heikoimpien huomioiminen, ympäristön huomioiminen, kohentaminen ja arvostaminen, perinteet, kylän kehittäminen, historian tallentaminen ja vaaliminen. Myös pyrkimystä vahvistaa kyläidentiteettiä ja elinikäistä oppimista pidettiin yhteisön arvoina. Myös vastuun jakaminen ja ottaminen olivat erään vastaajan mukaan merkkejä luottamuksellisesta ilmapiiristä.

Yhteisöissä keskeistä on myös avoin vuorovaikutus, joka tarkoittaa myös mahdollisuutta hylätä tai valita yhteisönsä (Harisalo ja Miettinen 2004, 138). Hanketoimijoiden mukaan heidän yhteisönsä ovat avoimia uusille jäsenille, joskaan kaikki eivät pyri saamaan uusia jäseniä yhteisöönsä. Lähes kaikki vastaajat kokivat, että yhteisössä vallitsee myös luottamuksellinen ilmapiiri joka ilmeni hankkeen helppona toteuttamisena, kyräilyn ja arvostelun vähäisyytenä sekä halukkuutena työskennellä yhteisten asioiden puolesta. Tämä voidaan tulkita Harisalon ja Miettisen (2004, 139) yhteisöllisyyden kolmantena ominaispiirteenä eli mahdollistamisena, sillä yhteisö opettaa sosiaalisia taitoja ja valmiuksia, joiden nähdään lisäävän yhteisön jäsenten onnistumisen mahdollisuuksia. Harisalo ja Miettinen sisällyttävät sosiaalisen pääoman tähän yhteisölliseen ominaispiirteeseen, sillä mahdollistaminen liittyy heidän mukaansa myös luottamuksen oppimiseen. Neljäntenä ja viimeisenä ominaispiirteenä Harisalon ja Miettisen (2004, 139) mukaan on spontaani kehitys eli yhteisöjen ohjautuminen sisältäpäin, jolloin ulkopuoliset toimijat eivät ohjaa heidän toimintaansa. Tähän Harisalon ja Miettisen neljänteen ominaispiirteeseen aineisto tarjoaa mielenkiintoisen vastakkaisen näkökulman. Ainoastaan kolme hanketta oli hanketoimijoiden mukaan lähtenyt selkeästi kyläyhteisöstä itsestään. Muina hankkeen aloitteentekijöinä ovat olleet LEADER-koordinaattori, kunta tai muu LEADER-toimintaan kiinteästi liittyvä henkilö. Hanketoiminnasta voidaan vetää johtopäätös että varsin usein hanke syntyy muun tahon vaikutuksesta kuin yhteisön sisältä.

6.5 Toiminnallinen ja symbolinen yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys voidaan jakaa toiminnalliseen ja symboliseen yhteisyyteen. Toiminnallinen yhteisyys syntyy vuorovaikutuksen ja toiminnan tuloksena, kun taas symbolinen yhteisyys ilmenee ryhmäidentiteettinä ja yhteenkuuluvuutena. (Lehtola 2003.) Ympäristöministeriön

lähiöiden asukasbarometrissä on käytetty toiminnallisesta yhteisöllisyydestä seuraavia indikaattoreita:

- ❖ Naapureiden kanssa juttelu
- ❖ Talon tai taloyhtiön toimintaan osallistuminen
- ❖ Kyläily alueella
- ❖ Naapuriapu
- ❖ Osallistuminen asukasyhdistyksen toimintaan (Seppänen 2001, 55.)

Näistä lähiöiden yhteisöllisyyttä kuvaavista indikaattoreista hankedokumenteissa nousee esille vain kylän yhdistystoimintaan osallistuminen. Asukasyhdistyksiä voidaan toiminnallisesti tässä yhteydessä verrata kyläyhdistyksiin, sillä asukas- ja kyläyhdistysten voidaan nähdä toteuttavan samantyyppisiä, asumisviihtyvyyden lisäämiseen tähtäviä hankkeita. Toisaalta monet toiminnallista yhteisöllisyyttä kuvaavista indikaattoreista ovat hyvin henkilökohtaisia ja yksilöllisiä. Nämä indikaattorit kuitenkin kuvaavat konkreettisesti mitä alueen yhteisöllisyydellä voidaan tarkoittaa.

Toteutettujen hankkeiden avulla on pystytty vaikuttamaan sekä symboliseen että toiminnalliseen yhteisyyteen. Toiminnallista yhteisyyttä on lisätty esimerkiksi siistimällä asuinympäristöä, rakentamalla kokoontumistiloja talkoovoimin, aktivoimalla kerhotoimintaa ja järjestämällä kesätoimintaa. Symbolinen yhteisöllisyys ilmenee toisiin ihmisiin tutustumisen ja ihmissuhteiden myönteisellä kehittymisellä, joilla on ollut merkittävä vaikutus yhteishengen syntymiseen ja ylläpitämiseen. On kuitenkin merkillepantavaa, että yhteisöllisyyden vahvistumiseen liittyviä kommentteja oli löydettävissä vain kuudesta hankedokumentista. Hanketoimijoiden kyselyssä hankkeiden nähtiin jossain määrin aktivoivan yhteisön toimintaa sekä lyhyellä että pitkällä tähtäimellä. Hankkeen nähtiin lisänneen jossain määrin yhteisön jäsenten elämänlaatua, mikä näkyi hanketoimijoiden mukaan kerhotoiminnan (lapset, nuoret ja seniorit) aktivoitumisena, työllistymisenä, työkokemuksen karttumisenä, itsensä kehittämisenä ja uskon vahvistumisena kyläkoulun jatkumisessa. Neljä hanketoimijaa koki, että toteutettu hanke on lisännyt asuinympäristön turvallisuutta. Parhaimmillaan hanketoiminnan nähtiin palauttavan uskoa paikallistason toimintaan, muuttaneen asenteita ja lisänneen positiivista ajattelua. Erään vastaajan mukaan hanke on muuttanut myös kylän alueellista rakennetta: kyläkoulun alue on muuttunut selkeäksi kylän keskukseksi. Hankkeiden määrää, joissa sosiaalisen pääoman elementtejä on kuvattu, voidaan kuitenkin pitää melko vähäisinä. Tämä saattaa johtua yhteisöllisyyden vähäisyydestä, tunnistamattomuudesta tai suoranaisestä yhteisöllisyyden itsestäänselvyydestä, jolloin sen merkitystä ei havaita tai siitä, että yhteisöllisyyttä ei tavoitel-

la hankkeessa. Mikäli kysymys on yhteisöllisyyden vähentymisestä, ei sitä voida nähdä pelkästään negatiivisena.

Lehtola (2004) toteaa yhteisöllisyyden muuttuneen maaseutualueilla lähinnä toiminnallisen yhteisyyden vähentymisellä. Toiminnallisen yhteisyyden vähentymistä voitaneen selittää maaseutualueilla asuvan väestön vähentymisellä sekä maatalouden vähentymisellä, sillä maatalousharjoittajien keskuudessa erilaiset osuuskunnat esimerkiksi koneiden hankkimiseksi ovat olleet yksi yhdessä tekemisen muoto. Lehtolan mukaan sosiaalinen yhteisyys ei ole kadonnut, vaikka hän kokeekin sen supistuneen. Sosiaalisessa yhteisyydessä painopiste on yksilöiden välisessä yhteydenpidossa, myös suhteet kylän ulkopuolelle ovat lisääntyneet ja tulleet merkittävimiksi. Järjestötoiminnan merkitys on Lehtolan mukaan vähentynyt, vaikka hän pitää esimerkiksi kylätoimikuntien symbolista yhteisyyttä voimakkaana.

Robert Putnam on käsitellyt teoksessaan *Bowling Alone* (2000) yhteisöllisyyden vähenemiseen liittyvää problematiikkaa. Hän on todennut yhteisöllisyyden eri muotojen olevan toisiinsa vaikuttavia ja hän kiinnittää huomiota myös yhdessä olemisen ja vailla selkeää päämäärää olevaan yhteisölliseen toimintaan. Putnamin mukaan yhteisöllisyyden todellinen raja-aita kulkee sosiaaliseen toimintaan osallisten ja ei-osallisten välillä. Koska yhteisöllisyyden kasvu on yhteydessä kansaa järkyttäviin tapahtumiin, kuten sotaan, tulisi Putnamin mielestä etsiä jonkinlaista ”moraalista vastinetta sodalle” yhteisöllisyyden lisäämiseksi.

Kehittämissuunnitelmassa mainitaan useita Pohjois-Satakunnassa vallitsevia uhkia, joita voidaan karkeasti verrata Putnamin mainitsemaan sodan moraaliseen vastineeseen. Näitä ovat muuttotappion korkeana jatkuminen, palveluiden alasajo, perusmaatalouden väheneminen, uskon menettäminen maaseudun mahdollisuuksiin sekä infrastruktuurin rappeutuminen. Uhkien kautta voidaan rakentaa yhteisöllisyyttä, sillä uhkia vastaan kootaan ikään kuin omia rivejä ja vastataan koettuihin uhkiin. Vaikkakin Putnamin mainitsema sodan moraalinen vastine on erittäin voimakas ilmaisu, voidaan esimerkiksi palveluiden alasajo ja infrastruktuurin rappeutuminen nähdä johtavan elinmahdollisuuksien merkittävään kapenemiseen.

Yhteisöllisyyttä voidaan pitää positiivisena ja toivottavana, mutta sillä on myös haittansa. Yhteisöllisyyden haittoina voidaan pitää heikentyvää aloitteellisuutta, vahvistuvaa ulkoista ohjausta, vahvistuvaa ryhmäajattelua sekä pettävää itseriittoisuutta (Harisalo ja Miettinen 2004, 144). Haatanen (2004, 143-145) puolestaan toteaa yhteisöllisyyden poistumisen vähen-

tävän hierarkiaa ja lisäävän demokraattista toimintaa. Ensimmäisenä merkinä yhteisöllisyyden vahvistumisesta voidaan Harisalón ja Miettisen (2004, 144-147) mukaan pitää heikentyvää aloitteellisuutta. Mitä riippumattomimpia ihmiset ovat, sitä enemmän he tarkkailevat ja havainnoivat maailmaa. Voimakkaan yhteisöllisyyden voidaan katsoa vähentävän ihmisten uteliaisuutta ja itsearviointia. Terveessä yhteisössä ihmisillä on mahdollisuus omiin valintoihin. Vahvistuvalla ulkoisella ohjauksella tarkoitetaan ihmisten omien moraalisten arvostusten korvaamista yhteisön moraalilla, jolloin he ovat valmiita toimimaan vaikka omien moraalikäsitusten ja vakaumusten vastaisesti. Yhteiskunta tarvitsee ihmisiä, jotka ovat valmiita ajattelemaan kriittisesti ja tarvittaessa yhteisön ajatusten vastaisesti. Vahvistuva ryhmäajattelu johtaa yksituumaisen taipumukseen, jossa vältetään koettelua ja kyseenalaistamista. Ryhmäajattelun painetta voidaan pitää yhtenä epäonnistumisen syynä, sillä silloin tulosten myönteisyyttä korostetaan ja kritiikkiä väheksytään. Pettävää itseriittoisuutta kuvataan toisten mielipiteiden huomiotta jättämisellä sekä sillä, että ei oteta opiksi muilta. Itseriittoiset ihmiset uskovat liikaa omiin ideoihinsa ja toteuttavat niitä jääräpäisesti vastaväitteistä huolimatta.

Coleman on Hyypän (2002, 51) mukaan ideoinut puolestaan suljetun verkoston mallia. Suljetussa verkostossa vuorovaikutusverkosto on siis suljettu, jolloin yksilöiden hyvinvoinnin nähdään kasvavan. Suljetun vuorovaikutusverkoston nähdään keräävän sosiaalista pääomaa yksilöiden ja toimijoiden välisillä tiiviillä suhdeverkostolla, jonka nähdään koituvan kaikkien yksilöiden hyväksi. Suljetun vuorovaikutusverkoston voidaan nähdä kuitenkin pitävän sisällään riskin vahvistuvasta ryhmäajattelusta ja heikentyvästä aloitteellisuudesta, mikäli yhteisö ei ole avoin uusille ajatuksille ja erilaisille arvoille.

Tässä tutkimuksessa ei päästä käsiksi varsinaisesti yhteisöllisyyden laatuun. On kuitenkin tärkeää tunnistaa yhteisöllisyyden haittoja, jotta niihin voidaan tarvittaessa reagoida. Toimijoita tulisi kannustaa kriittiseen ja luovaan ajatteluun, erilaisuuden arvostamiseen, itsearviointiin sekä pyrkiä vähentämään liian vahvaa ryhmäajattelua.

6.6 Osallisuus

Kuten aiemmin on mainittu Putnam (2000) on todennut yhteisöllisyyden todellisen raja-aidan kulkevan sosiaalisen toiminnan osallisten ja ei-osallisten välillä. Osallisuudella viitataan tässä yhteydessä yhteiskuntaan tai yhteisöön kuulumiseen. Osallistumisen käsite on vahvistunut ja

arkipäiväistynyt kunnallislain uudistuksen myötä vuonna 1995 sekä maankäyttö- ja rakennuslain myötä vuonna 2000. Kunnallislain uudistuksessa kunnat velvoitetaan kuulemaan kuntalaisia ja puolestaan maankäyttö- ja rakennuslaissa korostetaan osallisten oikeutta osallistua maankäytön suunnitteluun. (Bäcklund, Häkli & Schulman 2002, 7-8 sekä Kettunen 2002, 25.) Tässä tutkimuksessa osallisuutta tarkastellaan hanketoteutuksessa ja laajasti tulkittuna maaseudun kehittäjäverkostossa.

Osallisuuden on todettu etenevän pienin askelin, projektit tarjoavat erilaisia toimintamuotoja, joista osa saattaa jäädä elämään. Esimerkiksi Kettunen (2002, 30) on havainnut tarkastellessaan osallisuutta valtakunnallisen osallisuushankkeen projekteissa, että osallistuminen tuli säännölliseksi ja se lisäsi aktiivisuutta sekä kiinnostusta omaa aluetta kohtaan. Häikiö (2000, 77-78) puolestaan toteaa Eklundin todenneen osallistumisen ja sitoutumisen tapahtuvan prosessina, joka ei leviä osallistujien mukana eikä siten synnytä laajempaa osallistumista ja sitoutumista. Häikiö on todennut puolestaan, että toimintaan sitoutuminen tapahtuu velvollisuuksien hyväksymisen ja vastuun ottamisen kautta, jossa keskeistä on sosiaalisen sitoutumisen edistäminen. Toimintaan sitoutumisen voidaan Häikiön mukaan nähdä tapahtuvan sosiaalisten suhteiden tai yhteisen asiainressin kautta. Hanketoimijoille suunnatussa kyselyssä hankkeiden nähtiin vaikuttaneen yhteisön osallisuuteen positiivisesti, joka ilmeni esimerkiksi kylätiedotuksen lisääntymisenä, kerhotoiminnan aktivoitumisena ja kylien välisen yhteistyön lisääntymisenä.

Lyytimäki ja Rotko (2004, 34) toteavat että osallisuuden taustalla voi olla myös pelko epäoikeudenmukaisesta kohtelusta, mikä saattaa toimia varsinaisena kimmokkeena toiminnalle. He puhuvatkin Hydin-Holmannin toteamasta anti-sosiaalisesta pääomasta, millä tarkoitetaan yhteisön jäsenten sortamisesta tai muihin yhteisöihin ja organisaatioihin kohdistuvien yhteyksien luomisen ja ylläpidon vastustamista. Antisosiaalisen pääoman rakennusaineina toimivat pelko, epäluottamus, viha ja halu suojella yhteisöä ulkopuolisilta.

Osallisuuden näkökulmasta tärkeää on se, miten avoimia uusille jäsenille yhteisöt ovat sekä miten toimijoita pyritään aktivoimaan mukaan toimintaan. Suljetut yhteisöt eivät tarjoa osallistumisen mahdollisuutta kaikille halukkaille. Hanketoteutuksen suhteen keskeiseksi tekijäksi nousee hankkeen suunnitteluun ja toteutukseen osallistuminen. Mäki ja Laakso (2001, 51) toteavat hankkeen olevan sijoitus, näin ollen tärkeää on myös se, ketkä pääsevät hyötymään ja nauttimaan hankkeen tuomista hedelmistä. Marjaana Seppäsen (2001) tutkimuksessa erityi-

sesti osallisuuden on katsottu edistävän asukkaiden hyvinvointia ja sekä asuinalueella että siellä vallitsevilla sosiaalisilla suhteilla on keskeinen merkitys yksilön elämässä (Seppänen 2001, 53 ja 58). Kehittämissuunnitelmassa mainitaankin Pohjois-Satakunnan vahvuudeksi alueen toimijoiden taidot kehittämistyössä, vahva kylätoiminta sekä aktiivisten toimijoiden runsaus. Toisin sanoen hanketoiminnan osallisten joukkoa voidaan pitää Pohjois-Satakunnan alueella melko laajana.

Hanketoiminnassa tiedotus muodostaa keskeisen osan osallisuudesta. Hankeprosessin avoimuuden voidaan nähdä pitkälti vaikuttavan siihen miten avoimesti ja osallistumisen mahdollistavasti hanke toteutetaan. Hanketoimijoiden mukaan tiedottamisesta huolehdittiin jakamalla talouskohtaisia tiedotteita sekä hyödyntämällä lehtiä sekä muita tiedotusvälineitä. Yhden hankkeen osalta todettiin tosin, että kyläsuunnitelma laadittiin virkamiestyönä jolloin voidaan olettaa että siihen ei juurikaan sitoutettu alueen asukkaiden näkemyksiä ja kehittämistoiveita.

Tiedottaminen ennen hanketta	80 % (n 8)
Tiedottaminen hankkeen aikana	70 % (n 7)
Tiedottaminen hankkeen jälkeen	50 % (n 5)

Taulukko 1. Tiedottaminen yhteisöissä ennen hanketta, hankkeen aikana ja hankkeen jälkeen hanketoimijoiden mukaan

Hanketoimijoiden kyselyssä kahdeksan vastaajan mukaan tietoa jaettiin ennen hanketta, seitsemän vastaajan mukaan tietoa jaettiin hankkeen aikana ja puolestaan hankkeen jälkeen tietoa jaettiin vain viiden vastaajan mielestä. Sen sijaan kuusi vastaajaa oli sitä mieltä, että hanke oli vaikuttanut positiivisesti tiedon jakamiseen ja välittämiseen, kun kahden vastaajan mukaan hankkeen toteutuksella ei ole ollut merkitystä tiedon jakamisessa ja välittämisessä. Nämä tulokset vahvistavat näkemystä, että monet hankkeet tosiaan päättyvät siihen kun hankerahoitus loppuu, eikä hankkeen toteuttamisessa kiinnitetä kovinkaan paljon huomiota hankkeen ”jälkimarkkinointiin”, jonka avulla voitaisiin saada hyviä työkaluja tulevaisuuden toimintaa ajatellen. Tämä herättää myös laajemman kysymyksen hankkeiden merkityksellisyydestä aluekehittämisessä: ovatko hankkeet lyhytaikaisia ”kehittämisspiikkejä” vailla loogista ja selvää jatkuvuutta. Vaikka vastaajamäärät ovat pieniä, on kuitenkin positiivista huomata että hanke-

toteuttajien mukaan tiedotukseen on kuitenkin panostettu ja hanketoiminnan eri vaiheet (suunnittelu, aloitus, toteutus ja lopetus) ovat olleet melko avoimia kaikille halukkaille.

Kartoittamalla hanketoimijoilta hankkeiden syntyideoita pyrittiin selvittämään sitä, miten kehittämistarpeet oli havaittu, miten hankeprosessi on käynnistetty sekä miten hankkeeseen sitouduttiin. Kuten aikaisemmin on mainittu, ainoastaan kolmessa tapauksessa hanke oli lähtenyt selkeästi kyläyhteisön tarpeista. Muita aloitteentekijöitä olivat olleet LEADER-koordinaattori, kunta tai muu LEADER-toimintaan kiinteästi liittyvä henkilö. Kyläyhteisöjen heikkoa alkuaktiivisuutta ei voida selittää LEADER-toiminnan tuntemattomuutena ja vieraana kehittämistapana, sillä vastaajien joukossa oli todellisia konkareita: jotkut olivat olleet mukana toteuttamassa jopa kymmentä LEADER-hanketta ja ainoastaan kolme vastaajista oli ensikertalaista LEADER-hanketoteuttajaa. Varsin usein siis kimmokkeen hankkeelle on antanut joku muu kuin yhteisö itsessään, joka voidaan nähdä osallisuuden näkökulmasta ongelmallisena. Tällöin ne tarpeet, jota varten hanke rakentuu, on määritellyt joku muu kuin toteuttajataho. Tästä huolimatta hankkeiden osallistujien nähtiin pääosin sitoutuneen hankkeisiin hyvin, mutta joissakin tapauksissa ongelmaksi oli koettu sitoutumisen puute.

Yhdessä tekeminen ja erilaiset talkoot ovat olleet maaseutualueille tyypillistä. Yhteiseen tekemiseen osallistuminen vaihtelee kuntatyypeittäin. Esimerkiksi harvaan asutulla maaseudulla noin 67 prosenttia kaupungin läheisellä maaseudulla 69 prosenttia ja kaupunkiseuduilla 49 prosenttia väestöstä ovat jonkin verran tai paljon mukana yhdessä tekemisissä. (Heikkilä ym. 2002, 81.) Heikkilän ym. tutkimuksen perusteella Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n toiminta-alueen aktiivisuuden voidaan arvioida olevan 67—69 prosentin luokkaa. Hanketoimijoiden mukaan hankkeen toteuttaminen on lisännyt jossain määrin yhteisön toimintaa niin hankkeen aikana kuin päättymisen jälkeenkin sekä edelleen vuosia hankkeen päättymisen jälkeen. Ainoastaan yhden vastaajan mukaan hanke ei aktivoinut yhteisön toimintaa. Kuusi vastaajista näki hankkeensa lisänneen yhteisön jäsenten elämän laatua kerhotoiminnan, työkokemuksen, työllistymisen, tulevaisuudenuskon ja oman oppimisen muodossa.

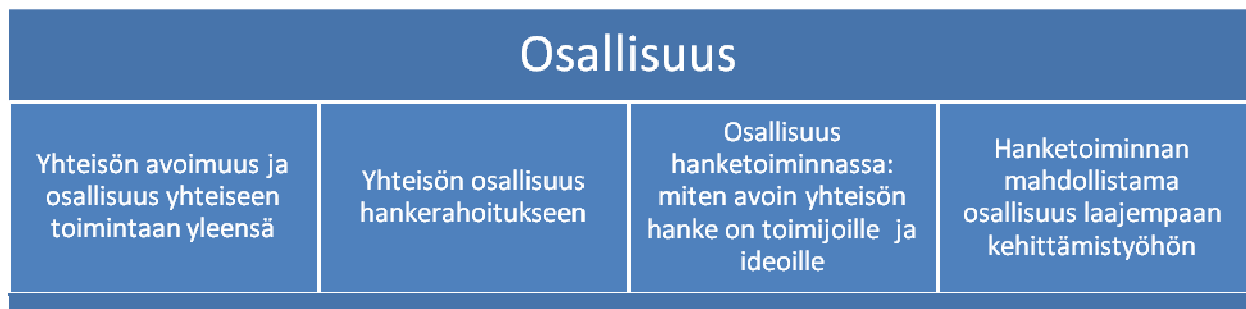
Osallistumisen ja osallisuuden lisäksi on huomioitava se tosiseikka, että myös osallistumattomuus on yksi hyväksytty tapa toimia. Leinon mukaan kommunitarismiteorian on sopeuduttava liberalistisen yhteiskunnan luomiin vallitseviin tosiasioihin, eli siihen että ihmiset saavat valita yhteisönsä ja sovittaa toimintansa omiin elämäntapoihinsa. Esimerkiksi kylän kehittämiseen osallistumista on pidettävä yksilön valintana, ei velvoitteena (Leino Häikiön mukaan

2000, 78.) Sotaraudan (1999, 30) mielestä ”miten saada eri toimijat sitoutumaan?” kysymyksen sijasta tulisi keskittyä kysymykseen ”miksi eri toimijoiden tulisi sitoutua?” Tämä kysymys edesauttaa Sotaraudan mukaan toimijoiden kuuntelemista kuulemisen sijaan, jolloin eri toimijoiden päämäärien ja tarpeiden toisiinsa yhdistäminen on helpompaa.

Häikiön (2000, 84) mukaan on siis hyväksyttävä se tosiasia, että toimijat sitoutuvat ensisijaisesti omiin päämääriinsä. Yhteisiin päämääriin sitoudutaan vasta silloin, kun ne ovat yhteensopivat omien päämäärien kanssa. Kun ollaan omien intressien ja alueen kehityksen tarpeiden leikkauspisteessä, voidaan konkreettisesti saavuttaa alueen kehittämisen kannalta toivottua tulosta. Sotaraudtaa soveltaen, hanketoiminnassa siis keskeisten toimijoiden, niiden toimintalogiikkojen ja päämäärien tunnistaminen on tärkeää. Tärkeää on myös etsiä keskeisten toimijoiden strategioiden yhtymäkohtien ja konkreettisten yhteistyömahdollisuuksien leikkauspisteistä mahdollisimman hedelmällisen yhteistyön saavuttamiseksi.

6.7 Osallisuus toimintaryhmätyössä

Toimintaryhmätyön näkökulmasta osallisuus voi olla hyvinkin moniulotteista, jota kuvastaa alla oleva kuvio.

Kuvio 8. Osallisuuden eri tasot hanketoiminnassa

Hanketoimijoina voivat olla yhdistykset, yritykset tai kunnat, joten ensimmäinen osallisuuden kysymys liittyy yhteisöön kuulumisesta. Onko yhteisö avoin uusille jäsenille ja pyrkiikö se mahdollistamaan laajan osallisuuden? Toisena mainitaan yhteisön osallisuus hankerahoitukseen, jolla tarkoitetaan mahdollisuutta saada hankerahoitusta. Kilpailukykyisen hankkeen avulla rahoitus on mahdollinen. Kolmas osallisuuden kysymys liittyy hankeprosessin avoimuuteen kaikille halukkaille ja erilaisille ideoille. Tässä yhteydessä voidaan siis puhua hankkeen toteutukseen liittyvästä osallisuudesta. Positiivisen hankerahoituksen saaneet hankkeen

toteuttajat voivat parhaimmillaan onnistua verkottumaan muihin toimijoihin niin alueellisesti, valtakunnallisesti tai jopa kansainvälisesti ja päästä siten osaksi laajempaa kehittäjäverkostoa. Itse toimintaryhmän osallisuudessa voidaan kiinnittää huomiota yhdistyksen toiminnan, hallitusten jäsenten valinnan ja kehittämisohjelman laadinnan avoimuuteen erityisesti osallisuuden näkökulmasta.

Tutkimusaineistosta löytyy osallisuuden näkökulmasta kaksi selkeää teemaa. Ensimmäinen teema liittyy hankkeiden toteutuksen osallisuuteen ja siinä koettuihin ongelmiin. Suurimpia ongelmia hankkeen toteutuksissa ovat olleet asukkaiden sitoutumattomuus toteutettaviin hankkeisiin tai sen jälkeiseen toimintaan. Syinä tähän voidaan nähdä esimerkiksi ajan- tai / ja kiinnostuksen puute, jonka voidaan nähdä kertovan epäonnistuneesta hankkeen sitouttamisesta. Sen sijaan, että hankkeen epäonnistumisesta syytetään niihin osallistumattomia, huomiota tulisi kiinnittää siihen, että miksi hankkeen intressit eivät kohdanneet yksittäisten henkilöiden intressejä ja miten toimintaa voidaan muuttaa tai uudelleen suunnata, jotta jatkossa välttyttäisiin kyseisiltä ongelmilta. Toisaalta muutama onnistunut hanketoteutus on lisännyt sitoutuneisuutta yhdistyksen toimintaan jatkossa. Osallisuuden näkökulmasta nousee myös kysymys kenellä on ollut mahdollisuus osallistua toimintaan? Vain kuuden hanketoimijan mukaan hankke oli vaikuttanut tiedon lisääntyneeseen jakamiseen yhteisössä. Eniten tietoa hankkeesta oli jaettu hankkeen aloitusvaiheessa, sen sijaan hankkeen päättymisen jälkeen tiedotus lopahti. Nämä tulokset toisaalta kuvastavat sitä, että usein toiminta päättyy hankkeen loputtua kun resurssit vähenevät. Hankkeissa ei hanketoimijoiden vastausten perusteella juurikaan ole kiinnitetty huomiota hankkeen ”jälkimarkkinointiin” ja analysointiin, joiden avulla voitaisiin saada tärkeitä työkaluja ja kehittämisajatuksia tulevaisuuden toimintaa ajatellen.

Parhaimmillaan ihmisten halu toimia alueen hyväksi nähdään kasvaneen onnistuneen hanketoiminnan myötä, jolloin kannustaminen ja asukkaiden osaamisen kehittäminen nähdään tärkeänä. Aktiivisten toimijoiden nähdään mahdollistavan alueella tapahtuvaa omaehtoista kehittämistoimintaa ja uusia hankeosallisia toivotaan eläköityvistä kesäasukkaista sekä erityisesti nuorista.

Toinen osallisuuden teema liittyy aktivointiin, jolla tarkoitetaan LEADER-toiminnasta tiedottamista sekä kehittämishankkeiden toteuttamiseen kannustamista. Yhdistyksen tavoitteena on, että mahdollisimman laaja joukko olisi tietoinen LEADER-toiminnan mahdollisuuksista ja että mahdollisimman moni hyötyisi siitä. Osallisuuden näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että

yhdistyksen olisi tavoitettava mahdollisimman moni ruohonjuuritason kehittämistoiminnasta kiinnostunut toimija. Tiedotusta on pyritty tehostamaan muun muassa Internet-sivujen ja kotitalouksiin jaettavien LEADER-tiedotuslehtien avulla sekä tiedotustilaisuuksia järjestämällä. Myös hankeneuvojien rooli on nähty keskeisenä uusien toimijoiden aktivoinnissa. Kehittämishjelmassa todetaan, että tiedottamisen ja toiminnan avoimuuden nähdään olevan tae sille, että kaikki halukkaat saadaan mukaan alueen kehittämiseen. Myös kehittämissohjelman laadinnassa on pyritty avoimuuteen ja teemaryhmien toiminnasta on tiedotettu kuntatilaisuuksissa ja lehdistötiedotteissa.

6.8 Paikallisidentiteetti

Paikallisidentiteetillä itsessään ei voida nähdä olevan selkeää yhteyttä sosiaaliseen pääomaan, henkilö voi olla ylpeä kotipaikastaan ja kokea paikan vahvistavan omaa minuutta, mutta sen ei sinänsä voida nähdä synnyttävän sosiaalista pääomaa. Spatiaalinen sosialisointi voidaan nähdä liittyvän paikallisidentiteettiin. Spatiaalisessa sosialisointiossa ihmisiä yhdistää alueeseen siteet, jotka ovat osa heidän arkielämää ja yhteiskunnallista toimintaa (Häkli 1999, 152). Näitä siteitä Paasin (1996, 28) mukaan tuotetaan ja uudennetaan jatkuvasti, jolla luodaan merkityksiä yhteisestä identiteetistä: erottelusta meihin ja muihin. Paikallisidentiteettiin liittyvien yhteisöllisyyden ja osallisuuden sekä me-hengen rakentamisen kautta voidaan nähdä olevan yhteyttä sosiaaliseen pääomaan. Toisin sanoen silloin kun identiteetti on kollektiivinen ja sitä halutaan kollektiivisesti vahvistaa, on sosiaalisen pääoman syntyminen mahdollista. Häikiön (2000, 29) mukaan Herliz on todennut, että uudenlaisten paikallisten kehittäjäyhteisöjen syntyminen maaseudulle liittyy läheisesti voimakkaaseen lähiympäristön sitoutumiseen. Kansalaisten kuulumisesta kansakuntaan, provinssiin ja paikallisyhteisöön voidaan siis kytkeä läheisesti myös sosiaaliseen pääomaan. Tässä tutkimuksessa huomio kiinnittyy ensisijaisesti paikallisyhteisöön ja sitä kautta paikallisidentiteettiin, sillä hankkeet ovat useimmiten paikallisyhteisöjen kuten kyläyhdistysten toteuttamia. Heikot sosiaaliset siteet ja yhteisten normien puuttuminen voivat Ruuskasen (2000, 113) mukaan heikentää yhteisen identiteetin muodostumista. Täten tässä tutkimuksessa sosiaalisilla siteillä sekä verkostoilla voidaan nähdä olevan selvä yhteys paikallisidentiteettiin ja sen vahvistumiseen.

Paasi kuvaa alueellisia identiteettejä eräänlaisiksi kertomuksiksi siitä, keitä olemme ja millainen on alueemme. Paasi pitääkin tärkeimpinä alueina kyliä, kuntia, läänejä ja maakuntia. (1998, 184.) Suomalaiset ovat yleisesti ottaen identifioituneet vahvasti kuntatasoon, mutta myös kylä tai kaupunginosa voi olla tärkeä identiteetin kannalta. Kuntatason vahvaan identifioitumiseen saattaa Paasin (1998, 186) mukaan liittyä vahva paikallishallinto verotusoikeuksineen ja poliittisine päätöksentekokoneistoineen. Tosin 1990-luvun lopulla tehdyn kuntalais-tutkimuksen tulokset kertovat, että vain noin 40 % suomalaisista samaistuu kylään tai kaupunginosaan, tosin on merkille pantavaa, että paikallinen samaistuminen oli yhteydessä alueen ominaisuuksiin. (Heikkilä ym. 2002, 22-23.) Lehtola (2003) puolestaan pitää olennaisena pitkäaikaisia sosiaalisia käytäntöjä paikallisidentiteetin muodostumisen kannalta kuten maa-seutualueilla esimerkiksi kyläkoulun puolustamista. Seppänen (2001, 140-141) puolestaan on tutkinut Liipolan lähiöön samaistumista, ja hän on todennut että alueellisen identiteetin muodostumisessa keskeistä on alueella asuttu aika, asukkaan ikä, asumismuoto ja mahdollinen työttömyys.

Paasi pitää alueellista identiteettiä moniulotteisena, yhtäällä sillä viitataan alueiden identiteettiin toisaalla taas alueiden asukkaiden identiteettiin. Paasi pitää ihmisen ja alueen sidosta nimenomaan ruohonjuuritason kehittämistoiminnan ytimessä (Paasi 1998, 173.) Tämän vuoksi paikallisidentiteetin vahvistaminen voidaan nähdä tärkeänä LEADER-toiminnassa, joka on nimenomaan ruohonjuuritason toimintaa. Kehittämissohjelmassa mainitaankin, että LEADER II-kauden mahdollistaneen ruohonjuuritasolta lähtevän omaehtoisen kehittämisen, jonka johdosta hanketyötä osaavien määrä on lisääntynyt ja onnistumisien kautta halu toimia alueen hyväksi nähdään kasvaneen. Eräässä hankkeessa voidaan nähdä alueen ja ihmisen sidoksen toteutuneen Paasin kuvaamalla tavalla, sidos on vahvistunut ja sitä vahvistetaan jatkossa toiminnallisuuden avulla: *"Hanke on selvästi vahvistanut kylän asukkaiden identiteettiä, mikä on tullut ilmi kyläseuran toiminnan vireytymisenä."* Tässä hankkeessa identiteetin vahvistaminen on koettu nimenomaan lisääntyvänä toimintana.

LEADER II-toimintakauden (1996-1999) vahvuudeksi ja tärkeimmäksi tulokseksi todetaan olevan uuden ja osallistuvamman kehittämiskulttuurin syntyminen Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n toiminta-alueelle. Tämän kehittämiskulttuurin syntymisen voidaan nähdä vahvistavan Paasin edellä mainitsemaan alueen ja ihmisen välistä sidosta. Se, että alueen toimijat kokevat pystyvänsä vaikuttamaan alueen asioihin ja kehittämiseen, voidaan nähdä lisäävän tahtoa kehittämissideoiden toteutukseen. Kehittämissohjelmassa painotetaan uskon luomista

alueen ihmisille, että he pystyvät omalla toiminnallaan vaikuttamaan alueensa kehittymiseen. Erään hanketoimijan mukaan toteutettu hanke on kannustanut yhdistyksiä ottamaan jatkossakin haasteita vastaan oman toiminnan laajentamiseksi ja kehittämiseksi.

Myös alueiden ja paikkojen identiteetit ovat tulleet tärkeäksi osaksi alue- ja paikkamarkkinointia, niiden avulla luodaan mielikuvia, jotka ovat hyödyksi houkuteltaessa alueelle pääomia ja muita resursseja. (Paasi 1998,173.) Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämissuunnitelmassa painotetaan uusien asukkaiden hankinnan tärkeyttä. Kehittämissuunnitelman teemaksi valittu ”Maaseudulta kaupunkiin suuntautuvan muuttoliikkeen hidastaminen ja maaseudulle suuntautuvan muuttoliikkeen vauhdittaminen” osaltaan puhuu puolestaan asukashankinnan tärkeydestä. Tähän tavoitteeseen pyritään luomalla aktiivisesti paluumuuttoa edistäviä hankkeita sekä vaikuttamaan mahdollisimman positiivisesti nuorten suhtautumiseen kotiseutua kohtaan. Uusien asukkaiden nähdään lisäävän nykyisten asukkaiden toimeentulomahdollisuuksia ja turvaavan palveluiden pysymistä.

Paasi (1998, 174) pitää alueellisen identiteetin käsitettä ongelmallisena ja pitää tärkeänä jaon tekemistä alueellisen identiteetin ja aluetietoisuuden välillä. Alueelliseen identiteettiin liittyvät ne tekijät, jotka erottavat alueen muista. Erottavina tekijöinä voivat olla esimerkiksi kulttuurin ja luonnon erilaisuus. Identiteetin muodostumista voidaan määrittellä Koskelan (1994, 62) mukaan prosessiksi, jossa tilasta tulee paikka. Myös tavat ja käytännöt luovat identiteettiä. Paasin (1998, 174) aluetietoisuuteen liittyy puolestaan luonnonolosuhteet, historia, taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset rakenteet. Identiteettiä voidaan siis pitää erottumisena tai erottamisena. Edellä mainitut luokitukset ei Paasin mukaan ole puhtaasti olemassa, vaan sosiaaliset toiminnot vaikuttavat niihin. Näin paljon merkittävämpiä aluejakoja syntyy sosiaalisten prosessien kautta, joiden kautta organisoidaan, kontrolloidaan ja hallitaan sosiaalista toimintaa. Kollektiivisen identiteetin perusta määrittellään erilaisten mekanismien, institutionaalisten käytäntöjen ja diskurssien avulla. (Paasi 1998, 174—175.) ”Hanke on tarjonnut erinomaiset mahdollisuudet kulttuuritoiminnan kehittämiseen siten, että kulttuurista muodostuu tulevaisuuden merkittävä imago- ja vetovoimatekijä kunnalle.” Kollektiivista identiteettiä voidaan siis rakentaa tietoisesti esimerkiksi alueen vetovoimatekijöitä vahvistaen ja rakentaen niistä yhteisiä, kollektiivisia arvoja. Paikan identiteetti rakentuu intersubjektiivisista paikan merkityksistä, jotka pohjautuvat yhteiselle historialle ja kulttuuriperustalle (Koskela 1994, 64).

Koskelan (1994) mukaan alueidentiteetin muotoutumiseen vaikuttavat sosiaalistumisprosessit ovat erilaiset riippuen samaistumisen tasosta; onko kyseessä arkinen elämysympäristö kuten kylä tai kansallisvaltiotaso. Paikalliset tavat ja käytännöt ja paikallinen kulttuuri luovat identiteettejä. Seppänen tuo esille myös vallan elementin identiteetin määrittelyssä. Leimaamista ja marginalisoimista voidaan pitää tapana määritellä oma asema. Seppänen kirjoittaa myös Relphin kuvaamasta eksistentiaalisesta osallisuudesta, joka liittyy kotiin, kotiseutuun ja niihin paikkoihin jotka ovat osa minuutta. Kokemus ja tieto alueen historiallisesta kehityksestä, alueen erityispiirteistä ja alueen kehityksestä muuhun yhteiskuntakehitykseen vaikuttaa alueidentiteetin syntyisessä. Myös institutionaalisilla käytännöillä ja alueellisen identiteetin diskursseilla on vaikutusta. (Seppänen 2001, 42-43.) Kokemus alueen kehittämisestä ja erityispiirteiden korostamisesta hankkeissa voidaan nähdä osaltaan synnyttävän ja vahvistavan Relphin mukaisesti paikallis- ja alueidentiteettiä.

Assmuth (2005, 98-100) toteaa, että alueen kehityksen kannalta – oli kyseessä sitten kylä tai kaupunki on tärkeää, että asukkaat ymmärtävät paikkakuntansa vahvuudet ja uskovat omiin mahdollisuuksiin. Periferia-alueilla Assmuth pitää tärkeänä, että ei jättydytä ulkoisen määrittelyn ja avun varaan, vaan uskotaan omiin vahvuuksiin ja kykyyn hyödyntää niitä. Esimerkiksi yhtenä saarenmaalaisuuden voimavarana Assmuth pitääkin paikalliseen identiteettiin tukeutumista, jonka avulla on mahdollista kestää muutokset jatkuvasti muuttuen muttei kuitenkaan kadoten. Paikallisidentiteetti voi siis olla parhaimmillaan myös resurssi.

7 Päätelmiä

Maaseudun paikallisyhdistysten kuten kyläyhdistysten yhteiskunnallista merkitystä on haasteellista arvioida. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan yhdistystoiminnalla Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n toiminta-alueella nähdä olevan jossain määrin merkitystä verkostoitumisen, osallisuuden, yhteisöllisyyden, paikallisidentiteetin ja sosiaalisen pääoman näkökulmasta. On kuitenkin huomioitava, että 196 haravoidusta hankkeesta, vain 21 hankkeessa mainittiin olevan sosiaalisia vaikutuksia. Määrää voidaan siis pitää melko vähäisenä.

Olemassa olevan tutkimusaineiston perusteella on vaikea tehdä johtopäätöksiä sosiaalisesta pääomasta todellisuudessa. Kerronta hankkeen toteutuksesta vaihteli huomattavasti. Voidaan kuitenkin olettaa, että kaikilla ihmisen toimintaan liittyvillä hankkeilla on aina myös sosiaalisia vaikutuksia, vaikka niitä ei hankedokumenteihin ole kirjattukaan. Mikäli sosiaalisia vaikutuksia ei tunnisteta, ei niitä pystytä välttämättä hyödyntämäänkään ja silloin niiden merkitystä voidaan pitää kyseenalaisena. On todettava että sosiaalinen pääoma ilmenee tutkimusaineistossa melko vähäisenä. Kyselyssä sen merkitys korostuu enemmän, mutta sitä voidaan pitää perusteltuna kyselyn teeman vuoksi.

Vaikutuksia arvioitaessa on kuitenkin aina otettava huomioon vaikutusten määrittelyyn liittyvät ongelmat. Toisin sanoen sen määrittelyä mikä on varsinaisesti hankkeen vaikutusta ja mikä olisi mahdollisesti tapahtunut myös ilman hankkeen vaikutusta. Osaa hankkeista laadittujen loppuraporttien laatua voidaan pitää jopa ala-arvoisena, sillä niissä ei ole kirjattuina juuriakaan muuta kuin hankkeessa toteutuneita kuluja. Tämän vuoksi tutkimusaineisto ei parhaalla mahdollisella tavalla vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Hanketoimijoita tulisi kannustaa itsearviointiin ja avoimuuteen, jonka tulisi näkyä esimerkiksi hankedokumentoinnissa. On luonnollista, että hankkeissa on onnistumisia ja haasteita, mutta ainoastaan niistä avoimesti kertomalla voidaan saada oppimiskokemuksia ja kehittää käytäntöjä.

Tulevaisuudessa LEADER-toiminnassa tullaan mahdollisesti kiinnittämään huomioita nykyistä enemmän kansainvälisiin kumppanuuksiin ja kansainväliseen toimintaan. Tutkimuksen mukaan vuosina 2000-2006 toteutetuissa hankkeissa kylien kansainväliset kumppanuudet olivat vielä vähäisiä. Hanketoiminnan verkostot ovat kiinnittyneitä ensisijaisesti paikallis- ja lähitason kumppanuuksiin kuten kyläyhteisöihin, kuntiin, seutukunnallisiin ja jossain määrin

myös maakunnallisiin toimijoihin. Paikallis- ja lähitason merkitys korostuu myös instituutioihin liittyvässä tyytyväisyydessä.

Sosiaalinen pääoma käsitteenä ei tule tutkimusaineistossa esiin, mutta siihen viittaavia ”aineksia” on sekä hankedokumenteissa että kehittämisohjelmassa. Näitä käsitteitä ovat verkostot, luottamus ja luottamuksellisuus, yhteisöllisyys, osallisuus sekä paikallisidentiteetti. Osa näistä ”aineksista” nivoutuu selkeämmin ja osa löyhemmin sosiaaliseen pääomaan. Aineistosta on löydettävissä yhdeksän toimijan alueellinen kehittäjäverkosto, jossa toimivat toimintaryhmän kannalta keskeiset tahot. Kehittäjäverkostoa voidaan pitää laajana käsittäen paikallisia, alueellisia, valtakunnallisia sekä kansainvälisiä toimijoita. Verkostojen rakentamisessa erityisen tärkeinä nähdään nuoriin ja aluekehitykseen liittyvien verkostojen rakentaminen. Kokonaisuudessaan verkostoitumisen nähdään parantavan alueen mahdollisuuksia kilpailla asukkaista. Vaikka kehittämisohjelmassa vannotaan verkostojen nimeen, ei siinä kuitenkaan analysoida tarkemmin tavoitteita tai verkostojen tasoja, joka konkretisoisi kehittämistoiminnan toiselle tasolle.

Toinen aineistosta löytyvä sosiaalisen pääoman ”aines” on luottavaisuus ja luottamus, jolle yhteistyön ja toimintaryhmätyön nähdään pohjautuvan. Luottamuksen ja luottavaisuuden merkitys jäi aineistoissa hyvin vähäiseksi, vaikka sitä pidetäänkin sosiaalisen pääoman keskeisenä käsitteenä. Tämä on toisaalta ymmärrettävää, sillä kehittämisohjelmassa ei muutenkaan painoteta sosiaalista pääomaa. Hanketoiminnan avulla on pystytty vaikuttamaan sekä symboliseen että toiminnalliseen yhteisöllisyyteen, tosin todistettavasti vain kuuden hankkeen osalta. Kehittämisohjelmassa mainitaan useita aluetta koskevia uhkia, joita ovat muuttotappion korkeana jatkuminen, palveluiden alasajo, perusmaatalouden väheneminen, uskon menettäminen maaseudun mahdollisuuksiin sekä infrastruktuurin rappeutuminen. Uhkien kautta voidaan myös rakentaa yhteisöllisyyttä ja niin sanotusti koota omia rivejä uhkia vastaan. Yhteisöllisyydellä voi olla myös haittansa, esimerkiksi heikentyvä aloitekyky, vahvistuva ulkoinen ohjaus sekä ryhmäajattelu.

Neljäntenä sosiaalisen pääoman aineksena on osallisuus. Osallistuminen yhteiseen toimintaa johtaa parhaimmillaan säännölliseen osallistumiseen, aktiivisuuden lisääntymiseen sekä lisääntyvään kiinnostukseen omaa asuinalueetta kohtaan. Osallisuuden taustalla voi olla myös pelkoa epäoikeudenmukaisesta kohtelusta, mikä toimii motivaattorina toimintaan osallistumiselle. Osallisuuden näkökulmasta keskeistä on hanketoiminnan avoimuus sekä uusille toimi-

joille että ideoille. Osallistumisen ohella osallistumattomuus on myös yksi hyväksyttävä tapa toimia, sillä yksilöt sitoutuvat ensisijaisesti omiin päämääriin ja vasta toissijaisesti kollektiiviin päämääriin. Toteutettavissa hankkeissa oli ollut ongelmana vähäinen osallistuminen hankkeeseen, jolloin huomiota tulisi kiinnittää siihen miksi hankkeen intressit eivät kohdanneet yksittäisten henkilöiden intressejä ja miten tämä voitaisiin välttää jatkossa. Hankkeiden tiedottaminen koettiin kuitenkin melko aktiiviseksi, vaikkakaan hankkeissa ei juurikaan oltu kiinnitetty huomiota ”jälkimarkkinointiin” ja analysointiin, eli hankkeiden oppimisprosessin voidaan nähdä jääneen melko ohueksi. Osallisuuden mahdollistamisen näkökulmasta myös toimintaryhmän toiminnan avoimuus sekä tiedottaminen ovat tärkeitä mahdollisimman laajan osallisuuden tavoittamiseksi.

Toteutetut hankkeet ovat paikallisyhteisöjen toteuttamia, joten parhaimmillaan ne lisäävät sitoutumista paikallistasoon ja voivat osaltaan luoda tai vahvistaa paikallisidentiteettiä. Yllättävän usein idea hankkeesta on lähtenyt liikkeelle muualta kuin yhteisöstä itsestään. Tämä voidaan nähdä ongelmallisena hankkeen sitoutumisen ja relevanttiuden näkökulmasta. Paikallisten kehittäjäyhteisöjen syntymisen maaseudulle on nähty liittyvän voimakkaaseen lähiympäristöön sitoutumiseen. Alueellisen identiteetin muodostumisessa keskeistä on alueella asuttu aika, ikä, asumismuoto sekä mahdollinen työttömyys. LEADER-toiminnan nähdään mahdollistaneen ruohonjuuritason, omaehtoisen kehittämisen, jonka puolestaan on nähty lisänneen halua toimia alueen hyväksi. LEADER-toimintamalli on tuonut mukanaan uutta ja osallistuvampaa kehittämiskulttuuria, jonka voidaan nähdä vahvistaneen alueen ja ihmisen välistä sidosta.

Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry on aktiivinen toimija alueella ja se on saavuttanut oman asemansa ruohonjuuritason aluekehitystoimijana. Se on panostanut paljon tiedottamiseen ja toimijoiden aktivointiin muun muassa hankeneuvojien avulla. Myös kehittämisohjelman laadinnassa on huomioitu laajan osallisuuden tärkeys, joka puolestaan mahdollistaa useiden näkökulmien ja kehittämisideoiden kirjaamisen. Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n toiminnan voidaan nähdä institutionalisoituneen ainakin jossakin määrin, sillä kehittämisohjelmassa luodaan aktiivisesti merkityksiä ja odotuksia alueelliselle kehittäjäverkostolle. Alueellisen kehittäjäverkoston laajuus, siinä tapahtuva vuorovaikutus, vastavuoroisuus ja luottamuksen voidaan nähdä positiivisesti vaikuttaneen toimintaryhmän institutionalisoitumiseen. Kritiikkiä osakseen saa kehittämisohjelman strategisuuden vähäisyys, jossa mainitut toimenpiteet ovat hieman toimijasta irrallisia ja vailla selkeitä kehitysaskelmia.

Olemassa olevan tutkimusaineiston perusteella voidaan vetää se johtopäätös, että LEADER-toiminnassa sosiaaliselle pääomalle ja sen piirteille annetaan vähän merkitystä. Tulosta voidaan pitää mielenkiintoisena siksi, että kansallisessa ohjelmassa LEADER-toiminnalla todetaan olevan huomattavia sosiaalisia vaikutuksia. Sosiaalisten vaikutusten arviointi on kuitenkin haastavaa eikä välttämättä kaikilla hanketoimijoilla ole riittävää ammattitaitoa siihen. LEADER-toiminnan syvin ideologia ruohonjuuritasoisena kehittämisinstrumenttina soti kuitenkin edellä mainittua johtopäätöstä vastaan. Siksi mielenkiinto kohdistuu siihen, miksi sosiaalisia vaikutuksia väheksytään, miksi niitä ei tiedosteta tai miksi niiden kirjaamista kainostellaan. On paljon helpompi määritellä laskettavissa olevia konkreettisia vaikutuksia, mutta se ei vähennä sosiaalisten vaikutusten merkitystä. Toisaalta voidaan vain todeta, että loppujen lopuksi on kysymys arvovalinnoista, eli siitä mitä toiminnassa halutaan korostaa ja mistä näkökulmista asioita halutaan tarkastella.

On todettava, että tutkittava aihe on haasteellinen. Sosiaalisen pääoman määrittely jo itsessään tuottaa paljon harmaita hiuksia. Sen rajaaminen on hankalaa, sillä kaikki liittyy kaikkeen. On myös todettava että valittu aineisto sekä metodit olivat sosiaalisen pääoman tutkimiseksi riittämättömät, vaikkakin mielestäni onkin herkullista nähdä miten ”tavalliset” hanketoimijat asian kokevat, kirjaavat ja toteavat. Tutkimusaineistot eivät vastanneet parhaalla mahdollisella tavalla tutkimuskysymyksiin ja aineistotriangulaatiosta huolimatta tutkimusaineistoa voidaan pitää niukkana. Päästäksemme toden teolla kiinni sosiaaliseen pääomaan tulisi tutkimuksen olla todella pitkäkestoista ja –jänteistä sekä perustua avainhenkilöiden näkemyksiin sosiaalisen pääoman muodostumista, kehittymisestä ja ilmentymisestä. Työ vaatisi vuosien yhteydenpidon myös haastateltavilta ja pro gradu –työssä siihen ei välttämättä ole mahdollisuuksia. Sähköisen kyselyn laatiminen aiheesta oli myös erityisen haasteellista: Miten kuvata sosiaalista pääomaa lyhyesti mutta tyhjentävästi niille jotka eivät ole asiaan niin paneutuneita? Joistakin kyselyyn vastaajista aihe saattoi tuntua vaikealta, määrittelemättömältä ja mahdottomalta hahmottaa. Oma innostukseni aiheeseen ei tuonut helpotusta, sillä kysymyksiä piti miettiä tarkoin ja pohtia millä mahdollisilla tavoilla ne voidaan ymmärtää. Hankalaa ja monimutkaista mutta niin avartavaa ja mielenkiintoista.

LEADER-toimintaa liittyvää tutkimusta voisi jatkaa ja syventää myös toimintatutkimuksen avulla, jossa tutkittaisiin esimerkiksi yhteisön hanketta kokonaisvaltaisena prosessina sosiaalisen pääoman näkökulmasta. Toinen mahdollinen jatkotutkimuksen aihe liittyy regiimitutkimukseen, jossa huomiota kiinnitettäisiin LEADER-toimijatahojen keskinäiseen liittoutumi-

seen, kumppanuuksien muodostamiseen ja asioiden toteuttamiseen. Toimintaryhmätyön tutkimisessa huomiota voitaisiin kiinnittää myös sosiaalisen pääoman sijasta sosiaalisten vaikutusten mittaamiseen esimerkiksi paikalliskerroin 3 (LM3) –menetelmällä, jossa tarkastellaan rahavirtojen suuntautumista paikallisille toimijoille ja niiden aikaansaama paikallistalouden hyötyä. Toinen vaihtoehtoinen menetelmä sosiaalisten vaikutusten mittaamiseen voisi olla kyläbarometri-menetelmä, jonka avulla voidaan seurata kylien kehitystä, asetettujen tavoitteiden toteutumista ja toimenpiteiden tuloksellisuutta tietyn seurantajärjestelmän avulla.

Lähteet

- Assmuth Laura: Me ja muut. Periferian identiteettejä. Teoksessa Hirsiaho, Korpela ja Rantala (toim.) Kohtaamisia rajoilla. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1038. Tammer Paino Oy. Tampere 2005.
- Bourdieu Pierre: Distinction. A Social critique of the judgement of Taste. Routledge and Kegan Paul. London 1984.
- Bäcklund Pia, Häkli Jouni & Schulman: Osalliset ja osaajat: kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus. Helsinki 2002.
- Castells Manuel: The rise of Network society. Vol 1. Oxford. Blackwell.
- Coleman James S.: Social capital in the creation of human capital. The American journal of Sociology, vol. 94. Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and economic approaches to the analysis of social structure 1988, 95-120.
- Coleman James S.: Foundations of social theory. Belknap Press of Harvard University. Cambridge 1994.
- Dallhammer Erich, Schuh Bernd, Mollay Ursula, Persson Donata, Cornado Antonia, Rauhut Daniel, Wrethed Sara, Dubois Alexandre, da Costa Nuno Marques, Goncalves Carlos, Hegediis József ja Teller Nóra: Preparatory study on social aspects of EU territorial development. Österreichisches institut für Raumplanung. Wien 2006.
- Eskola Jari ja Suoranta Juha: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Osuuskunta Vastapaino. Tampere 2000.
- Haatanen Kalle: Menneisyyden ennustaminen: Kommunitaristinen aikalaisdiagnoosi ja yhteisöllisyyden palauttamisen ongelma. Teoksessa Rahkonen Keijo (toim.): Sosio-logisia nykykeskusteluja. Tammer Paino Tampere 2004. Sivut 143-165.
- Harisalo Risto ja Miettinen Ensio: Hyvinvointivaltio, houkutteleva lupaus vai karvas pettymys. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala 2004.
- Heikkilä Matti, Rintala Tiina, Airio Ilpo ja Kainulainen Sakari: Hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi 2002.
- Hilosuo Mia: Sosiaalinen pääoma ja köyhyyden vähentäminen. Suomen YK-liiton julkaisusarja no 42. Oy Edita Ab. Helsinki 2003.
- Hyypä Markku T: Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu 2002.
- Hyypä Markku T: Me-hengen mahti. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu 2005.

- Hyyryläinen Torsti ja Kangaspunta Kari: Paikallinen kumppanuuspääoma; Tapaustutkimus kumppanuudesta sosiaalisen pääoman rakentajana. Helsingin yliopisto, Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus Mikkeli. Julkaisuja 63. Mikkeli 1999.
- Hyyryläinen Torsti ja Pylkkänen Päivi: Mainstreaming of the LEADER method into rural development policies in Finland. Maaseudun uusi aika. Finnish Journal of Rural Research and Policy. English Supplement. 4/ 2004. Sivut: 22-32
- Hyyryläinen Torsti ja Rannikko Pertti: Kohti monikansallista maaseutupolitiikkaa. Teoksessa Hyyryläinen Torsti ja Rannikko Pertti (toim.) Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä. Osuuskunta Vastapaino. Tampere 2000. Sivut 13-15.
- Häikiö Liisa: Osallisuus kylässä. Herrojen herkkua vai jokapäiväistä leipää. Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos, Asumisen ja ympäristön tutkimuksen yksikkö. Tampereen yliopistopaino, Juvenes Print. Tampere 2000.
- Häkli Jouni: Meta hodos. Johdatus ihmismaantieteseen. Osuuskunta Vastapaino. Tampere 1999.
- Ilmonen Kaj: Suomalainen kansalaisyhteiskunta ja yhteiskunnallinen muutos 1990-luvun lopulla. Teoksessa Heiskala Risto ja Luhtakallio Eeva (toim.) Uusi Jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta. Gaudeamus. Tammer-Paino Oy. Tampere 2006. Sivut 105-130.
- Immonen Kaj: Sosiaalinen pääoma: Käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa Immonen Kaj (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino 2000. Sivut: 9-38.
- Immonen Kaj: Epilogi. Teoksessa Immonen Kaj (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino 2000. Sivut 170-178.
- Immonen Kaj: Sosiaalinen pääoma: uusi ihme käsite vai käyttökelpoinen hypoteesi. Teoksessa Rahkonen Keijo (toim.) Sosiologisia nykykeskusteluja. Gaudeamus. Tammerpaino 2004. Sivut: 99-142.
- Isosuo Tuula: Paikalliset toimintaryhmät kumppanuuden rakentajina. Teoksessa Hyyryläinen Torsti ja Rannikko Pertti (toim.): Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä. Osuuskunta Vastapaino. Tampere 2000. Sivut: 60-107.
- Kajanoja Jouko: Sosiaalinen pääoma ja yhteiskunnalliset jaot. Teoksessa: Piirainen Timo ja Saari Juho (toim.), Yhteiskunnalliset jaot, 1990-luvun perintö? Gaudeamus. Helsinki. 2002.
- Kainulainen Kimmo: Monimuotoinen maaseutukulttuuri. Kehittämisenäkökulmia Suupohjan ja Koilils-Savon seutukunnista. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Seinäjoki. Sarja A:5. Seinäjoki 2000.

- Kettunen Pekka: Miksi osallistumisesta puhutaan? Osallistumisen kehittäminen suomalaisissa kunnissa. Teoksessa Bäcklund Pia, Häkli Jouni & Schulman (toim.) Osalliset ja osaajat: kansalaiset kaupungin suunnittelussa. Gaudeamus. Helsinki 2002. Sivut 18-35
- Koskela Hille: Tilan voima ja paikan henki –yhteiskuntateoria ja humanismi uudessa alue-
maantieteessä. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja B 42. Helsinki 1994.
- Kosonen Kati-Jasmin: Institutionaalinen kapasiteetti ja alueellinen innovaatiokyvykyys. Teoksessa Sotarauta Markku ja Mustikkamäki Nina (toim.): Alueiden kilpailuky-
vyn kahdeksan elementtiä. Suomen kuntaliitto. Helsinki 2001.
- Kouvo Antti: Sosiaalinen pääoma käsitteenä ja empiirisenä työkaluna. Teoksessa Räsänen Pekka, Ruonavaara Hannu ja Kantola Ismo (toim.) Kiistoja ja dilemmoja. Sosio-
logisen keskustelun vastakkainasetteluja. Turun yliopisto. Kirja-Aurora. 2004. Sivut: 139-152.
- Kouvo Antti ja Räsänen Pekka: Sosiaalinen pääoma, elämäntilanne ja sosiodemografiset teki-
jät – käyttökelpoisia elämänlaadun ja hyvinvoinnin jäsenysperusteita? Janus, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakausilehti 1/2005. Sivut 21-
38. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala 2005.
- Linnamaa Reija ja Sotarauta Markku: Verkostot instituutioiden ja järjestelmien kahleissa. Teoksessa Sotarauta Markku ja Mustikkamäki Nina (toim.) Alueiden kilpailu-
kyvyn kahdeksan elementtiä. Suomen Kuntaliitto. Helsinki 2001.
- Linnamaa Reija: Verkostojen toimivuus ja alueen kilpailukyky. Kehittämiskeskus HAUS. Helsinki 2004.
- Loranzo-Garcia Santiago: Paikallisen sosiaalisen pääoman rakentaminen Euroopan unionissa – kumppanuudet ja kolmas sektori. Teoksessa Kajanoja Jouko ja Simpura Jussi (toim.) Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES ja Valtion taloudellinen tut-
kimuskeskus VATT. Raportteja 252. Gummerus kirjapaino Oy. Saarijärvi 2000.
- Lyn Nan: Social Capital. A Theory of Social Structure and Action. Structural analysis in the social sciences. Cambridge University Press 2001.
- Lyytimäki Jari ja Rotko Pia: Vesistöjen kunnostus ja sosiaalinen pääoma maaseudulla. Maaseudun uusi aika, maaseutututkimuksen ja –politiikan aikakausilehti 2/2004. Sivut: 33-38. Kirjapaino Fram Oy, Vaasa.
- Malinen Pentti: Yhdentyvän maaseutupolitiikan eurooppalainen tausta. Teoksessa Hyyryläinen Torsti ja Rannikko Pertti (toim.) Eurooppalaistuva maaseutupolitiikka. Paikalliset toimintaryhmät maaseudun kehittäjinä. Osuuskunta Vastapaino. Tampere 2000. Sivut: 22-45.

- Mäkelä Pekka ja Ruokonen Floora: Luottamus sosiaalisen pääoman teorioiden ydinkäsitteenä. Teoksessa Jokivuori Pertti (toim.): Sosiaalisen pääoman kentät. Minerva Kustannus Oy. Jyväskylä 2005. Sivut: 21-44.
- Mäki Matti ja Laakso Timo: Hanketoiminnan neljä todellisuutta. ESR-rahoitetut hankkeet rahoittajien, toteuttajien ja osallistujien silmin. Tampereen yliopisto. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Sente-julkaisuja 10 / 2001. Tampere 2001.
- Niemelä Pauli: Sosiaalinen pääoma Suomen kunnissa. Kunnallisan alan kehittämissäätö Kaks. Kunnallisan alan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisut, nro 42. Vammalan kirjapaino Oy. Vammala 2004.
- Näin tehtiin maaseudun kehittämisohjelmat 2000—2006. Maa- ja metsätalousministeriö ja Maaseutuvirasto. Painoyhtymä Oy. Porvoo 2008.
- Paasi Anssi: Territories, Boundaries and Consciousness: The changing geographies of the Finnish-Russian border. Wiley. Chichester 1996.
- Paasi Anssi: Alueiden renessanssi ja identiteettipuhe. Suomalaisen aluekeskustelun erittelyä. Teoksessa Hänninen Sakari (toim.) Missä on tässä? Yhteiskuntatieteiden, valtiopin ja filosofian julkaisuja 18. Jyväskylän yliopisto. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi 1998. Sivut 170-190.
- Palola Elina: Sosiaaliprojekti muutosprojektina. Analyysi Euroopan komission tiedonantojen modernisaatiodiskurssista. Janus 14. vuosikerta, 4. numero, 2006. Sivut 372-388.
- Parsons Talcott: Action theory and human condition. New York 1978. Free Press.
- Petäjäjärvi Petri: Visio toimintaryhmätyön lähtökohtana. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja politiikan aikakauslehti 1/2007. Sivut: 52-56.
- Pohjois-Satakunnan LEADER+ kehittämisohjelma. Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry. Täyttä elämää – työn ja luonnon lähellä – turvallisesti. Laadittu 1999.
- Putnam Robert D: Making Democracy work. Civil Traditions in Modern Italy. Princeton University Press. Princeton 1993.
- Pylkkänen Päivi: Leader+:n haaste: Oppivampaan ohjelma- ja hanketyöhön. Maaseudun uusi aika. Maaseutututkimuksen ja politiikan aikakauslehti 1/2004. Sivut: 40-45.
- Rantama Eeva: Uudet instituutiot omaehtoisen kehittämisen tukena. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Tampereen yliopistopaino Oy Juvenes Print. Tampere 2002.
- Ruuskanen Petri: Verkostot, luottamus ja riskiyhteiskunnan maaseutupolitiikka. Jyväskylän yliopisto, Chydenius-Instituutti. Gummerus kirjapaino Oy. Kokkola 1999.

- Ruuskanen Petri: Luottamus verkostotalouden laidalla. Teoksessa Immonen Kaj (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino 2000. Sivut: 93-118.
- Sacarena Elena: The Evaluation of local policy making in Europe. Learning from the LEADER Community Initiative. Evaluation vol. 5. Sage Publications London, Thousand Oaks and New Delhi. Sivut: 439-457.
- Seligman Adam: Luottamus ja yleinen vaihto. Teoksessa Immonen Kaj (toim.) Sosiaalinen pääoma ja luottamus. SoPhi. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylän yliopistopaino 2000. Sivut: 39-54.
- Seppänen Marjaana: Liipolan onni, asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. Yliopistopaino. Helsinki 2001.
- Simpura Jussi: Sosiaalinen pääoma ja yhteisötalous. Teoksessa Grönberg Ville (toim.) Yhteisötalous ja sosiaalinen yrittäjyys. Sosiaalisten yritysten kansallinen teematyö, Euroopan Sosiaalirahasto ESR, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Vammalan kirjapaino. Vammala 2004.
- Sotarauta Markku: Kohti epäselvyyden hallintaa: Pehmeä strategia 2000-luvun alun suunnittelun lähtökohtana. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 1996.
- Sotarauta Markku: Strateginen suunnittelu alueellisessa kehittämisessä. Teoksessa Sotarauta Markku ja Linnanmaa Reija (toim.): Etelä-Pohjanmaan strategioita ja kehittämismallia etsimässä. Pehmeä strategia maakuntasuunnittelussa. Tampereen yliopisto, Alueellisen johtamisen tutkimusyksikkö, Sente-julkaisuja 2/1999. Sivut: 22-37
- Sotarauta Markku, Kosonen Kati-Jasmin ja Viljamaa Kimmo: Aluekehittäminen generatiivisena johtajuutena. 2000-luvun aluekehittäjän työnkuvaa ja kompetenssia etsimässä. Tampereen yliopisto. Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö. Sente-julkaisuja 23/2007.
- Suomen Leader+ -ohjelma. Maa- ja metsätalousministeriö. MMM:n julkaisuja 9 / 2001. Painopörssi Oy. Helsinki 2001.
- Tantarimäki Sami: Onnistuneet hankkeet syntyvät yhteistyössä. Maaseudun uusi aika, maaseutututkimuksen ja -politiikan aikakauslehti. 3/2006. Sivut: 48-55.
- Woolcock Michael: Sosiaalinen pääoma: menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus. Teoksessa Kajanoja Jouko ja Simpura Jussi (toim.) Sosiaalinen pääoma: globaaleja ja paikallisia näkökulmia. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES ja Valtion taloudellinen tutkimuslaitos VATT. Raportteja 252. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi 2000.

Painamattomat lähteet:

Alue-Integraattori-lehti. 2/2006. Sisäasiainministeriön alueiden ja hallinnon kehittämisosasto. ISSN 1237-2226.

Alueiden palveluksessa. Muuttuva Eurooppa. Euroopan unioni, Aluepolitiikka. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. 2001.

Taavitsainen Hannu: EU:n aluerahoilla on tuettava globaalia kilpailukykyä. Kuntalehti Kunta 15/2006. Sivut 34.

Satakunnan kansa. 23.2.2008, sivu 4. Taneli Heikka: Brax: Suomessa demokratian romahdus kuin Etelä-Amerikassa. Kansanvallan kriisi: Oikeusministeri Tuija Brax ravistelee suomalaisia hereille.

Sähköiset lähteet:

Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kotisivut osoitteessa www.pohjois-satakunta.fi/leader [luettu 20.8.2007]

Lehtola Ilkka: Maaseudun alueelliset kehityspiirteet –verkkokurssi Rural Studies -opintokokonaisuudessa. 2004.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2007—2013. Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto. Luettavissa osoitteesta www.maaseutu.fi [luettu 12.3.2019].

Pirkanmaan liiton kotisivut osoitteessa:

www.pirkanmaa.fi/liitto/tilastoja/Maaktilasto2006/04.0%20Tyovoima,%20tyopaikat%20ja%20tyottomuus.xls [luettu 19.10.2006]

www.pirkanmaa.fi/fileadmin/pirkanmaa/pdf/tilastot/Taulukko_Vakiluku_2009_2008_ja_2004.pdf [luettu 20.7.2010]

Stakesin kotisivut osoitteessa www.stakes.info/euso/Lissabon.htm [luettu 5.11.2006]

Satamittarin kotisivut osoitteessa: <http://www.satamittari.fi/sivu.asp?taso=1&id=33> [luettu 19.10.2006 ja 20.7.2010]

Voimaa luonnosta ja yhteisöllisyydestä, innovaatioita eri toimijoiden yhteistyöstä. Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry:n kehittämisohjelma 2007—2013. Luettavissa osoitteesta www.aktiivinen.fi [luettu 12.3.2010]

Tilastokeskuksen kotisivut osoitteessa:

www.tilastokeskus.fi/ajk/tiedotteet/v2006/tiedote_057_2006-09-19.html [luettu 19.10.2006]

LIITE

Kysymysrunko hanketoimijoille

Taustakysymykset

1. Valitse alla olevasta luettelosta se hanke, jonka toteuttamisessa olet ollut mukana
Ala-Honkajoen kyläyhdistys ry: Lempun sentterin esiselvitys
Hirvijärven kyläyhdistys ry: Hirvijärvi virkistyy
Honkajoen kotiseutuyhdistys ry: Suvikas
Ikaalinen Seura ry: Röyhiön kyläalueen rakennuskulttuuriympäristön inventointi
Ikaalisten Nouseva Voima ry: Nouskin talon peruskorjaus vuodelta 1915, monikäyttöinen talo
Kankaanpää Seura ry: Kankaanpään keskusta-alueen tilus-, nimistö- ja historiaselvitys
Kankaanpään teatteriyhdistys ry: Pohjois-Satakunnan kulttuuriverkosto
Karvian 4H-yhdistys ry: Minkä nuorena oppii sen vanhana taitaa
Karvian kotiseutuyhdistys ry: 1900-luvun Karvia kuvin, murtein ja sävelin
Kiikoisten 4H-yhdistys ry: Maaseudun mahdollisuudet
Kiikoisten kunta ym.: Tule Kiikoisiin luontevasti lähelle – kaiken keskelle –kehittämishanke
Kuorsumaan kyläseura ry: Kuorsumaan kylähanke
Köörtilän kiri ry: Köörtilän kisapirtti – uutta eloa vanhaan taloon
Lavian Kisa ry: Hutake
LPKKY/ Aikuiskoulutus: Opintuvat
Leväsjoen kyläyhdistys ry: Leväsjoen perinne- ja maisemointihanke
Merikarvian vanhainkotiyhdistys ry: Opi auttamaan – vanhuspalvelu
Parkanon kaupunki: Parkanon kylien kehittämishanke
Pohjois-Parkanon kyläseura ry: Kyläpalvelut ja kyläpalvelutalon esiselvityshanke
Siikaisten ratayhdistys ry: Satarata
Suodenniemen urheilijat ry: Lasten ja nuorten liikuntaharrastetoiminnan kehittämishanke
Tyrkköön koulupiirin kyläyhdistys ry: Tyrkkäämme Tyykköönseudun tulevaan
Ylä-Satakunnan musiikkiopiston vanhempainyhdistys ry: Kodin ja nuorten yhteiset sävelet
2. Kuinka monessa hankkeessa olette olleet mukana (toiminta, toteutus, ohjausryhmä tms)
3. Onko paikallisyhteisössä (esim. kylä) toteutettu monta LEADER-hanketta?
(kyllä/ei/en osaa sanoa)
4. Aiotteko jatkossa hakea uutta LEADER-hanketta?
(kyllä/ei/en osaa sanoa)
5. Onko LEADER-hanketoiminta mielestänne lisännyt yhteisönne toimintaa ? (Yhteisö ymmärretään tässä yhteydessä siksi kohdejoukoksi kenelle hankkeen hyödyt pääosin koituvat, esim. kyläyhteisö)
(kyllä/ei/en osaa sanoa)
6. Mitkä tekijät ovat mielestänne vaikuttaneet tähän?
7. Onko LEADER-hanketoiminta mielestänne lisännyt yhteisön (esim. kylä) ulkopuolelle suuntautuvaa toimintaa?
(kyllä/ei/en osaa sanoa)
8. Jos kyllä, niin mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tähän?

Yhteisön toiminta (yhteisöä ymmärretään tässä yhteydessä siksi kohdejoukoksi kenelle hankkeen hyödyt voidaan katsoa pääosin koituvan)

9. Koetteko yhteisöllänne olevan yhteisiä arvoja?
(kyllä/ ei / en osaa sanoa)
10. Jos kyllä, niin mitä arvot ovat?
11. Vallitseeko yhteisössänne luottamuksellinen ilmapiiri?
(kyllä / ei / en osaa sanoa)
12. Jos kyllä, niin miten luottamuksellinen ilmapiiri ilmenee?
13. Onko yhteisössänne (esim. kyläyhdistys) avoin uusille jäsenille?
(kyllä/ ei / en osaa sanoa)
14. Pyrittekö aktiivisesti saamaan uusia jäseniä yhteisöönne (esim. kyläyhdistys=?
(kyllä / ei / en osaa sanoa)
15. Osataanko yhteisössänne suuntautua yhteisiin päämääriin
(kyllä / ei / en osaa sanoa)
16. Jos kyllä, niin miten suuntautuminen yhteisiin päämääriin ilmenee?
17. Jaatteko tietoa yhteisössänne?
(jo ennen hanketta / hankkeen aikana / hankkeen jälkeen)
18. Onko hanke lisännyt tiedon jakamista ja välittämistä yhteisössänne hankkeen päättymisen jälkeen?
(kyllä/ ei / en osaa sanoa)
19. Miten hanke on vaikuttanut yhteisöönne toimintaan hankkeen päättymisen jälkeen?

Hankkeen rakentuminen, osallisuus ja osallistuminen

20. Miten hankkeen idea syntyi?
21. Oliko toiminta hankkeen aikana eri vaiheissa (suunnittelu, aloitus, toteutus ja lopetus) avoin kaikille halukkaille?
(kyllä / ei / en osaa sanoa)
22. Jos kyllä, niin miten varmistitte tiedottamisen kaikille hankkeesta kiinnostuneille?
23. Jos ei niin miksi?
24. Oliko osallistujien sitoutumisessa hankkeeseen ongelmia?
(kyllä / ei / en osaa sanoa)
25. Mikäli ongelmia ilmeni, millaisia ongelmat olivat ja missä vaiheessa (suunnittelu, aloitus, toteutus tai lopetus) ongelmia alkoi ilmetä?

Hankkeen tuoma lisäarvo

26. Onko hanke lisännyt yhteisön (esim. kylä) toimintaa?
(hankkeen aikana/ hankkeen päättymisen jälkeen / toiminta on edelleen aktiivista/
hanke ei aktivoinut yhteisön toimintaa)
27. Miten arvioitte, onko hanke lisännyt yhteisön jäsenten elämän laatua (esim. terveyttä, työlistymistä ja onnellisuutta)?
(kyllä / ei / en osaa sanoa)
28. Jos kyllä, niin miten?
29. Onko hanke lisännyt asuin ympäristön turvallisuutta?
(kyllä / ei / en osaa sanoa)

30. Mitä muita vaikutuksia hankkeella on ollut asuinympäristöön?
31. Miten arvioitte, onko hanke lisännyt yhteisössä olevien henkilöiden sosiaalisia verkostoja tai kontakteja?
(paikallistasolla esim. yhteisön sisällä / kuntatasolla esim. luottamushenkilöt, virkamiehet, muut toimijat / seutukuntatasolla esim. Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry / Maakuntatasolla esim. maakunnallinen kylä-asiamies tai Satakylät ry / Valtakunnantasolla esim. SYTY eli Suomen kylätoimintayhdistys ry / EU-taso esim. muut toimintaryhmät EU:n alueella)
32. Miten arvioitte, onko hanke lisännyt yhteisön jäsenten tyytyväisyyttä instituutioihin?
(paikallistasolla esim. kyläyhdistys / kuntatasolla esim. kunnallishallinto / maakuntatasolla esim. maakuntaliitto, TE-keskus, Satakylät ry / valtakunnantasolla esim. maa- ja metsätalousministeriö / EU-tasolla esim. EMOTR tai yhteisöaloiteohjelmat)
33. Onko hanke lisännyt yhteisön jäsenten keskinäistä luottamusta
(kyllä / ei / en osaa sanoa)
34. Onko hanke lisännyt yhteisön ulkopuolelle kohdistuvaa luottavaisuutta?
(paikallistaso, esim. muut kunnan alueella olevat kyläyhdistykset / kuntatasolla, esim. luottamushenkilöt, virkamiehet, muut toimijat / seutukuntatasolla esim. Aktiivinen Pohjois-Satakunta ry / maakuntataso esim. maakunnallinen kyläasiamies, Satakylät ry / valtakunnan tasolla esim. SYTY eli Suomen kylätoimintayhdistys / EU-tasolla esim. EMOTR, yhteisöaloiteohjelmat)